

TC.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN PROGRAMI

TÜRKİYE’DE FAİZSİZ FİNANS
MUHASEBE STANDARTLARININ
KATILIM BANKACILIĞI
YATIRIM ENSTRÜMANLARI İLE İLİŞKİSİ

Meliha Nur KÖSTEPEN

Danışman
Doç. Dr. Burak ÖZDOĞAN

MANİSA-2023

TC.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN PROGRAMI

TÜRKİYE’DE FAİZSİZ FİNANS
MUHASEBE STANDARTLARININ
KATILIM BANKACILIĞI
YATIRIM ENSTRÜMANLARI İLE İLİŞKİSİ

Meliha Nur KÖSTEPEN

Danışman
Doç. Dr. Burak ÖZDOĞAN

MANİSA-2023

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarının Katılım Bankacılığı Yatırım Enstrümanları ile İlişkisi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

19/06/2023

Meliha Nur KÖSTEPEN

ÖZET
TÜRKİYE’DE FAİZSİZ FİNANS MUHASEBE STANDARTLARININ
KATILIM BANKACILIĞI YATIRIM ENSTRÜMANLARI İLE
İLİŞKİSİ

Günümüz dünyasında katılım bankaları ve katılım bankacılığı faizsiz finans ürünlerinin önemi yadsınamayacak bir boyuta gelmiştir. Hem Türkiye’de hem de dünyada katılım bankaları artmakta ve katılım bankalarına olan ilginin sadece Müslüman toplumlarda değil, Müslüman olmayan toplumlarda da tercih edildiği görülmektedir. Katılım bankaları, faizsiz finans anlayışına sahip işletmeler olmasından dolayı konvansiyonel bankalarda olduğu gibi faiz merkezli bankacılık sisteminden farklı bir yaklaşım sunmaktadır. Katılım bankacılığı, faizsiz finans ilkeleri ve temel yaklaşımı olan “paylaşımcılık” anlayışına dayanmaktadır. Önemi ve popüleritesi artan katılım bankaları tıpkı konvansiyonel bankalarda olduğu gibi finansal işlemlerinde dikkate aldığı Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’dır. Bununla beraber günümüzde üzerine çalışmalar yapılan ve daha da geliştirilmeye çalışılan Faizsiz Finans Muhasebe Standartları karşımıza çıkmaktadır. Dünyada ortak muhasebe dili oluşmasını sağlayan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları çerçevesinde hazırlanan Faizsiz Finans Muhasebe Standartları katılım bankalarının finansal faaliyetlerinde bir çerçeve görevi üstlenmektedir.

Bu noktada çalışmada hem Türkiye’de hem dünyada sayıları gittikçe artan katılım bankaları ele alınıp Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları incelenmiş ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları ile ilişkisi açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Faizsiz Finans Muhasebe Standartları, Faizsiz Finans

ABSTRACT

In today's world, Islamic banks and Islamic banking have become increasingly important due to the significance of interest-free financial products. Islamic banks are growing both in Turkey and around the world, and it is observed that the interest in Islamic banking is not limited to Muslim communities but also preferred in non-Muslim communities. Islamic banks, being institutions with an interest-free finance approach, offer a different perspective from the interest-based banking system of conventional banks. Islamic banking is based on the principles of interest-free finance and the fundamental concept of "profit and loss sharing." The rising importance and popularity of Islamic banks lead them to consider International Financial Reporting Standards (IFRS) in their financial transactions, similar to conventional banks. In addition to that, efforts are being made to develop and implement Accounting Standards for Islamic Finance, which are currently being studied. These standards, prepared within the framework of the IFRS that establishes a common accounting language worldwide, serve as a framework for the financial activities of Islamic banks.

At this point, the study will comprehensively examine participation banks, whose numbers are increasing both in Turkey and worldwide, and analyze the participation banks operating in Turkey in detail. Additionally, the relationship with Interest-Free Finance Accounting Standards will be explained.

Keywords: Participation Banking, Islamic Finance Accounting Standards, Interest Free Finance

TEŞEKKÜR

Lisans öğrenimim boyunca her zaman güzel bir iletişim içinde olduğum, bana bu bilim dalını sevdiren ve en başından beri desteğini esirgemeyen çok değerli tez danışmanım Doç. Dr. Burak Özdoğan'a ayrıca yüksek lisans tezimi yazacak kabiliyete ulaşmamı sağlayan tüm hocalarıma, öğrenim hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen kıymetli aileme yürekten teşekkür ederim.

Meliha Nur KÖSTEPEN

Manisa, 2023

KISALTMALAR LİSTESİ

TFRS: Türkiye Finansal Raporlama Standartları

AAOIFI: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions(İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu)

FFMS: Faizsiz Finans Muhasebe Standartları

TMS: Türkiye Muhasebe Standartları

TDS: Türkiye Denetim Standartları

KGK: Kamu Gözetimi Kurumu

ABD: Amerika Birleşik Devletler

TABLÖLAR

Tablo 1 : Faizsiz Finans Muhasebe Standartları

Tablo 2 : Dünya’da Pencere Bankacılığı Sistemi Uygulamaları

Tablo 3 : Pencere Bankacılığından Katılım Bankacılığına Geçiş Yapan Bankalar

Tablo 4 : Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarına İlişkin Bilgiler

Tablo 5 : Dünyadaki Bazı Katılım Finans Ürünleri

Tablo 6 : Dünyadaki Helal Ekonomi Sektörleri

Tablo 7 : Sukuk ve Geleneksel Tahvil Karşılaştırmalı Tablosu

Tablo 8 : Türkiye’de Yeşil Sukuk İhraç Eden İşletmeler

Tablo 9 : Araştırmaya Konu Olan Ülkeler ve Katılım Bankaları

Tablo 10 : Vakıf Katılım Bankası 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

Tablo 11 : Ziraat Katılım Bankası 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu (USD Cinsinden)

Tablo 12 : GFH Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

Tablo 13 : CITI Islamic Investment Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

Tablo 14 : Ithmaar Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu (USD Cinsinden)

Tablo 15 : Venture Capital Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu (USD Cinsinden)

Tablo 16 : Vakıf Katılım Bankası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

Tablo 17 : Ziraat Katılım Bankası Finansal Tablosu (USD Cinsinden)

ŞEKİLLER

Şekil 1 : Katılım Finans Sisteminin Temel Katkı Alanları

Şekil 2 : Sürdürülebilir Finans Uygulamaları

Şekil 3 : Sürdürülebilir Kalkınma Uygulamaları

GRAFİKLER

Grafik 1 : Dünyada Katılım Bankacılığı ve Pencere Bankacılığı Uygulamaları

Grafik 2 : Türkiye Katılım Bankaları Pazar Payları, 2020 3. Çeyrek

Grafik 3 : Küresel İslam Ekonomisi Göstergesi

Grafik 4 : Helal Ekonomi Sektörleri Dağılımı

Grafik 5 : Küresel İslami Bankacılık Aktif Büyüklüğü

Grafik 6 : Ülkelerin Faizsiz Finans Sistemleri

Grafik 7 : Yıllara Göre Sukuk İhraçları

Grafik 8 : Türkiye’de İhraç Edilen Sukuk Tablosu

Grafik 9 : Dünya’da Gerçekleşen Sukuk İhraçları

Grafik 10 : Dünyada Yeşil Sukuk Uygulamaları

Grafik 11 : Vakıf Katılım Bankası 2018-2022 Yılları Arası Gerçekleşen Faizsiz Finans İşlemleri

Grafik 12 : Ziraat Katılım Bankası 2018-2022 Yılları Arasında Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

Grafik 13 : Yıllara Göre Türkiye’de Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

Grafik 14 : GFH Bank 2018-2022 Yılları Arasında Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

Grafik 15: CITI Islamic Bank 2018-2022 Yılları Arasında Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

Grafik 16 : CITI Islamic Bank 2018-2022 Yılları Arasında Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

Grafik 17 : Venture Capital Bank 2018-2022 Yılları Arasında Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

Grafik 18 : 2018-2022 Yılları Arasında Bahreyn’de Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri Dağılımı

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	2
ÖZET	3
ABSTRACT	4
TEŞEKKÜR	5
KISALTMALAR LİSTESİ	6
TABLolar	7
ŞEKİLLER.....	8
GRAFİKLER.....	9
BİRİNCİ BÖLÜM	13
1. ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI	13
1.2. TÜRKİYE FAİZSİZ FİNANS MUHASEBE STANDARTLARI.....	17
1.3. FAİZSİZ FİNANS MUHASEBE STANDARTLARI KAVRAMSAL ÇERÇEVE. 21	
Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 1: Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama	25
Faizsiz Finans Kuruluşları Tarafından Hazırlanması Gereken Finansal Tablolar	27
Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 3: Mudaraba Finansmanı.....	28
Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: Mûşaraka Finansmanı.....	29
Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 14: Yatırım Fonları	30
Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 18: Geleneksel Finans Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri.....	32
Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 27: Yatırım Hesapları.....	33
Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 28: Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar	34
Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 33: Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar 36	
İKİNCİ BÖLÜM.....	39
2. KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI	39
2.1. Katılım Bankacılığı Tanımı	39
2.2. Pencere Bankacılığı.....	43
2.3. Katılım Bankacılığı Temel İlkeleri	45
2.3.1. Risk Paylaşımı Esası.....	46
2.3.3. Belirsizlik Yasağı.....	46

2.3.4.	Aşırı Risk ve Spekülasyon Yasağı.....	47
2.3.5.	Reel Ekonomiye Bağlılık	47
2.3.6.	İnsanlığa Zararlı Nesnelerle İlgili Hizmet Yasağı.....	48
2.3.7.	Sosyal Adalet.....	48
2.4.	Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Sebepleri	48
2.4.1.	Ekonomik Sebepler	49
2.4.2.	Sosyal Sebepler	50
2.4.3.	Dini Sebepler.....	51
2.5.	Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	52
2.6.	Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Gelişimi.....	53
2.7.	Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişimi	58
2.7.1.	Katılım Bankacılığı ve Avrupa Ülkeleri	61
2.7.3.	Katılım Bankacılığı ve Doğu Ülkeleri	66
2.7.4.	Katılım Bankacılığı ve Afrika Ülkeleri	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....		71
3.	KATILIM BANKACILIĞI FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ.....	71
3.1.	<i>Kâr ve Zarar Ortaklığına Bağlı Fon Kullandırma Yöntemleri.....</i>	<i>73</i>
3.1.1.	<i>Müşaraka</i>	<i>73</i>
3.1.2.	<i>Mudaraba</i>	<i>75</i>
3.2.	<i>Ticarete Bağlı Fon Kullandırma Yöntemleri.....</i>	<i>77</i>
3.2.1.	<i>Murabaha</i>	<i>77</i>
3.2.2.	<i>Selem.....</i>	<i>80</i>
3.2.3.	<i>İcara.....</i>	<i>82</i>
3.2.4.	<i>İstisna.....</i>	<i>85</i>
3.3.	<i>Diğer Fon Kullandırma Yöntemleri.....</i>	<i>87</i>
3.3.1.	<i>Karz-ı Hasen</i>	<i>87</i>
3.3.2.	<i>Sukuk.....</i>	<i>88</i>
3.3.2.1.	<i>Sukuk Çeşitleri.....</i>	<i>90</i>
3.3.2.1.1.	<i>İcara Sukuk</i>	<i>90</i>
3.3.2.1.2.	<i>Mudaraba Sukuk</i>	<i>90</i>
3.3.2.1.3.	<i>İstisna Sukuk</i>	<i>90</i>
3.3.2.1.4.	<i>Murabaha Sukuk</i>	<i>91</i>
3.3.2.1.5.	<i>Müşaraka Sukuk.....</i>	<i>91</i>

3.3.2.1.6. Selem Sukuk	91
Türkiye’de Sukuk Uygulamaları.....	93
3.3.3. Teverruk	100
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	115
TÜRKİYE’DE FAİZSİZ FİNANS MUHASEBE STANDARTLARININ KATILIM BANKACILIĞI YATIRIM ENSTRÜMANLARI İLE İLİŞKİSİ	115
3.3.3.1. Vakıf Katılım Bankası.....	116
3.3.3.2. Ziraat Katılım Bankası	117
SONUÇ	118
Kaynakça	121

GİRİŞ

Gelişen günümüz dünyasında her alanda olduğu gibi finans sektöründe de çeşitlilik ve farklı anlayışlar ortaya çıkmıştır. Katılım bankacılığı da İslami ilkelere dayanan ve aynı zamanda konvansiyonel bankacılık sistemine yeni bir bakış açısı sunan bir model olarak bilinmektedir. Katılım bankaları faizsiz finans ilke ve prensiplerine uygun faaliyette bulunan bankaları ifade ederken, Faizsiz Finans Muhasebe Standartları da bu bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirirken gerekli finansal raporlama ve muhasebe işlemlerini düzenleyecek sınırları belirlemektedir.

Bu tez, Faizsiz Finans Muhasebe Standartları’nın ve katılım bankacılığının teorik yönü ele alınırken aynı zamanda standartların katılım bankaları tarafından nasıl kullanıldıkları açıklanacaktır. Öncelikli olarak Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları’ndan bahsedilerek aralarındaki ilişki incelenecektir. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, dünya genelinde finansal raporlar üzerinde ortak bir finans dili oluşturulmasını sağlamaktadır. Faizsiz Finans Muhasebe Standartları ise Uluslararası Finansal Raporlama Standartları göz önünde bulundurularak hazırlanan, faizsiz finans anlayışına dayanan finansal işlemlerin muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasını sağlayan finansal bir çerçevedir.

Katılım bankacılığının nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığı, temel prensiplerini ve katılım bankacılığının özelliklerini ve gelişiminin anlatıldığı bu çalışmada katılım bankacılığı yatırım enstrümanları açıklanarak faizsiz finans muhasebe standartlarıyla ilişkisi ortaya konulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümde hem Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’na hem de Faizsiz Finans Muhasebe Standartları Türkiye’de ve dünyada uygulamaları açıklanmaktadır.

İkinci bölümde katılım bankacılığının tarihinden, temel ilkelerinden, ortaya çıkış sebeplerinden, Türkiye ve dünyadaki durumlarından bahsedilmektedir.

Üçüncü bölümde katılım bankalarının faizsiz finans ürünleri ve konvansiyonel bankalarla benzer ve farklı yönleri açıklanmaktadır. Aynı zamanda Türkiye’de faaliyet gösteren ve gönüllü olarak Faizsiz Finans Muhasebe Standartları’nı uygulayan katılım bankalarının ve zorunlu şekilde Faizsiz Finans Muhasebe Standartları’nı kullanan Bahreyn katılım bankalarının finansal tabloları incelenerek en fazla tercih edilen faizsiz finans ürünleri tablolaştırılmıştır.

Dördüncü bölümde, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının Faizsiz Finans Muhasebe Standartları’na uygun finansal raporlama hazırlayıp hazırlamadıklarına ilişkin incelemeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI

Halka arz edilmiş veya edilmemiş olmaları fark etmeksizin tüm işletmeler finansal raporları düzenlemek durumundadırlar. Bu finansal raporlar, işletmeleri içerden veya dışarıdan denetleyecek yetkililerin iş yükünü hafifletmeye yardımcı olmaktadır. Ülkelerin kendilerine özgü muhasebe sistemlerinin olması ve ona göre düzenlemeleri yapmaları olağandır. Dünyanın bu denli globalleşmesi sebebiyle de ortak bir muhasebe ve finansal raporlama dilinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Steven, Bragg, 2018).

Uluslararası ticaretin geliştiği ve buna bağlı olarak ticari sınırlamaların da esnek hale gelmesi sebebiyle herkes tarafından anlaşılabilir kaliteli ve şeffaf bilgilere ihtiyaç artmıştır. Aynı ülkede faaliyet gösteren işletmelerin dahi birbirinden farklı sistemlere sahip olduğu bilinmekte ve dünya genelinde finansal raporların uyumlu, sistemli ve düzenli şekilde çalışma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Yatırımcıların ve potansiyel yatırımcıların yapacakları veya yapmış oldukları yatırımların işletmelerde ne şekilde kullanıldığı aynı zamanda bu işletmelerin finansal durumlarının gerçekliğinin ve doğruluğunun kontrol edilmesi bakımından uluslararası ortamda geçerli finansal raporlama sistemleri önemli hale gelmiştir. Bununla beraber, işletmelerin durumlarının kamuoyunu bilgilendiren platformlardan paylaşılması ve yayınlanan bilgilerin tutarlı olup olmadığının karşılaştırılması da tüm kullanıcılar için gereklidir (Cavlak, Hakan, Ataman, Başak, 2017).

Standartlar, finansal durumlarının dönemsel olarak karşılaştırabilmesi ve ona göre doğru kararların alınabilmesi, finansal performanslarının analizlerinin doğru gerçekleştirilmesi ve bu

doğrultuda geleceğe yönelik planların yapılması, aynı sektörde bulunan işletmelerle kıyaslamak amacıyla işletmeler açısından önemini vurgulamaktadır (Erol, Mikail, Aslan, Muhsin, 2017).

Faizsiz finans muhasebe standartlarına giriş yapmadan önce, muhasebe standartlarının niçin gerekli olduğu ve neden ortaya çıktığından bahsetmek gerekmektedir. Dünyanın globalleşmesiyle birlikte ve dünya genelinde finansal perspektifte gerçekleşen faaliyetler, ülkelerin ekonomilerini birbirlerine bağlamakta ve buna bağlı olarak da finansal tabloların hazırlanması, raporlanmasında ortak bir muhasebe dilinde buluşulmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Uluslararası muhasebe standartları oluşturulmadan önce, ülkelerin kendi prensiplerine uygun muhasebe esasları, global olarak anlaşılmasını ve çok uluslu şirketlerin piyasalara girmesini zorlaştırmaktaydı. Ülkelerin kendi ilkelerine bağlı olarak oluşturulan muhasebe standartları, ticaret konusu olduğunda, işlemler karmaşıklaşmakta ve uygulama farklılıklarının ortaya çıktığı görülmektedir. Yabancı yatırımcılar, var olan sermayelerini değerlendirirken hem muhasebe açısından hem de vergi açısından zorlukla karşılaşmak istememektedirler ve bu noktada herkesçe kabul edilen muhasebe standartlarının gerekliliği açıkça belli olmaktadır (Yazıcı, 2003, s. 30).

Ülkelerin birbirinden farklı ekonomiye, siyasal yapıya ve kanunlara sahip olmasından dolayı ortak bir muhasebe dil oluşturabilmek ve birlik sağlanabilmesi açısından 1973 yılında Londra’da Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi kurulmuş ve bu noktada çalışmalara başlanmıştır. Standartlar yavaş yavaş hazırlanmaya başlanırken ülkelerle paylaşılmış ve bu standartların değişik versiyonlarının uygulanması sınırlandırılmak istenmiş ve bu standartlara uyum sağlanması beklenmiştir. Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi tarafından geliştirilen standartlar, bazı ülkelere çeviri şeklinde bazıları ise benzer şekilde düzenlemeler yaparak kullanmaya başlamış ve bu şekilde tüm dünyaya yayılmaya ve kabul görmeye başlamıştır (Weygandt, Kieso, Kimmel, 2002, s. 34).

Muhasebe işlemlerinin defter tutma faaliyetinden çok daha kapsamlı hale gelmesi, işletmelerin etkinliklerinin doğru şekilde analiz edilerek gelecekte gerçekleştirilebilir ve gerçekçi planlar yapılması yönünde ve işletmenin kendi politikaları doğrultusunda misyonlarını oluşturabilmelerini sağlama noktasında yardımcı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte işletmenin faaliyetlerinin dönemsel şekilde değerlendirip analiz ederek, sektördeki konumunu geliştirme noktasında destek olmaktadır. Son olarak, finansal analizlerin gerçekleşmesi denetim konusu ile de yakından alakalı olmaktadır. Denetim işlemlerinin doğru ve güvenilir şekilde gerçekleşmesi işletme için önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, işletmenin finansal raporların doğru ve eksiksiz şekilde analizi, işletmelerin geleceği açısından yanlış kararlar alınmamasına yardımcı olmaktadır (Akay, 2006, s. 2-5).

Uluslararası Muhasebe Standartları'nın uygulanması, işletmelerin finansal durumlarını en şeffaf ve doğru bilgilerle yansıtılmasını da beraberinde getirmektedir. İşletmeler, finansal raporları uluslararası muhasebe standartlarına uygun şekilde gerçekleştirmeleri durumunda hem varlıklarının hem de işletmenin varlıklarına bağlı yükümlülüklerini küresel anlamda ilgililere gösterme durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durum hem her açıdan karşılaştırabilmeyi sağlamakta hem de birden çok rapor ve verilerle vakit kaybetmeden sağlıklı bir değerlendirme imkanı sunmaktadır (Uddin, 2005, s. 50-52).

Uluslararası Muhasebe Standartları'na uyum sürecine yönelik çalışmalar, uluslararası örgütler, özel sektör kurumları ve yerel organizasyonlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu standartlar, tüm dünyada tek bir sistemin kabul edilmesini, düzenlenen finansal raporlarda yanlışlık ve aksaklık olmamasını, bununla beraber işletmelerle ilgilenen yatırım sahiplerinin yanlış değerlendirmeye mahal vermemek ve bu bağlamda hatalı yatırım kararı vermelerini de önlemek amacıyla bu standartlarla birlikte işletmelerin şeffaf, güvenilir ve açık bilgiler sunmasını sağlamaktadır (Larson, Chiappetta, 2007, s. 45-50).

Ortak muhasebe paydasına buluşulmasına yönelik çalışmalar, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerin öncülük ettiği görülmüştür. Dünya genelinde, muhasebe uygulamalarında var olan farklılıkları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar 1950'li yılların sonunda ortaya çıkmıştır. Dünyada herkes tarafından kabul edilecek bu standartlar, ülkelerarası ortak bir muhasebe dili oluşturmak, sermaye hareketliliğini sağlamak, ilgililere kaliteli muhasebe bilgisi sunmak ve tüm muhasebe işlemlerinde şeffaflık sağlamak amacıyla kabul edilmiştir (Kocamaz, 2012, s. 120-123).

Ülkelerdeki finansal raporlama farklılıklarını anlamak ve açıklamak için ülkelerin finansal raporlama benzerliklerini ve bunları etkileyen faktörleri anlamak gerekmektedir. İşletmelerin, iktisadi faaliyetlerini belgeleme, sınıflandırma, kayıt altına alma, özetleme, analiz ve yoruma hazır hale getirme gibi aşamalardan oluşan muhasebe işlemleri, daha önce de belirtildiği üzere ülkelerin kendi sistemleri, yasaları, teknolojik gelişmişlik seviyesi, kanunları, işletmelerin sermaye kaynakları, sosyal ve ekonomik durumlarına göre şekillenmektedir.

Gelişen dünya ekonomisinde küreselleşme günümüzün en önemli konulardan biri haline geldiği görülmektedir. Buna bağlı olarak, dünya çapında ticaret gelişmiş ve uzaklar yakın hale gelmiştir. Globalleşen dünyada küresel çapta her işletme için geçerli olabilecek, açık ve anlaşılabilir şekilde finansal raporlama standardının gelişimine zemin hazırlamıştır. Buna bağlı olarak, 1973 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi'nin kurulması da önemli bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır (Aysan, 2007, s. 102-104).

Muhasebe işlemleri, 1950’li yıllara kadar sadece defter tutma üzerine faaliyet göstermekteydi. Fakat defter tutma faaliyeti, ilgililer için daha kısır kalmakta ve geleceğe yönelik planlamalarda geniş bir perspektif sunamamaktaydı. 1963 yılında ise finans ve muhasebe kavramlarının ayrı şekilde değerlendirmesi gerekliliği düşünülmekteydi ve bu yüzden bahsedilen bu iki kavramın ayrımının muhasebe işlemleri açısından önemli bir noktaya geleceği öngörülmüştür ve bu ayrımın sonunda finansal raporlama olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşletmeler finansal raporlarını paylaşarak yatırımcılara, yöneticilere, potansiyel yatırımcılara ve kredi kurumlarına da bilgi akışı sağlamayı amaçlarken, paylaşılacak olan bu bilgi akışının güvenilir, açık, şeffaf ve net olması da üçüncü kişilere sağlanan mali hizmetin kalitesini ortaya koymaktadır. Finansal raporlar aracılığıyla sağlanan bilgiler, taraflar arasında verimli şekilde kullanılması ve işletmenin güvenilir bir imaj oluşturması için bu noktada Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’nın devreye girmektedir. Bu nedenle işletmeler tarafından hazırlanmış finansal tabloların, hem ulusal hem uluslararası ilgililere sunulması noktasında tek düzen şekilde hazırlanması ve tarafların da düzgün kavrayabileceği şekilde hazırlanması gerekmektedir (Çankaya, Aydoğan, 2008, s. 300-307).

Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarına giriş yapmadan önce, muhasebe standartlarının niçin gerekli olduğu ve neden ortaya çıktığından bahsetmek gerekmektedir. Dünyanın globalleşmesiyle birlikte ve dünya genelinde finansal perspektifte gerçekleşen faaliyetler, ülkelerin ekonomilerini birbirlerine bağlamakta ve buna bağlı olarak da finansal tabloların hazırlanması, raporlanmasında ortak bir muhasebe dilinde buluşulmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Uluslararası muhasebe standartları oluşturulmadan önce, ülkelerin kendi prensiplerine uygun muhasebe esasları, global olarak anlaşılmasını ve çok uluslu şirketlerin piyasalara girmesini zorlaştırmaktaydı. Ülkelerin kendi ilkelerine bağlı olarak oluşturulan muhasebe standartları, ticaret konusu olduğunda, işlemler karmaşılaşmakta ve uygulama farklılıklarının ortaya çıktığı görülmektedir. Yabancı yatırımcılar, var olan sermayelerini değerlendirirken hem muhasebe açısından hem de vergi açısından zorlukla karşılaşmak istememektedirler ve bu noktada herkesçe kabul edilen muhasebe standartlarının gerekliliği açıkça belli olmaktadır (Yazıcı, 2003).

Ülkelerin birbirinden farklı ekonomiye, siyasal yapıya ve kanunlara sahip olmasından dolayı ortak bir muhasebe dil oluşturabilmek ve birlik sağlanabilmesi açısından 1973 yılında Londra’da Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi kurulmuş ve bu noktada çalışmalara başlanmıştır. Standartlar yavaş yavaş hazırlanmaya başlanırken ülkelerle paylaşılmış ve bu standartların değişik versiyonlarının uygulanması sınırlandırılmak istenmiş ve bu standartlara

uyum sağlanması beklenmiştir. Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi tarafından geliştirilen standartlar, bazı ülkelerce çeviri şeklinde bazıları ise benzer şekilde düzenlemeler yaparak kullanmaya başlamış ve bu şekilde tüm dünyaya yayılmaya ve kabul görmeye başlamıştır (Weygandt, Kieso, Kimmel, 2002).

Muhasebe işlemlerinin defter tutma faaliyetinden çok daha kapsamlı hale gelmesi, işletmelerin etkinliklerinin doğru şekilde analiz edilerek gelecekte gerçekleştirilebilir ve gerçekçi planlar yapılması yönünde ve işletmenin kendi politikaları doğrultusunda misyonlarını oluşturabilmelerini sağlama noktasında yardımcı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte işletmenin faaliyetlerinin dönemsel şekilde değerlendirip analiz ederek, sektördeki konumunu geliştirme noktasında destek olmaktadır. Son olarak, finansal analizlerin gerçekleşmesi denetim konusu ile de yakından alakalı olmaktadır. Denetim işlemlerinin doğru ve güvenilir şekilde gerçekleşmesi işletme için önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, işletmenin finansal raporların doğru ve eksiksiz şekilde analizi, işletmelerin geleceği açısından yanlış kararlar alınmamasına yardımcı olmaktadır (Akay, 2006).

Ülkelerdeki finansal raporlama farklılıklarını anlamak ve açıklamak için ülkelerin finansal raporlama benzerliklerini ve bunları etkileyen faktörleri anlamak gerekmektedir. İşletmelerin, iktisadi faaliyetlerini belgeleme, sınıflandırma, kayıt altına alma, özetleme, analiz ve yoruma hazır hale getirme gibi aşamalardan oluşan muhasebe işlemleri, daha önce de belirtildiği üzere ülkelerin kendi sistemleri, yasaları, teknolojik gelişmişlik seviyesi, kanunları, işletmelerin sermaye kaynakları, sosyal ve ekonomik durumlarına göre şekillenmektedir.

1.2.TÜRKİYE FAİZSİZ FİNANS MUHASEBE STANDARTLARI

Direkt olarak ticarete finansman uygulamasıyla ortaya çıkan faizsiz finans kuruluşları, hem Türkiye’de hem de dünyada fazla talep ve ilgi gören kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere Türkiye’de de 1980’li yıllarda özel finans kurumu olarak faaliyetine başlamış ve günümüzde ise bazı kuruluşların kapanması ve yerine yenilerinin eklenmesi ile 6 adet katılım bankası faaliyetlerine devam etmektedir. Faizsiz finans kuruluşlarında gerçekleşen faaliyetlerinde bazı aksaklıklar meydana geldiği görülmektedir. Bu yaşanan aksaklıkların en temelinde, faizsiz finans kuruluşlarının prensip ve etkinliklerine uygun finansal raporlama ve muhasebe sistemi bulunmaması yatmaktadır (Kartal, Ay, 2019, s. 50-54).

Bir işletme için alınacak kararlarda, o işletmenin finansal tablo ve raporlarındaki bilgiler önem arz etmektedir. Bu finansal tablo ve raporların dönemsel şekilde karşılaştırılabilir ve zamana riayet edilmiş olması verileri doğru ve anlamlı kılmaktadır. Bununla birlikte muhasebe standartlarının uygulanması bir düzen ve nizam oluşturmakta ve yasalara dayanan tertipli bir sistem oluşmasını sağlamaktadır. Muhasebe standartlarının uygulanmaması halinde, ortaya

ıkan finansal tablo ve analizler eksik ve yetersiz kalacağından kararların yanlış ve hatalı şekilde alınmasına sebep olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı, muhasebe standartları işletmeler hayati önem taşımaktadır (Koç, Yüksel, 2002, s. 80-82).

Uluslararası muhasebe standartlarına genel olarak incelendikten sonra Türkiye'nin bu standartları kabul etme ve uygulama şekillerini de detaylandırmak gerekmektedir. Bu noktada, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de muhasebe standartlarının düzenlenmesi ve uygulanması, hem ekonomik hem siyasi hem de hukuki çerçevede gerçekleşmektedir. Türkiye'deki muhasebe sistemi, başta Vergi Usul Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu olmakla birlikte, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Sigorta ve Murakabe Kanunu ve Sigortacılık Muhasebe Sistemi Tebliğleri, Bankalar Kanunu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Tebliğleri ve Türkiye Muhasebe Standartları gibi denetleyici ve düzenleyici sistemlerden oluşmaktadır (ifti, 2007, s. 100-109).

Dünya piyasalarında Türkiye'nin de hem kendini gösterebilmesi adına hem de yatırımcıları Türkiye'ye çekebilme potansiyeli ve finansal kaynaklara daha rahat erişebilmeleri açısından Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları mihenk taşı konumundadır. Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları sayesinde Türk şirketleri dünya ekonomisinde yer alacak ve rekabet gücünü arttıracak hamleler yapabilmelerinin önü açılmış olacaktır. Yapılan araştırma ve çalışmalar doğrultusunda Türkiye'de, genel kabul görmüş bu muhasebe standartlarını faaliyete geçirmek ve yaşanan karışıklıkları da gidermek amacıyla 2003 yılında Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu ilk toplantısını yaparak faaliyetlerine başlamıştır (Erserim, ifti, 2008, s. 18-20).

Türkiye'de muhasebe standartlarının tam manasıyla uygulanmasının bir zorunluluğu bulunmadığından, standartların uygulanabilirliği konusunda sınırlandırılmış hal almaktadır. Ülkemizde işletmelerin bazıları hem tekdüzen muhasebe sistemi mevzuatına hem de Sermaye Piyasası Kurulu mevzuatına tabi olmak durumunda olduklarından dolayı, finansal raporlardaki veriler standartlara uygun şekilde gerçekleşmiş olsa dahi her iki mevzuatın kabul edilmesinden kaynaklanan bazı tutarsızlıklar ve mükerrer veriler ortaya çıkmakta ve bu durum da finansal verilerin karşılaştırılabilir olma niteliğini yitirmektedir (Kishali, 2001, s. 50-55).

Türkiye'de Muhasebe standartları bakımından önemli adımlardan biri de, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odaları Birliği altında kurulan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu'nun 1994 yılında kurulması olmuştur. Bu kuruluş, muhasebe ilkelerinde tekdüzeni gerçekleştirerek, ülkede faaliyet gösteren işletme ve farklı kuruluşların finansal tablolarını düzenlenmesi sağlamak amacıyla hizmete açılmıştır. Bununla beraber yalnızca standartlar ile ilgili düzenlemeler değil, aynı zamanda işletmelerin mali tablolarının

denetlenmesi konusunda belirli standartların da gerekliliği noktasında da çalışmalar yapmayı da hedeflerinden biri haline getirmiştir. Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, işletmelerin denetlenmiş finansal tablolarının ilgili kişilere sunulması açısından, kaliteli, şeffaf, açık, doğru ve güvenilir nitelikte ülkenin muhasebe ilkelerinin yeterli seviyeye ulaşması ve kabul edilmesine imkan verecek muhasebe standartlarının oluşması ile denetim işlemlerinin ilgililerce düzenli bir şekilde yürütülebilmesi noktasında ulusal denetim standartlarını yayınlamak amacını da taşımaktadır (Başpınar, 2004, s. 123-128).

Yaptığı tüm faaliyetlerle Türkiye’de muhasebe standartlarının ortaya çıkması ve gelişmesine destek sağlayan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, Türkiye Muhasebe Standartları’nın Türkiye ekonomisi çerçevesinde Uluslararası Muhasebe Standartları’na uygun hale getirilmesini, finansal tabloların düzenlenmesi ve raporlanması için gerekli olan muhasebe standartlarının geliştirilmesi, yayınlanmasını ve Türkiye Muhasebe Standartları’nın ülke genelinde kabul görmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Akay, 2006, s. 66-69).

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, sürekli değişim ve gelişim gösteren dünyada standartların da mevcut koşullara göre çalışmalar yapılmasından, hem tüzel hem de özel kişilerin bu oluşturulan standartları kabul etmesi ve uygulamasına yönelik bilinçlendirici faaliyetler yapılmasından, zaruri durumlarda hem yurt içinde hem de yurt dışında kişilerin danışmanlık hizmeti satın almasından ve finansal tabloların, açık, anlaşılır, tutarlı, güvenilir, karşılaştırılabilir ve doğru biçimde Türkiye Muhasebe Standardı’nın ortaya çıkmasından sorumlu olmakta ve bu doğrultuda çalışmaktadır (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

Uluslararası muhasebe standartlarının gerekliliği ve önemi yukarıda bahsedildikten sonra faizsiz finans muhasebe standartlarının ortaya çıkışı ve niçin ihtiyaç duyulduğuna yönelik açıklamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılım bankaları, Bankacılık Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu’na göre, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu’nca yayınlanan TMS ve TFRS’leri uygulamakta, tıpkı konvansiyonel bankalar gibi mali tablolarını standartlara uygun şekilde düzenlemekte ve Türkiye Denetim Standartları(TDS) kapsamında denetime tabi tutulmaktadır. Fakat bu noktada, katılım bankalarının çalışma usulünün, fon kullandırma ve fon toplama işlemlerinde faiz ile değil, kâr – zarar ortaklığına dayalı olması sebebiyle konvansiyonel bankalardan ayrılmakta ve finansal işlemlerin muhasebeleştirilmesi ve mali tablolarının ayarlanmasında konvansiyonel bankalardan daha farklı işlemlerin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda, katılım bankalarının işleyişine uygun faizsiz finans muhasebe ilkelerine olan gereklilik de açıkça belli olmaktadır (Kartal, Ay, 2019, s. 78-80).

Öncelikli olarak Mısır'da faaliyete başlayan faizsiz finans kuruluşları, sonrasında Asya ve Orta Doğu'ya hızla yayılmaya başlamıştır. Faizsiz finans uygulamaları gün geçtikçe daha modern hale gelerek, gerçekleştirilen işlemler için birtakım standartların gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır (Çemberlitaş, Oral, Erkuş, 2020, s. 44-49).

Dünyada gerçekleşen ticari faaliyetler için ortak bir muhasebe dili oluşturan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, belirli bir düzene bağlı finansal bilgiler sunmaktadır. İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institution – AAOIFI) da faizsiz finans işlemleri gerçekleştiren finansal kuruluşların ortak bir muhasebe dili oluşması için standartlar yayınlayan ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır. Faizsiz finans işlemlerinin düzgün şekilde gerçekleşebilmesi noktasında, denetim, etik, yönetim ve muhasebe alanlarında 100 standart yayınlanmıştır. AAOIFI tarafından yayınlanan standartlar, bu kuruluşa üye ülkelerle paylaşarak, ülkelerin kendi dillerine çevrilmesi suretiyle kullanılmaktadır.

Türkiye'de faizsiz finans uygulamalarını kullanan kuruluşlar katılım bankalarıdır. Katılım bankaları için yayınlanmış olan muhasebe standartları Kamu Gözetimi Kurulu'sunun mesuliyetinde olup yayınlanmasını sağlamaktadır. Uluslararası muhasebe standartlarının faizsiz sisteme uygun şekilde gerçekleşmemesi ve faizsiz finans fon kullandırma yöntemleri hakkında standartların olmayışı İslam ülkelerini kendi düşünce ve yaşam tarzlarına uygun standartları oluşturmak için toplanmışlardır. Dünyanın globalleşmesi sonucunda da tüm dünyada etkinliğini arttırmıştır. AAOIFI, faaliyet gösteren İslami Finans Kuruluşlarının finans, muhasebe ve bu sistemlerin etik açısından gelişimini, bu kurumlar için olması gereken hem muhasebe hem de denetim standartlarının düzenlenmesini buna bağlı olarak yorumlanmasını, yayınlanan standartların ilgili finans kuruluşları tarafından uygulanıp uygulanmadığının kontrolünü sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda faaliyetlerini devam ettiren AAOIFI, en temel özelliğinin standartların İslam dinine uygunluğu olduğunu belirtmektedir. Standartların İslami usullere uygun olmaması durumunda yeniden düzenlenmek suretiyle tetkik edilmektedir. Hem Türkiye'de hem de dünyada bazı ülkelerde AAOIFI standartlarının uygulanabilmesi açısından hazır bir altyapı bulunmamasına rağmen bu standartlar katılım bankaları tarafından rehber niteliğinde ve bu kapsamda değerlendirilmektedir (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions, 2020).

Türkiye'nin de içinde yer aldığı birçok ülkede hem konvansiyonel hem de faizsiz bankacılık sistemleri aynı kanuna tabi şekilde düzenlenmektedir. Dolayısıyla, bu iki farklı sistemin birbirine benzer nitelikte özelliklerinin de olduğunu göstermektedir. Türkiye Finansal

Raporlama Standartları ve Faizsiz Finansal Muhasebe Standartlar, yasal düzenlemeler ve bu düzenlemelerin zorlayıcılığı açısından benzer özellik taşımaktadırlar.

Faizsiz Finansal Muhasebe Standartları'nın yeni bir uygulama olması sebebiyle genel kabul görmüş net bir tanımı bulunmamaktadır. Kısa ve net bir şekilde Faizsiz Finansal Muhasebe Standartları, işletmelerin finansal çıkarları doğrultusunda İslam'ın emir ve yasakları perspektifinde faaliyetlerini sürdürdüğü söylenebilmektedir. Bu standartlara muhasebe açısından bakıldığında, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile işletmelerin faaliyetlerine devam etmesi için gerekli kaynakları, bu kaynakların temini ve kullanım şekillerini, kullanım sonunda meydana gelen artma veya azalmalarını, işletmenin finansal durumunu açıklayan bilgilerini kullanarak ilgili kişi ve kurumlara iletilmesi açısından benzerlik gösterdiği bilinmektedir. Bu kapsamda, her iki sistem için bu açıdan herhangi bir farklılık görülmemekte, birbiriyle bağlantılı ve uyum içinde bulunduğunu da eklemek gerekmektedir. Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'nı paylaşan AAOFI kuruluşu, belirlediği ilke ve prensiplere ters düşmeyen Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın da kullanımını tasdik etmektedir. Bazı faizsiz işlemler için gerekli standartların olmaması durumunda, bu işlemlerin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na göre muhasebeleştirilmektedir (Sevilengül, 2005, s. 23-29).

1.3.FAİZSİZ FİNANS MUHASEBE STANDARTLARI KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Faizsiz Finans Muhasebe Standartları kavramsal çerçevesi finansal muhasebe ve raporlama faaliyetlerinden meydana gelmektedir. Faizsiz Finans Muhasebe Standartları kavramsal çerçeve, Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'nın belirlediği ve bu minvalde uygun gördüğü en uyumlu muhasebe uygulamasının belirlenmesi, yeni standartlarının şekillenmesini yönlendirmesinin sağlanması, Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'na uygun şekilde hazırlanan mali tabloların yorumlanması, Faizsiz Finans Muhasebe Standartları içeriğinde bulunmayan herhangi yöntem, kısım veya durumların nasıl çözüme kavuşturulacağına dair yardımcı olunması, ulusal muhasebe standartlarının iyileştirilmesi noktasında destek olunması, faaliyet gösteren katılım bankalarının mali tablo ve raporların hazırlanması ve düzenlenmesi konusunda bir kılavuz niteliği taşıması ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'nı hazırlama aşamasında kullandığı anlayışı ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'nda olmayan hususların olması durumunda devreye kavramsal çerçeve girmektedir. Aranılan hükümlerin kavramsal çerçevede de yer almaması durumunda, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri esas alınmaktadır (Ay, Kartal, 2019, s. 77-102).

Faizsiz finans kuruluşlarının mali raporlarıyla ilgili kavramsal çerçeve 2010 yılında gerçekleştirilen yapılan 37 sayılı AAOIFI Kurul toplantısında kabul edilmiş ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından paylaşılan kavramsal çerçeve de faizsiz finans muhasebe standartlarının esasını oluşturmaktadır. Bu noktada, ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından paylaşılan standartlar ve açıklamalar faizsiz finans kuruluşları için kılavuz niteliği oluşturmaktadır (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

Faizsiz finans ilkelerine hem işletmelerin hem de yatırımcıların uymalarını sağlaması, faizsiz finans kuruluşları ile yatırımcıların ve potansiyel yatırımcılar arasında ilişkilerin düzenlenmesi ve farklı sektörlerdeki işletmeler arasındaki farklılıkların yok etmesi, faizsiz işlem gerçekleştiren kurumların faizsiz finans ilke ve prensiplerine uyması noktasında standartların oluşturulması ve kavramsal çerçevenin belirlenmesi uygun görülmektedir. Muhasebenin muhtevasında, yönetim muhasebesi, maliyet muhasebesi, genel muhasebe ve finansal muhasebe gibi çeşitli birçok alan bulunmaktadır. Kavramsal çerçeve de finansal muhasebe faaliyetlerinin hududunun belirlenmesi, hangi verilerin finansal tablo içinde olması gerektiğinin, hangisinin finansal tabloda yer almamasıyla ilgili kararların alınması ve ilgililere sunulacak finansal tabloların açık ve anlaşılır şekilde olması için yönlendirme sağlamaktadır. Faizsiz finans kuruluşlarının finansal raporlamasına ilişkin kavramsal çerçevesine bakıldığında, faizsiz finans kuruluşlarının finansal rapor ve muhasebeleştirme yöntemlerinin esasını oluşturan kavramları ve temel hedeflerini belirlemektedir. Finansal rapor ve muhasebeleştirmenin amacı, bu bahsedilen kavramsal çerçevenin esasını teşkil etmektedir.

Daha önce de tekrar edildiği üzere kavramsal çerçevenin hazırlanması ortak bir finansal raporlama dili oluşturmak ve ilgili kişilere ihtiyaçları olan bilgileri sunmak amaçlı oluşturulmuştur. Faizsiz Finans Muhasebe Standartları İslami usullere göre hazırlanması noktasında klasik finansal raporlamadan ayrılmaktadır. Kavramsal çerçevenin hazırlanması, finansal raporların anlaşılmasını kolaylaştırırken, faizsiz finans hizmeti veren kuruluşlara olan güveni de arttırmaktadır. Bununla beraber, kavramsal çerçeve, Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarının gelişmesine ve yenilenmesine, ortaya çıkabilecek veya çıkan gelişmelerin değerlendirip, yeni ahval ve şartlar çerçevesinde değerlendirilmesine, işletmelerin, Faizsiz Finans Muhasebe Standartları kapsamında hazırlamış oldukları finansal tabloların yorumlanmasına, Türkiye’de standartları düzenleyen kuruluşların ulusal muhasebe standartlarının ilerlemesine, işletme yöneticilerinin gerekli finansal tabloları hazırlarken aldıkları kararların bir düzenleyicisi olmasına katkı sağlamaktadır (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

Kavramsal çerçeve, finansal raporların ilgililer tarafından rahat şekilde anlaşılması, bilgilerin daha düzenli ve sistemli olması noktasından önemlidir. Finansal raporların düzenli ve sistemli olması, faizsiz finans faaliyeti gösteren kurumlara olan güvenin pekişmesini de sağlamaktadır. Kavramsal çerçeve, konvansiyonel bankalar ile faizsiz finans faaliyeti gösteren kurumlar arasında uyum yakalamaya çalışarak gelişim göstermesi gereken standartlar için çalışmalar gerçekleştirmektedir. Finansal tabloların ve buna bağlı oluşturulan finansal raporların iyi analiz edilip yorumlanmasını sağlayarak, faizsiz finans muhasebe standartlarında yer almayan başlıkların düzenlenmesini sağlamaktadır. Yöneticiler için bir kılavuz görevi görüp ulusal arenada standartların muhafazasını ve gelişim göstermesini yardımcı olurken bilgi alışverişinin de sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Elitaş, Karakoç,Özdemir, 2011, s. 67-89).

Sıra No	Konu
Standart 1	Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama
Standart 3	Mudârebe Finansmanı
Standart 4	Müşâreke Finansmanı
Standart 7	Selem ve Alt Selem
Standart 8	İcâre ve İcâre Müntehiye Bitimlik
Standart 9	Zekat
Standart 10	İstisna ve Alt İstisna
Standart 14	Yatırım Fonları
Standart 16	Yabancı Para İşlemleri ve Yurtdışındaki İşletmeler
Standart 18	Geleneksel Finans Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri
Standart 21	Varlıkların Transferine İlişkin Açıklamalar
Standart 22	Bölmelere Göre Raporlama
Standart 23	Konsolidasyon
Standart 24	İştiraklerdeki Yatırımlar
Standart 26	Gayrimenkul Yatırımları
Standart 27	Yatırım Hesapları
Standart 28	Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar
Standart 30	Değer Düşüklüğü, Kredi Zararları ve Ekonomik Açıdan Dezavantajlı Taahhütler
Standart 31	Yatırım Vekâleti (EI-Vekâle Bi'l İstithmar)
Standart 33	Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar
Standart 34	Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama
Standart 35	Risk Yedekler

Tablo 1 Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (Çetin, 2020)

Bu bağlamda, tablo 1’de açıklanan 22 adet faizsiz finans muhasebe standardı 1 Ocak 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yukarıdaki tabloda yürürlüğe giren 22 adet standart yer almaktadır (Çetin, 2020, s. 340-348).

Yukarıda sıralanmış olan standartlardan konuyla ilişkili 8 tanesi açıklanacaktır.

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 1: Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama

Tasarruf sahibi her bireyin, tasarrufunu değerlendirme ve yatırım yapma isteği bulunmaktadır. Fakat bu yatırım yapma arzusunu her zaman tek başına gerçekleştirememektedirler. Faiz hassasiyeti olmayan yatırım sahipleri konvansiyonel bankaları tercih ederken, faiz hassasiyeti olan, konvansiyonel bankalara yönelmek istemeyen tasarruf sahipleri ise bu noktada katılım bankalarını tercih etmektedirler. İslamiyet’te emanet kavramı önemli bir mesele olduğundan dolayı, katılım bankaları da bu duyarlılıkla yatırım sahiplerinden topladığı fonları emanet olarak kabul ederek, hem kişilerin hem de toplumun faydasını gözeterek yatırım yapmaktadırlar. Bu bağlamda, yatırım sahipleri için önem arz eden finansal tablolar, kendilerine kaliteli, açık, anlaşılır ve güvenilir bilgi sunulmasını beklemektedir ve bu yüzden de faizsiz muhasebe standartlarının da bu minvalde şekillenmesi gerekmektedir. Bahsedilen Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 1’de hem yatırım sahiplerinin hem de katılım bankalarının faydasını gözeterek, ihtiyaç duydukları bilgileri karşılamak maksadıyla düzenlenmektedir.

Birinci standart, ilgililerin istedikleri bilgileri yeterli, anlaşılır ve açık şekilde elde edebilmeleri adına katılım bankalarının yayınladıkları mali tablolar için uygulanmaktadır. Bu standart, katılım bankalarının kurulduğu yer, büyüklüğü ve hukuki şekli önemli olmadan bütün katılım bankaları için geçerli olmaktadır. Bunun dışında, mali tablolar katılım bankaları hakkında aşağıdaki bilgileri içermeleri gerekmektedir (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

- “Katılım bankasının adı,
- Kurulu olduğu ülke,
- Kuruluş tarihi ve hukuki biçimi,
- Merkez adresi ve bankanın faaliyet gösterdiği her bir ülkedeki şube sayısı,
- Kuruluş sözleşmesine göre bankanın yürütmeye yetkili olduğu faaliyetlerin ve sağladığı başlıca bankacılık hizmetlerinin yapısı,

- Bankanın, kendi finansal tablolarıyla konsolide edilen bağı ortaklıklarının adları, bunların kurulu olduğu ülkeler, bankanın her bir ortaklıktaki ortaklık yüzdesi ve ortaklıkların faaliyetinin yapısı,
- Bankanın, kendi finansal tablolarıyla konsolide edilmeyen bağı ortaklıklarının adları, bunların kurulu olduğu ülkeler, bankanın her bir ortaklıktaki ortaklık yüzdesi, ortaklıkların faaliyetinin yapısı, ve bağı ortaklıkların finansal tablolarının bankanın konsolide finansal tablolarının dışında kalmasının nedenleri,
- Holding şirketinin ve diğer bağı şirketlerin adı. İki işletme, her birinin paylarının en az yüzde 51 'inin başka bir işletme tarafından kontrol edilmesi durumunda, birbirinin bağı şirketi olarak kabul edilir,
- Danışman ya da danışma kurulunun banka faaliyetlerinin gözetimindeki görevi ve danışman ya da kurulun banka yönetmeliklere uyarınca ve fiili uygulamadaki yetkisi,
- Bankanın faaliyetlerinin ve holding şirketinin gözetiminden sorumlu olan organ,
- Bankanın Zekât sorumluluğu ve 1. Bankanın kurulu olduğu ülkedeki ve şubelerinin faaliyet gösterdiği diğer ülkelerdeki vergi uygulaması. Banka, kurulu olduğu ülkede ve diğer ülkelerde bir geçici vergi muafiyetinden yararlanıyorsa, geçici vergi muafiyetinin süresi ve geriye kalan süresi.”

Yukarıda açıklanması gereken bilgiler belirtildikten sonra önemli bir mesele de muhasebe ölçümü için kullanılmış kullanılan para biriminin açıklanmasıdır. Açıklanan mali tablolarda kullanılmış olan yabancı para birimi var ise, bu bakiyelerde gerçekleşen evalüasyon işlemleri için kullanılan yöntem ve muhasebe yöntemlerine de yer verilmesi uygun olmaktadır.

“Finansal tablolarda, olağandışı gözetim kısıtlamaları, varlıklara ilişkin risk yoğunlaşması, kısıtlanmamış ve kısıtlanmamış yatırım hesapları ve benzerleri ile diğer hesapların kaynaklarına ilişkin bilgiler, vadelerine göre varlıkların dağılımı, bloke mevduatlar, şarta bağı durumlar, finansal taahhütler, teminata verilen varlıklar, muhasebe politikaları ve tahmindeki değişiklikler ile hata düzeltmeleri ve raporlama döneminden sonra ortaya çıkan önemli hususlar açıklanmalıdır.” (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

Finansal tabloların hazırlanması ve ilgililere kaliteli bilgilerin sunulması, katılım bankalarının muhasebe yöntemlerinin açık ve net bir tanım içermeli ve kabul gören alternatif muhasebe politikaları arasında uyguladığı muhasebe politikasını paylaşması gerekmektedir. Mesela, işletmenin kullanmış olduğu amortisman yöntemini yayınlaması gerekmektedir.

Katılım bankalarının yayınlanmış katılım endeksine göre işlemlerini yapmaları uygun görülmektedir. Katılım endeksi, faizsiz finans prensiplerine göre yasaklanmış olan alan ve

uygulamaları ifade etmektedir. Katılım bankaları, katılım endeksine ters düşen kaynak veya araçlarla gerçekleşen işlemleri gerçekleştirmemekte fakat bu şekilde bir işlem gerçekleşmesi durumunda bu işlemlere ilişkin bilgi ve açıklamaları paylaşmakta ve akabinde katılım bankaları da bu politikalarına ters düşen işlemler ve bu işlemlerden elde edilen varlıkları da ellerinden çıkarma çalışmalarını yaptıklarını belirtmektedir (Abdul-rahman, 2014).

Bilindiği üzere finansal tabloların karşılaştırılabilir olması işletmeler için önemli bir konudur. Bu yüzden katılım bankaları tarafından paylaşılan finansal tablolar da bir önceki dönem ile karşılaştırılabilir bilgiler sunması gerekmektedir.

Aşağıda katılım bankalarının paylaşılmaması gereken finansal tablolar yer almaktadır (Ansari, Tabraze, 2018).

Faizsiz Finans Kuruluşları Tarafından Hazırlanması Gereken Finansal Tablolar

- “*Finansal durum tablosu (Bilanço)*
- *Gelir tablosu,*
- *Nakit akış tablosu,*
- *Ortaklara düşen özkaynaklar değişim tablosu veya dağıtılmamış kârlar tablosu,*
- *Kısıtlı yatırımlar değişim tablosu,*
- *Zekât ve sadaka fonunun kaynakları ve kullanımları tablosu (banka Zekâtı toplama ve dağıtma sorumluluğunu yüklediğinde),*
- *Karz fonunun kaynakları ve kullanımları tablosu,*
- *Finansal tablo dipnotları ve*
- *Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve’de belirtildiği şekilde finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu bilgilerin sağlanmasına yardımcı olacak her türlü tablo, rapor ve diğer veriler.” (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).*

Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama standardının oluşumunda yer alan kurul, katılım bankalarının var olduğu ülkelerde hem kamunun hem de özel sektör kurumlarının faizsiz finans çalışmalarının hazırlanmasında rollerinin belirlenmesi noktasında alan taramaları yapmaları için danışmanlar atamıştır. Danışmanların yapmış oldukları alan taramalarında, katılım bankalarından bazılarının mali tablolarındaki sunuş yöntemleriyle yapılan açıklamaların yeterliliğini sorgulamışlardır. Bu noktada, araştırmalarının sonucunda mali tabloların sunuş tekniklerinin ve yapılan açıklamaların yetersiz, aynı zamanda farklılıklar olduğunu gözlemlemişlerdir.

Sonuç olarak, finansal tabloların önemi daha önceki sayfalarda belirtildiği üzere, hem yatırımcılar hem de potansiyel yatırımcılar için bir dayanak olarak görülmekte ve yatırımlarını bu çerçevede değerlendirmektedirler. Paylaşılan bilgilerin tutarlı ve doğru olması da katılım bankalarının gelişimi ve güvenilirliği açısından da finansal tablolara yönelik bir standardın yayınlanmasının önemli bir konu olduğu açıkça ortaya koyulmaktadır (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 3: Mudaraba Finansmanı

“Bu Standart, katılım bankasının Mudârebe sermayesini; münhasıran kendi fonlarından, kendi fonları ile kısıtlanmamış yatırım hesaplarından oluşan birleştirilmiş fon havuzundan ya da kısıtlanmış yatırım hesaplarından finanse etmiş olmasına bakılmaksızın uygulanır. Bu Standart, katılım bankasının Mudârebe kâr veya zararındaki payıyla ilgili işlemlere de uygulanır.” (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

Yukarıda açıklanan standardın tanımında kısıtlanmış ve kısıtlanmamış yatırım hesaplarından bahsedilmiştir. Kısıtlanmış yatırım hesabı sahipleri fonlarının ne şekilde, nerede ve hangi sebeplerle kullanılacağı konusunda kısıtlamalar uygulamaktadır. Bu nedenle de, yatırım sahibi fonları ile katılım bankaları fonlar kesinlikle birleştirilmemektedir. İşte bu tanım, kısıtlanmış veya sınırlandırılmış yatırım hesabı olarak adlandırılmaktadır. Mesela yatırım sahipleri sahip olduğu fonların katılım bankası tarafından, teminatsız gerçekleşen işlemlerde, taksitli işlemlerde veya kefilsiz gerçekleşecek işlemlerde kullanılmamasını talep ederek sınırlayabilme hakkına sahip olmaktadır. Kısıtlanmış yatırım hesabının tam tersi olan kısıtlanmamış yatırım hesabı ise, yatırım fonu sahiplerinin fonlarının nerede ve ne şekilde değerlendirileceğine dair bir kısıt veya sınırlama uygulamadan katılım bankasının politika ve uygulamalarına göre şekillenmesi konusunda izin vermektedir. Katılım bankası ve yatırım sahibi arasında gerçekleşen bu anlaşmada katılım bankası, yatırım sahibinin fonları ile kullanım hakkının kendisinde olduğu diğer fonları birleştirme hakkına sahiptir ve bunun sonucunda da yatırım yapılmış bu fonların getirisi, yatırım sahipleri ve katılım bankası arasında paylaşılmaktadır.

Bu standardın tanımında kullanılan ve yukarıda açıklanan kısıtlanmış yatırım hesabı ve kısıtlanmamış yatırım hesapları dilimize “restricted investment accounts ve unrestricted investment accounts” kalıplarından çevrilmiştir. Bu noktada, tercüme edilen bu kalıpların Türkçe’de kullanılan kısıtlanmış ve kısıtlanmamış karşılığının yanlış ve kullanılmaması gereken bir çeviri olduğu düşünülmektedir. Kısıtlanmış yahut sınırlandırılmış sözcüğü kesinlikle yasaklanmış ve yanına yaklaşılmaması gereken bir kavramı ifade etmektedir. Aslında kelimenin orijinal anlam ve mantığına bakıldığında, gerçekleştirilecek olan işlemlerin hangi

faaliyet kolunda veya hangi maksatla gerçekleşeceğini göstermek ve bir limit belirlemek maksadıyla “sınırlandırılmış yatırım hesabı (sınırlı mudarebe) ve sınırlandırılmamış (tam mudarebe) yatırım hesabı” şeklinde kullanımı daha yerinde bir kullanım olacağı sonucuna varılmıştır (Çetin, 2020).

Mudaraba finansmanı, taraflardan birinin emek, diğer tarafın da sermaye koyarak oluşturduğu kâr ortaklığı olarak tanımlanmaktadır. Katılım bankasının bu ortaklıkta, yatırımcıların fonlarını toplamak ve her iki taraf arasında kabul edilen şekilde kârın dağıtılmasını sağlamaktır. Aynı zamanda yatırımcıların sözleşmeye aykırı biçimde zararların ortaya çıkması durumunda bu zararların kasıtlı yapıp yapılmadığının tespiti ve bu zararların yatırımcı tarafından karşılanması gerektiğinin bildirilmesi rolünü üstlenmektedir. Bunlar dışında gerçekleşen durumlarda zararlar katılım bankası tarafından karşılanmaktadır. Bu noktada, katılım bankaları tarafından görevin suiistimal edilmesi, katılım bankası temsilcisinin ihmali veya kusurunun olması neticesinde ortaya çıkabilecek zararlar katılım bankaları tarafından karşılanacağı belirtilmektedir. Mudâra sözleşmesi gereğince, katılım bankaları hem kendi adına hem de yatırımcılar adına fon sağlayıcısı olarak hareket etmekte ve bunun dışında bu sözleşme, katılım bankası ve işletmeler arasında, çiftçiler veya üreticiler gibi ticaret erbabları arasında da gerçekleşebilmektedir (Ez-Zerka, En-Neccar, 2011).

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: Müşaraka Finansmanı

“Bu Standart, sabit Müşâraka (kısa veya uzun vadeli) ya da azalan Müşâraka (sahipliğin taraflardan birine geçmesiyle sona eren) yoluyla, katılım bankası veya faizsiz finans kuruluşu tarafından gerçekleştirilen Müşâraka finansmanı işlemlerine uygulanır. Bu Standart, katılım bankasının Müşâraka sermayesindeki payını; münhasıran kendi fonlarından, kendi fonları ile kısıtlanmamış yatırım hesaplarından oluşan birleştirilmiş fon havuzundan ya da kısıtlanmış yatırım hesaplarından finanse edilmiş olmasına bakılmaksızın uygulanır. Bu Standart, katılım bankasının Müşâraka kâr veya zararındaki payıyla ilgili işlemlere de uygulanır.” (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

Standardın amacı ve kapsamının açıklanmasından sonra, müşâraka sisteminin nasıl bir sistem olduğundan bahsetmek gerekmektedir. Müşâraka, proje fikri olan bir müteşebbisin katılım bankası aracılığıyla hem projesine bir ortak hem de fikrini hayata geçirecek bir fırsat elde etmektedir. Bu noktada, gerçekleşecek ortaklıkta ortakların proje için ortaya koydukları sermaye payları eşit veya farklı oranlarda gerçekleşebilmekte ve kâr da sözleşme aşamasında anlaşılan şekilde ortaklar arasında paylaşılmaktadır. Buna ek olarak gerçekleşecek herhangi bir zarar durumunda da ortaya koyulan sermayeyle orantılı şekilde paylaşmakta ve başka şekilde

gerçekleşecek bir alternatifte izin verilmemektedir (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

Taraflar arasında gerçekleşen sözleşmede ortakların sermayede paylarının belirlenmiş olan dönem aralığı boyunca sabit şekilde kalmasına sabit müşârağa denilmektedir. Katılım bankasının gerçekleşen müşârakadaki payını karşı tarafa peyderpey devretmeyi kabul ederek, katılım bankasının payının azalması ve karşı tarafın da teşebbüsünün tek sahibi olana dek payının arttığı müşârakaya ise azalan müşârağa ismi verilmektedir (Çetin, 2020).

Katılım bankası, müşârağa sermayesine eklediği aynı veya nakdi sermayeyi karşı tarafın kullanımına hazır hale getirilmesi veya ortağına ödendiği tarihte finansal tablosuna eklemektedir. Katılım bankasının sahip olduğu aynı varlıklar, gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülmektedir. Bu varlıkların değerlemesinde gerçeğe uygun değer ile defter değerleri arasında herhangi bir fark oluşması durumunda katılım bankası bu farkı kâr veya zarar olarak finansal tablosuna eklemektedir. Katılım bankasının azalan müşârakadaki payı, gerçekleşen finansal dönemin bitiminde, ortağına aktarılan her payın gerçeğe uygun değerinden yapılan satış ile tarih maliyeti düşüldükten sonra kalan maliyet üzerinden hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak, ortağına aktarılan payın tarih maliyeti ile gerçeğe uygun değer arasında herhangi bir fark oluşması durumunda, bu fark kâr veya zarar olarak katılım bankasının gelir tablosuna aktarılmaktadır. Sabit müşârakadaki duruma bakıldığında, katılım bankasının bu sermayedeki payı sözleşme tarihinden sonraki finansal dönemin sonunda tarihi maliyet üzerinden ölçülmektedir (Chartered Institute of Management Accountants (CIMA), 2008).

Katılım bankalarında gerçekleşen tasfiye, dönem içinde gerçekleşen müşârağa finansmanı faaliyetlerindeki payıyla ilgili kâr ve zararlar finansal tablolara alınmaktadır. Müşârağa ortaklığının feshi yahut katılım bankasının vadesi gelmiş borcunun bir kısmı ortağı tarafından ödenmemesi durumunda bu borç, ortaklardan alınacak borç olarak finansal tablolara yazılmaktadır. Bu ortaklıkta herhangi bir kusur veya zarar eğer bir ihmalden kaynaklanıyorsa, katılım bankasının ortaklıktaki hisseleri ortağı tarafından karşılanmalıdır. Diğer taraftan, katılım bankasının eğer bu finansmanda oluşabilecek zararlara yönelik, herhangi bir karşılık ayırma durumu söz konusu olacaksa bu noktada yapılması gereken açıklama ve detayları finansal tablo dipnotlarında açıklaması gerekmektedir (Abdul-Rahman, 2014).

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 14: Yatırım Fonları

“Bu Standart, Fıkhî kural ve ilkelere uygun olarak kurulan ve yönetilen, kendilerini kuran kurumlardan finansal anlamda bağımsız olan yatırım araçları veya yatırım fonlarına uygulanır. Fonlar, kendilerini kuran kurumlar tarafından yönetilebilir veya yönetilmeyebilir ve ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olabilir veya olmayabilir. Çok sayıda yatırımcı, Fonların

varlıklarındaki sahiplik hakları ile kâr veya zarardaki hak sahipliğini temsil eden pay veya eş değer birimler şeklinde bu Fonların sermayesine katkıda bulunur.” (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

Fonlar tarafından hazırlanması gereken finansal tablolar setleri aşağıda sıralanmaktadır.

- a) Net Varlıklar Tablosu,
- b) Portföy Yatırımları, Alacakları ve Finansmanı Tablosu,
- c) Faaliyetler Tablosu,
- d) Net Varlıklar Değişim Tablosu veya Nakit Akış Tablosu,
- e) Seçilmiş Finansal Göstergeler Tablosu,
- f) Finansal tablo dipnotları,
- g) Faizsiz Finans Kuruluşları için Yönetişim Standardı 1: Danışma Kurulunun Atanması, Oluşumu ve Raporu’nda belirtilen danışma kurulu raporu,
- h) Finansal tablo kullanıcıları tarafından gerekli görülen bilgilerin sağlanmasına yardımcı olan her tür diğer tablo, rapor ya da çizelge.

Finansal tablolar, karşılaştırılabilirlik açısından cari dönem ile beraber önceki döneme ait verileri de içinde barındırmalıdır. Finansal tablolarda yer dipnotlar, finansal tabloların tamamlayıcısı konumundadır ve bu yüzden açık, düzgün şekilde başlıklandırılmalı aynı zamanda gerekli açıklamalar belirgin şekilde gerçekleşmelidir. Bununla birlikte, varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinde kullanılmış muhasebe politikaları anlaşılır ve tutarlı şekilde gerçekleşmelidir. Eğer herhangi bir muhasebe politikası değişikliğinde, bu değişikliğin sebeplerini ve dönem üzerinde oluşturduğu tesir de açıklanmak durumundadır. Varlıklar hesabı detaylıca incelendiğinde, nakit ve nakit benzeri varlıklar, alacaklar ve yatırımlar; yükümlülük hesabında ise borçlar, tahakkuk eden yükümlülükler ve diğer yükümlülükler yer almaktadır. Bununla birlikte, nakit ve benzeri varlıklar, bankadaki hesap bakiyelerini, yabancı para ve Türk Lirası cinsinden gerçekleşen kısa vadeli yatırımlardan meydana gelmektedir. Gerçekleşen yatırım ve finansman işlemlerinde nakit ve benzeri değerler saptanamıyorsa, defter değerlerinden ölçülmektedir. Alacaklar ise, tarihi maliyetlerinden şüpheli alacak karşılıkları ve ertelenmiş gelirler düşüldükten sonra nakit benzeri değeri üzerinden muhasebeleştirilir. (Çetin, 2020)

Yabancı para biriminden elde edinilen varlıklara bakıldığında, mali tablo tarihinde uygulanan kur üzerinden Türk lirası olarak bildirilmektedir. *“Finansal tablo dipnotlarında; kayıtlı payların sayısı, ihraç edilen payların sayısı, ödenmiş paylar, nominal değer ve her tür imtiyazlar yer almaktadır. Standardın dördüncü bölümünde portföy yatırımları, alacakları ve*

finansman tablosuna ilişkin açıklamalara ve yüzde cinsinden gösterime yer verilmektedir.”
(Çetin, 2020)

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 18: Geleneksel Finans Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri

“Bu standart, geleneksel finans hizmetlerine ek olarak faizsiz finans hizmetleri de sunan geleneksel finans kuruluşlarına uygulanır. Bu standart sadece, bu kuruluşlar tarafından sunulan faizsiz finans hizmetlerinin muhasebe kurallarını belirler.” (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

Geleneksel Finans Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri standardı, konvansiyonel bankacılık hizmeti sunan ve buna ek olarak faizsiz finans hizmeti sunmak amacıyla kurulmuş veya kurulacak olan işletmelere uygulanmaktadır. Faaliyet gösteren bu faizsiz kuruluşlar, konvansiyonel anlamda hizmet veren şubelerinden farklı bir hesapta veya aynı hesaplarda faizsiz finans hizmeti uygulayabilmektedir. Bununla birlikte yukarıda kuruluş amaçları belirtilmiş bu işletmeler, tüm bilgi ve kayıtlarını faizsiz finans muhasebe standartlarına göre düzenlemeli ve finansal tablolarını da faizsiz finans muhasebe standartlarına uygun şekilde düzenlemeleri gerekmektedir. (Çetin, 2020)

Faizsiz finans hizmeti sunan işletmeler ellerinde bulunan fonları, gerçekleştirdikleri tüm faizsiz finans hizmetlerinde, konvansiyonel finans hizmetleriyle bir ilişkisi yani bu her iki fonun bir havuzda birleşip birleşmediğini ve buna ek olarak bu işletmeler, konvansiyonel finans sisteminde yer alan fon tutarlarının yüzdesi ile faizsiz finans sisteminde yer alan fon tutarlarının yüzdesini karşılaştırmalı olarak açıklamakla yükümlü olmaktadır. (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

Faizsiz finans faaliyetinde bulunulan işlemleri ayrı ya da ayrı olmayan hesaplar şeklinde gerçekleştiren, direkt olarak geleneksel birimleri yahut faizsiz finans faaliyeti gösteren ayrı hizmet birimleri vasıtasıyla faizsiz finans hizmeti gerçekleştiren finansal kuruluşlar, mali tablolarını faizsiz finans muhasebe standartlarına göre düzenlemelidirler. Bahsi geçen bu finansal kuruluşlar, faizsiz finans faaliyetleriyle alakalı her türlü varlık ve kaynakları bununla beraber gelir ve giderleri mali tablo dipnotlarında açıklamalıdır. (Hussey, 2011)

Faizsiz finans faaliyeti gerçekleştiren finansal kuruluşlar, yaptıkları hizmetlerin fıkhi prensiplere uygunluğunun kontrol edilmesi ve denetlenmesi için faizsiz finans danışma kurulu belirlenmektedir. Finansal kuruluşların raporlarında, faizsiz finans ve konvansiyonel finans hizmetlerin fonlarının ne durumda olduğu, bu fonların aynı havuzda kullanılıp kullanılmadığı, yatırım yapılan fonların yüzdesi, kaynağı ve kullanımları hakkında gerekli açıklamalar yapılması ve belirlenen danışma kurulu kararlarıyla birlikte yer alması gerekmektedir. Bu

bağlamda finansal kuruluşların mali tablolarını “Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 1: Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama”da belirtilen esasları göz önünde bulundurarak hazırlamaları gerekmektedir (Celluci, 2011, s. 14-29).

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 27: Yatırım Hesapları

“Bu Standart, Faizsiz Finans Kuruluşları (FFK’lar) tarafından yönetilen, bilanço içi ve bilanço dışı kısıtlanmamış ve kısıtlanmış yatırım hesaplarına uygulanır.” (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

Bu standart, faizsiz finans faaliyetleri gerçekleştirilen kuruluşlar tarafından uygulanan, hem bilanço içi hem de bilanço dışı kısıtlanmış ve kısıtlanmamış yatırım hesapları için uygulanmaktadır. *“Bu standart kapsamında “yatırım hesabı sahiplerine ait özkaynaklar”ı temsil eden mudârebe sözleşmeleri ile likidite yönetimi amacıyla “katılım bankaları arası hesap” şeklinde “kısa vadeli” olarak düzenlenen mudârebe sözleşmeleri yer almaktadır.”* (Çetin, 2020)

Yatırım hesapları, sermaye sahibi adına faizsiz finans işlemleri gerçekleştiren kurumlar tarafından yatırım yapma amacıyla alınan fonları ifade eden ve bu elde edilen fonlarla ne şekilde yatırım yapılabileceğine dair şartları kapsayan veya kapsamayan, mudaraba veya buna benzer yatırım şekli kapsamındaki bir araç sahibinin hesabı olmaktadır. Bu noktada faizsiz finans işlemini gerçekleştiren kuruluş toplamış olduğu mudaraba fonlarının kullanımı bakımından bir yetki almışsa ya da bu finansal kuruluşların bilanço içi yatırım hesaplarına ilişkin benzerlik gösteren riskler bulunuyorsa bilanço içi yatırım hesabı olarak tasnif edilmektedir. Fakat açıklaması yapılan bilanço içi yatırım hesabının aksine, faizsiz finans faaliyeti gösteren kuruluşlar tarafından elde edilen mudaraba fonlarının kullanımı konusunda herhangi bir yetki alımı söz konusu değil ise yatırım hesabı sahiplerinin öz kaynak kalemi olarak kaydedilir ve mali tabloda bilanço dışı olarak sınıflandırılmaktadır (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

Yatırım hesaplarının ölçümünün gerçekleşmesinde; dağıtılmamış kârlardan, kâr dengeleme rezervlerinden ya da yatırım hesabı sahipleri ile alakalı zarar eksiltildikten sonra ortaya çıkan tutar ne ise o göz önüne alınmaktadır. Dağıtılmamış kâr, yatırım sahiplerinin hesaplarına eklenip, yatırım hesabıyla alakalı olabilecek zararlar da yatırım hesaplarının değerinden düşülür. Bu durumda yatırım hesaplarında var olan değer düşüklüğü zararlarının bilanço içi yatırım hesaplarıyla alakalı olması durumunda gelir tablosuna; bilanço dışı yatırım hesaplarıyla ilgili olması durumunda ise bilanço dışı ayrı bir gelir hesabında gösterilmektedir. Ortak bir şekilde gerçekleşmiş olan yatırımlarda ortaya çıkacak herhangi bir zarar, yatırımla alakadar

dağıtılmamış kârlardan düşülmektedir. Zararın dağıtılmamış kâr kısmını aşması durumunda, tarafların ortaklıkta bulunan paylarına göre faizsiz finans kuruluşunun ve kısıtlanmamış yatırım hesabı sahiplerinin ortak yatırımda var olan öz kaynak hissesinden düşülmektedir. Yatırım sahiplerine ait öz kaynaklar, faizsiz finans işlemi gerçekleştiren kuruluşun bilançosunda yükümlülükler ve ortaklara ait öz kaynaklar arasında başka bir kategoride gösterilmektedir. Bununla beraber, bilanço dışı yatırım hesabı sahiplerinin öz kaynaklarıyla ilgili bilgiler de bilanço dışı yatırım hesaplarında bilançonun dipnotunda bildirilmektedir (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

“Faizsiz finans kuruluşunun özkaynak ve yatırım hesabı sahipleri arasında uyguladığı kar payı dağıtım ile karşılık ayrılması veya iptallerine ilişkin politika ve esasları açıklanmalıdır. Raporlama döneminde, gerekli fikhî hükümleri yerine getirdikten sonra faizsiz finans kuruluşunun mudârib olarak kâr yüzdesini değiştirmesi durumunda açıklama yapılır. Faizsiz finans kuruluşunun yatırım amaçlı fonların hepsini kullanamadığı durumlarda, ortaklara ait özkaynaklara mı yoksa yatırım hesabı sahiplerine mi öncelik verdiğini açıklamalıdır. Faizsiz finans kuruluşu özel karşılıklar, genel karşılıklar, yatırım hesabı sahiplerine belli seviye gelir sağlamayı sürdürmeye yardım etmek amacıyla kar dengeleme rezervi ve yatırım hesabı sahiplerinin gelecekteki yatırım zararları için ayrılan yatırım risk yedeğini finansal tablolarında açıklamalıdır. Bu standart uygulamasında “FFMS 1: Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama” hükümleri de dikkate alınır.” (Çetin, 2020)

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 28: Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar

“Bu Standardın amacı, alıcı ve satıcı tarafından Murâbaha ve diğer vadeli satış işlemlerinde uygulanacak finansal tablolara alma, ölçüm ve açıklamalara ilişkin uygun muhasebe ve raporlama esaslarını belirlemektir.” (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

Murabaha daha önce de açıklandığı üzere, müşterinin ihtiyacı olan her ne ise, ev, araba, makine ve teçhizat veya hammadde gibi ihtiyaçları önceden peşin şekilde satın alarak müşteriye ya peşin ya da vadeli şekilde satmaktadır.

Bu standartta, gerçekleşecek olan murabaha ve diğer vadeli satış işlemlerin, finansal tablolara doğru aktarılması, düzgün ölçülmesi ve açıklamalara uygun şekilde muhasebeleştirilip raporlanması amaçlanmaktadır.

Tevrük, bir malın faizsiz finans kuruluşları tarafından peşin satın alınması, bu malı müşteriye kredili şekilde satış işlemini gerçekleştirmesi ve müşterinin satın almış olduğu söz konusu malın nakit olarak satıldığı finansman türü olarak tanımlanmaktadır.

Emtia murabahası, organize emtia piyasalarında, emtia işlemleriyle ilgili bir murabaha sistemi olup, esas amaç işlemi gerçekleştiren tarafların söz konusu emtianın mülkiyetini kazanabilmektir.

“Gerçeğe uygun değer, piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde bir varlığın satışından elde edilecek veya bir yükümlülüğün devrinde ödenecek fiyattır.” (Çetin, 2020)

Stoklar, mali tablolara eklenirken başlangıçta alınan maliyet üzerinden eklenir. Tüm satın alma maliyetleriyle beraber stokların halihazırdaki seviyeye getirilmesi için sarf edilen maliyetlere stok maliyeti ismi verilmektedir. Taşıma, dağıtma ve boşaltma maliyetleri, elde tutma maliyetleri, tüm vergi çeşitleri, müşteri vekaleti kapsamında kullanılan maliyetler ve diğer başka maliyetler stok maliyeti kapsamına girmektedir. Uygulanan indirimler ve buna benzer kalemler maliyetlerden düşürülmekte, bazı stokların vadeli(murabaha) şekilde satılması durumunda, satıcının alacakları da mali tablolara eklenmektedir. Bu alacaklar, fatura değeri üzerinden mali tablolara eklenerek muhasebeleştirilmektedir. Stoklar, mali tabloya eklenirken maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değerinin karşılaştırılıp düşük olanı üzerinden değerlendirilmektedir. Stok maliyetleri ise hangi dönemde gerçekleşiyse o dönemin gelir tablosuna aktarılmaktadır. (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

Ödenmemiş tutar, brüt alacaklardan tahsilat ve varsa ıskontolar dahil olmak üzere diğer düzeltmeler de düşüldükten sonra kalan tutar olarak tanımlanmaktadır. Brüt alacakların mali tablolara eklenmesinden sonra, eğer varsa, kredi zarar karşılıkları ödenmemiş tutarlarda düşülerek kalan tutar üzerinden takip edilmektedir. Faizsiz finans faaliyeti gösteren kuruluşlar herhangi bir ekonomik fayda beklenmiyorsa ellerindeki mevcut stok veya alacaklarının mali tablo dışında bırakılması mümkündür (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

Müşterinin borçlarını ödeyemeyecek hale gelmesi ve alacakların tahsil edilememe durumu ortaya çıktığında faizsiz finans işlem gerçekleştiren kuruluşun alacağını silmesi ve hibe etmesi durumu söz konusu olduğunda alacaklar mali tabloda yer almaz, tablo dışı bırakılabilir (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

“Faizsiz finans kuruluşları; murabaha ve vadeli satış işlemleri için benimsenen muhasebe politikalarına, satın alma vaadi olan ve olmayan stoklara, stokların niteliklerine, murabaha ve vadeli satışlardan kaynaklanan alacaklara, ertelenmiş karlara, henüz ödenmemiş olan güvence bedeline ve kapora tutarına, ilgili dönemde vazgeçilen kârlara ve kayıttan düşülen alacaklar ile sadakalara ilişkin açıklamalara finansal tablolarda yer vermelidir.” (Çetin, 2020)

Sahip olunan varlıklar başlangıçta maliyet bedeli esas alınarak mali tabloya eklenmektedir. Vadeli şekilde yahut Murabaha yoluyla elde edinilen varlıklar, mali tablolara ilk kez eklendikten sonra Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'na göre uygun şekilde kabul edilen muhasebe ilke veya standardın ilgili kararlardan ayrılmadan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ne göre değerlendirilmektedir. Raporlama dönemleri sonunda, stoklar ve diğer varlıklar ilgili Faizsiz Finans Muhasebe Standardı ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri doğrultusunda değer düşüklüğü testi uygulanmaktadır (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

Murabaha ve vadeli satışlardan ortaya çıkan borçlar, mali tablolara ilk kez eklendikten sonra ödenmemiş tutarları üzerinden takip edilmektedir. Söz konusu borçların ödenmemiş tutarları, satıcı tarafından uygulanmış indirimler de eklenerek diğer düzeltmeler düşüldükten sonra kalan tutarı göstermektedir. Satıcının borcu silmesi veya borçtan vazgeçmesi durumunda, ilk olarak varlığın değerinden bir iskonto olarak mali tablolara eklenmekte, söz konusu varlığın satılması nedeniyle işletmenin elinde bulunmaması halinde, borç tutarının vazgeçildiği dönemde gelir olarak mali tabloya eklenmektedir (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 33: Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar

“Bu Standardın amacı; Faizsiz Finans Kuruluşları (FFK/kuruluşlar) tarafından sukuk, pay ve benzeri araçlara yapılan yatırımların sınıflandırılması, finansal tablolara alınması, ölçümü, sunumu ve açıklanmasına ilişkin ilkeleri belirlemektir.” (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 33, faizsiz finans işlemi gerçekleştiren kuruluşların öz kaynak ve borçlanma araçları için uygulanmaktadır. Bununla birlikte, bu standardın işletmenin bağlı ve iştiraklerdeki ortaklıklarına, gayrimenkul yatırımlarına, sigorta faaliyetlerine, murabaha, icara ve mudaraba gibi işlemlerine uygulanmamaktadır. Bu standardın daha iyi kavranması, yorumlanması ve buna bağlı olarak faaliyete geçmesi maksadıyla aşağıdaki tanımlamalar gerçekleştirilmiştir (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

- 1. İtfa Edilmiş Maliyet:** *“Finansal aracın ilk defa finansal tablolara alındığı tutardan anapara geri ödemeleri düşüldükten sonra, başlangıçtaki söz konusu yatırım tutarı ile vadedeki tutar arasındaki farka etkin kâr yöntemi kullanılarak hesaplanan toplam itfa paynını düşülmesi veya eklenmesi ve değer düşüklüğü veya tahsil edilememe durumuna*

ilişkin her türlü indirimin (doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılarak) düşülmesi sonucunda bulunan tutardır.”

2. **İş:** *“Yatırımcılara, diğer sahiplere, üyelere veya katılımcılara temettü, daha düşük maliyet 2 veya diğer ekonomik faydalar şeklinde doğrudan getiri sağlamak amacıyla yönetilen faaliyetler ve varlıklar bütünüdür. Bir iş örneğin, tek başına ya da portföy halinde elde tutulan kiralamaya konu varlıklar, hizmetler, ticari faaliyetlerden vb. oluşabilir.”*
3. **Kontrol:** *“Bu Standardın amaçları açısından kuruluş, bir varlık ya da işin sahipliğinden kaynaklanan tüm risk ve getirileri önemli ölçüde üstlendiği ve aşağıdaki koşulların her ikisini de sağladığı zaman ilgili varlık ya da işletmeyi kontrol eder:*
 - i. *Söz konusu varlık ya da işle olan ilişkisinden dolayı değişken getirilere (olumlu ya da olumsuz) doğrudan maruz kalması veya bu getiriler vüzerinde hak sahibi olması,*
 - ii. *Söz konusu varlık ya da iş üzerindeki gücü aracılığıyla bu getirileri etkileme imkânına sahip olması.”*
4. **Borçlanma Araçları:** *“İşlem yapısının parasal ya da parasal olmayan bir yükümlülük doğurduğu bir yatırım aracı türüdür.”*
5. **Etkin Getiri Oranı Yöntemi/Etkin Kâr Oranı Yöntemi:** *“Varlık veya teşebbüsten elde edilen gelirin, varlıktan veya teşebbüsün sürdürülmesinden fayda beklenen sözleşmeye bağlı süre (veya beklenen süre) boyunca düzgün ve eşit bir şekilde dağıtılması yöntemidir. Bu yöntem, gelecekte ortaya çıkması beklenen zararlar dışında tüm sözleşme şartlarını (veya en iyi tahminleri) dikkate almak suretiyle, tüm nakit akışlarını içeren tek bir getiri oranı kullanarak, varlıktan veya teşebbüsten elde edilen nakit akışlarını dağıtır. Ödenen veya alınan tüm ücret ve puanlar, işlem maliyetleri, prim veya iskontolar, esas sözleşmenin bir parçası veya yan maliyetler oldukları sürece nakit akışlarına dâhil edilir.”*
6. **Özkaynak Araçları:** *“Adi özkaynak araçları ve FFMS 29: Sukuk İhracı1 hükümleri uyarınca özkaynak aracı sınıfına giren bu türdeki diğer yapılandırılmış yatırım araçları dâhil olmak üzere işletmenin tüm yükümlülükleri ve özkaynak benzeri bakiyeleri düşüldükten sonra varlıklarında kalan bir hakkı ispatlayan araçlardır.”*
7. **Gerçeğe Uygun Değer:** *“Piyasa katılımcıları arasında, ölçüm tarihinde olağan bir işlemde bir varlığın satışından elde edilecek veya bir yükümlülüğün devrinde ödenecek fiyattır.”*

- 8. Ticari Amaçlı Elde Tutulan Yatırım:** *“Esas itibarıyla, fiyattaki ya da satıcının marjındaki kısa vadeli dalgalanmalardan kâr elde etmek amacıyla edinilen ya da oluşturulan veya hâlihazırda kısa vadede kâr elde etme eğilimi olan bir portföyün bir parçasını oluşturan yatırımdır.”*
- 9. Yükümlülük:** *“Kuruluş tarafından yerine getirilecek mevcut bir ekonomik mükellefiyettir. Yükümlülükler geçmişteki işlemlerden ya da diğer geçmiş olaylardan kaynaklanır. Mevcut mükellefiyet ve gelecekteki bir taahhüt arasında ayrım yapılır.”*
- 10. Parasal Borçlanma Araçları:** *“İşlem yapısı, Murâbaha borcu gibi finansal yükümlülük/borç doğuran borçlanma araçlarıdır.”*
- 11. Sukuk:** *“Maddi varlıkların, kullanım haklarının ve hizmetlerin veya belli projelerin ve özel yatırım faaliyetlerinin sahipliğine ilişkin bölünmemiş payları temsil eden eşit değere sahip sertifikalardır. Bununla birlikte, bu durum Sukukun değerinin tahsil edilmesi, katılımın kapanması ve Sukukun ihraç edilme amacı için toplanan fonların kullanılmasından sonra gerçekleşir.”*

Bu standart kapsamına giren yatırım çeşitleri; itfa edilmiş maliyet, gerçeğe uygun değer değişimi kâr ve zarara gösterilen ve gerçeğe uygun değer değişimi öz kaynaklara aktararak tasnif edilmektedir. Nakit akışlarının tahsil edilmesi için elde bulundurulması ya da yatırım borçlanma araçlarının getiriye sahip olması durumlarında itfa edilmiş maliyet kullanılmaktadır. Söz konusu yatırımın satılması amaçlanıyorsa veya yatırımın parasal olmayan borçlanma aracı etkin bir getiriye sahip bir başka yatırım aracına işaret ediyorsa gerçeğe uygun değer değişimi özkaynağa aktarılarak tasnif edilecektir. Açıklanan bu yöntemler ve geri dönülemez sınıflandırma tercihi uygulanamıyorsa gerçeğe uygun değer değişim kâr veya zarar aktararak belirlenmektedir. (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019)

Ticaret yapma fikriyle elde tutulan yatırımlar, gerçeğe uygun değer değişimi kâr – zarara aktarılmaktadır. Bu kalemler ilk kez mali tabloya eklenirken işlem maliyetleri de hesaba katılarak gerçeğe uygun değer üzerinden hesaplanmaktadır. Bununla beraber, gerçeğe uygun değer değişimi kâr veya zarar aktarılan yatırımlara ilişkin işlem maliyetleri kâr veya zarara yansıtılır. Sonraki ölçümlerde de itfa edilmiş maliyet, gerçeğe uygun değer değişimi kar/zarar yansıtılan ve gerçeğe uygun özkaynağa yansıtılan olarak ölçüm yöntemleri kullanılır. Bu işlemleri gerçekleştirecek olan faizsiz finans kuruluşları, gerçeğe uygun değer üzerinden bir ölçüm sağlayamıyorsa yatırım maliyeti yöntemini kullanabilmektedir (Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu, 2019).

Gerçekleştirilen yatırımlar, bilançoda varlıklar kısmında ayrı bir kalem olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen tüm yatırım türlerin sonunda oluşan kâr veya

zarar, ortaklara ait öz kaynaklarla alakalı kısım ile kâr veya zararı üstlenen hissedarlara ait öz kaynaklarla alakalı kısım arasındaki fark dikkate alınarak “Yatırımlardan Kaynaklanan Gelir veya Kazançlar/Kayıplar” kalemi bünyesinde kâr veya zarara aktarılır. Gerçekleşen her bir yatırım türüne ait ana öğelerden ortaya çıkan gelir veya kayıplar dipnotlarda belirtilmesi gerekmektedir. Gerçekleşecek düzenlemelerin, “Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklamalar” da yer alan kararlar çerçevesinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Bununla beraber, söz konusu yatırımların tasnifi, mali tablolara aktarılması ve değerlendirilmesi, varsa yatırımlar üstündeki takyidatlar ve yatırımların niteliği gibi ayrıntıların da yer alması gerekmektedir (Çetin, 2020).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI

2.1.Katılım Bankacılığı Tanımı

Her sistemin kendine has temelleri mevcuttur ve bunlarla şekillenir. Yani, bir sistemde var olan prensip, inanç ve düşünceler, o sistemi benimseyen ve uygulayan insanların da dünyaya ve olaylara bakış açısını değiştirerek bir yargıya ulaşmalarını sağlar. Ekonomik sistemler de bir temele dayanmaktadır.

Finansın temel fonksiyonunun değer maksimizasyonu olduğu bilinmektedir. Bir finansçı bu değer maksimizasyonunu sağlarken homo econimucus (ekonomik insan) rolünde hareket ederek, eldeki finansal kaynakları optimum kullanımını sağlarken hem kendi çıkarlarını hem de toplumun çıkarlarını da maksimize etmeyi amaçlamaktadır. Finans biliminde din kavramı yoktur ve dini kurallara göre hareket etmemektedir. Fakat faizsiz finans sistemi geleneksel finanstan farklıdır. Finansın, İslam’ın siyasi, sosyal ve kültürel yönlerinin de içinde barındırdığını öne sürmektedir. İslam dininin bize sunulduğu şekli yaşanılır hale getirebilmek için, kesin yasaklanmış olan durumlardan, öneri ve tavsiyelere doğru değişen bir esneklik ile hükümlere uyan insan modeli sunmaktadır. Bu model de karşımıza “İslami insan” modeli olarak çıkmaktadır (Atılğan , 1996).

Şekil 1 Katılım Finans Sisteminin Temel Katkı Alanları (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022)

Bütün ticari işletmelerde olduğu gibi banka da düzenli para kazanmak için faaliyet gösteren ticari bir kurumdur. Bankacılık sektöründe temel değişim aracı para olmakla birlikte parayı elde tutmanın maliyeti bulunmaktadır. Konvansiyonel bankacılıkta bu maliyet faizdir. İslam dinince faizin yasaklanmış olmasından dolayı, katılım bankalarında gerçekleştirilen işlemlerde kâr-zarar ortaklığı ilkesine göre faaliyetler gerçekleşmektedir. Katılım bankacılığında para, alınıp satılan bir mal değil, kendi yatırım enstrümanları kapsamında işlem gören bir araçtır. Katılım bankacılığı teorik olarak, emeğin ekonomik girişim faaliyetlerine eklenmesini ve buna bağlı olarak kazanç sağlanmasını ve bu kazancın adil şekilde dağıtılmasını ifade eder (TKBB, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2021).

Katılım bankaları, konvansiyonel bankaların sunmuş olduğu ürün ve hizmetleri, belirlenmiş olan ilke ve prensipler doğrultusunda benzer şekilde sunmakta, sabit getirili mevzuat sunmak yerine, belirsiz getirili katılım hesapları yoluyla fon toplamaktadır. Katılım bankaları, faizsiz finans ilkelerini baz alarak her türlü finansal faaliyet ve işlemleri sürdüren, bununla birlikte gerekli finansmanın sağlanmasında ve fonun toplanmasında katılım esasına dayanan bir siste olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılım kavramı, paylaşmaya dayanan bir yapı olup; tasarruf sahiplerinden alınan fonların, ticaret ve sanayi alanlarında, kendi prensipleri doğrultusunda oluşturulmuş çeşitli finansman yöntemleriyle değerlendirilerek, sonunda elde edilen kâr veya zararın tasarruf sahipleriyle paylaşılması üzerine ortaya çıkmış bir kavramdır (Türkiye Finans , 2018).

Konvansiyonel bankacılıkta, gerçekleşecek olan finansal işlemlerde ortada riskin olmayışı ve doğabilecek zarara tasarruf sahiplerinin ortak olmayışından kaynaklı, faizin İslam dini ve ilkelerinde kesinlikle yer almaması, faizsiz bankacılık anlayışının doğmasına sebep olmuştur. (Karaca, 2019)

Katılım bankaları, hem ekonomiyi finanse eden hem de bankacılık faaliyetlerini yürüten kurumlardır. Bu faaliyetlerini yürütürken konvansiyonel bankalardan ayrılarak işlemlerini faizsiz bir şekilde yapmaktadır. İşlemlerin faizsiz gerçekleşmesi gerektiğinden dolayı ekonomik sistemde yeni bir yöntem geliştirilmesi gerekmektedir. Bu sistem de katılım bankacılığının temelini oluşturan “kâr – zarar ortaklığı” sistemidir. Katılım bankacılığında sermaye sahibi ile emek sahibi, ortaya çıkacak kâr veya zarara beraber katlanmaktadır. Yatırımcının yapacağı yatırım için katılım bankalarından kredi alması söz konusu değildir. Katılım bankaları, denetim ve ön araştırma yaparak yatırımın kâr elde edeceğini tespit ettiği alanlara yatırımcıyı yönlendirmekte ve gerçekleşen işlem sonucunda ortaya çıkabilecek zararı her iki tarafa paylaştırmaktadır.

Bununla birlikte, konvansiyonel bankaların ticari amaçlı yoğunlukla kısa vadeli kredi kullandırmalarının aksine katılım bankaları finansman sağladığı projelerde daha çok uzun vadeli projeleri tercih etmektedir. Bu sebeptir ki, dünyada daha çok “faizsiz bankacılık” (interest-free banking) veya “İslami bankacılık”(Islamic finance) olarak adlandırılırken, Türkiye’de “katılım bankacılığı”(participation banking) olarak kullanılmaktadır. (Parlakaya Raif, Çürük, Suna Akten, 2011) Dünyada kullanılan bu kavramlara bakıldığında, bankacılık işlemlerinin faizsiz gerçekleşiyor olması “İslami Finans” kavramıyla birebir örtüştüğünü göstermemektedir. İslami finans/bankacılık uygulamalarının olabilmesi için ülkenin finansal ve ekonomik düzenlemelerinin de buna göre yapılıyor olması gerekmektedir. Yalnızca faizsizlik kavramını ifade eden “Faizsiz Finans” ise tek bir ilkeyi temsil ettiğinden kısıtlı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistem için en kullanılabilir ifade “Katılım Finans” kavramı olduğu belirtilmektedir (Acar, 2020).

“Katılım Finans” kuruluşları sadece katılım bankalarını değil, katılım sigortacılığını, yatırım - kalkınma bankalarını ve banka dışındaki faizsiz kurum ve kuruluşları, içinde barındırdığı kendisine ait olan prensiplerle daha geniş bir perspektif sunan sistemi ifade eder (Iqbal, Hennie Van, 2008).

Katılım bankaları ve konvansiyonel bankalar birçok yönden birbirinden ayrılrsa da, fon talep edenlerle, fon arz edenleri bir araya getiren mali aracı kuruluş olmaları sebebiyle benzer bir amaç için hizmet ettikleri görülmektedir. Temelde benzer hizmet için çalıştığını söylediğimiz bu iki bankadan konvansiyonel bankalar, müşterilerinden elde ettikleri fona karşılık belirli bir

oranda faiz geliri ödemekle yükümlülerdir. Katılım bankalarına bakıldığında prensiplerinde faiz kavramı olmadığından dolayı, faaliyetlerinde risk paylaşımı uygulamasını kullanmaktadır. Katılım bankaları, tasarruf sahiplerine sabit getiri sözü vermemekte ve aynı zamanda müşterisine nakit kredi vermek yerine, ihtiyacı olan malı onun yerine satın alıp müşterisine vadeli şekilde satarak işlemleri gerçekleştirmektedir. Bu özelliği ile de katılım bankacılığı konvansiyonel bankacılıktan ayrılmaktadır (Şahin, 2019).

Hem dünyada hem Türkiye’de inançları gereği insanlar, faizden elde edilen gelirden bağımsız bir hayat yaşamaya çalışmaktadır. Bu yüzden de var olan sermaye faydasız bir biçimde beklemektedir. Bu durum, ülkelerin ekonomisini ve gelişmişliklerini etkilerken, diğer yandan mevduat sahipleri için de bir kayıp oluşturmaktadır. Bu noktada katılım bankaları, tasarruf sahiplerini faize girmeden, hem varlıklarını ekonomiye kazandırarak hem de birikimlerinin güvenli şekilde korunmasını sağlamaktadırlar. (Kaçmaz, Ahmet, 2009)

Konvansiyonel bankalar ekonomide âtıl şeklindeki fonları, kredi talep eden kişi veya kuruluşlara önceden belirlenmiş olan faiz oranlarıyla kredi şeklinde kullandırmakta ve karşılığında faiz ödemesi yapmaktadırlar. Bunun aksine katılım bankaları, parayı bir ticari ürün olarak değil, finansman olarak kullanmaktadır. Âtıl fonları toplayarak ihtiyacı olan kişi veya kuruluşlara kullandırmak suretiyle ekonomiye katkı sağlarlar ve bunun sonucunda elde edilen kâr veya zararı tasarrıf sahipleri ile paylaşırlar (Özkan, 2012). Daha önce söylenildiği gibi katılım bankacılığını konvansiyonel bankacılıktan ayıran temel fark, katılım bankaları “borç alacak ilişkisi”(lender-borrower arrangment) üzerine değil, “kâr – zarar ortaklığı”(profit-loss sharing) üzerine kurulu olan bankalardır ve fon sahiplerine faiz değil, “kâr payı” vermektedirler. Katılım bankaları, tasarruf sahiplerine sabit getiri sözü vermemekte ve aynı zamanda müşterisine nakit kredi vermek yerine, ihtiyacı olan malı onun yerine satın alıp müşterisine vadeli şekilde satarak işlemleri gerçekleştirmektedir.

Bununla birlikte yapılan veya yapılacak olan her türlü finansal işlem etik, sosyal adalet gibi ilkeleri de göz önünde bulundurarak gerçekleşmektedir (Hassan,Kayed, 2009, s. 54).

Ekonomik ve sosyal hayatında faizle iş yapmak istemeyen kesimlerin tasarruflarını daha rahat şekilde değerlendirmesi noktasında katılım bankalarının kurulduğuna daha önce değinilmişti. Katılım bankaları belirli ilke ve prensipler doğrultusunda, faizin olmadığı ve riskin paylaşıldığı şekilde faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Gelişen ekonomik şartlarla bağlantılı olarak artan müşteri portföyüne ve aynı zamanda modern bankacılık anlayışına sahip olan katılım bankaları, hem müşterilerin hem de potansiyel müşterilerin ihtiyaçlarına uygun çeşitli finansal ürünleri faizsiz bankacılık ilkeleri doğrultusunda sunmaktadır (Özulucan, Deran , 2009, s. 85-108).

Günümüzde, faizsiz finans ürünlerini kullanan kuruluşların yalnızca katılım bankaları olmadığını, GarantiBBVA ve HSBC gibi uluslararası şirketler, “Pencere Bankacılığı”¹ ismi verilen yöntemle bu alanda da faaliyet göstermektedir. Uluslararası şirketlerin faizsiz finans yöntemine yönelmelerinin, batılı ülkelerde yaşayan Müslüman nüfusunun artmasıyla birlikte, körfez ülkelerinde atıl şekildeki sermayeleri elde etme isteği olduğu söylenmektedir (Türk, 2020).

Sonuç olarak katılım bankaları, faiz hassasiyeti gösteren gerçek ve tüzel kişilere gereken finansal imkanı sağlamak amacıyla var olan geleneksel yöntemlerden farklı olarak çeşitli alternatifler sunan kurumlardır (Ayanoğlu, Karapınar, 2013).

2.2.Pencere Bankacılığı

Pencere bankacılığı, konvansiyonel bankaların bünyesinde ayrı bir departman olup, faiz hassasiyeti olan tasarruf sahiplerine danışma komitesinin rehberliğinde faizsiz finans ürünleri geliştiren bankacılık türüdür. Konvansiyonel bankacılık adı altında yürütülen pencere bankacılığı faaliyetleri, bu iş için tahsil edilmiş şubeler tarafından gerçekleştirilmektedir. (Azmi, 2016)

Pencere bankacılığı, halkın çoğunluğunun Müslüman olmadığı ülkelerde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Yaklaşık 20 yıllık bir geçmişe sahip olan pencere bankacılığı ile ilgili oldukça az çalışma bulunmaktadır. Pencere bankacılığının, faizsiz finans anlayışına dayanıldığı düşünülse de konvansiyonel bankaların gelirleri, sermayesi ve yönetim biçimi faize dayandığından dolayı eleştirilmektedir. Katar, Lübnan ve Malezya gibi ülkeler pencere bankacılığına izin vermeyen ülkelerin başında gelmektedir. (Global Islamic Finance Report, 2014) Bu yüzden faizsiz finans ve konvansiyonel sistemlerinin karışmaması için uygun bir mekanizma geliştirilmesi önemlidir.

Ülke	İslami Banka Sayısı	Pencere Modeli İslami Banka Sayısı	Pencere Modeli Pazar Payı (%)
Malezya	16	10	2,5
Endonezya	14	20	33,0
Pakistan	5	17	41,4
Bangladeş	5	163	6,7
Türkiye	6	0	0

Tablo 2 Dünya’da Pencere Bankacılığı Sistemi Uygulamaları (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022)

Konvansiyonel bankaların kendi mevcut sistemleri olduğundan ve pencere bankacılığı da bu sistem adı altında faaliyet gösterdiğinden dolayı ekstra teknik destek ve insan kaynağı gerekmeden, pencereler kendi finansal faaliyetlerini gerçekleştirme avantajına sahiptir. Bununla birlikte, pencere bankaları var olan bankacılık düzeninin süreç ve prosedürlerini deneyimleyerek faizsiz finans anlayışına uygun bankalar kurabilmektedirler. Malezya’da Swiss Re Bankası 2006 yılında pencere bankacılığına başlamış ve zaman içerisinde tecrübe kazanıp, başarısını kanıtlayarak 2009 yılında faizsiz finans anlayışına uygun bir şube halini almıştır. Ayrıca, pencere bankacılığı, konvansiyonel banka müşterilerinin katılım bankacılığının ürün ve hizmetlerine ilişkin farkındalığının artmasını ve buna bağlı olarak katılım bankacılığına yönelmelerinde olumlu şekilde etkilenmelerini sağlayacaktır. (Wasti, Hodgins , 2013, s. 20-21)

Bununla birlikte, pencere bankacılığının dezavantajlarından biri, aynı yapı içerisinde iki türde bankacılık hizmetinin gerçekleşmesinin yasal açıdan zorluk oluşturmamasının yanı sıra, biri diğerine bağımlı olarak çalıştığından dolayı hizmetlerin belirsiz olmasına neden olmaktadır. Bununla beraber, konvansiyonel bankalarda islami fonların ayrı tutulmasının mümkün olmadığı, bunun bir hesap hilesi olduğu ve bu iki banka arasında sızmaların olabileceği görüşü de bulunmaktadır (Wasti, Hodgins , 2013, s. 20-21).

Dünyada katılım bankacılığının işleyişi ile ilgili iki ayrı grup bulunmaktadır. Birincisi, Sudan ve İran’ın da içinde bulunduğu tüm finansal faaliyetlerin faizsiz finans prensiplerine göre uygulandığı ve konvansiyonel bankaların yasaklanmış olduğu gruptur. İkincisi ise, Malezya’nın ve Endonezya’nın da içinde yer aldığı, katılım bankalarının konvansiyonel bankalarla birlikte faaliyet gösterilebildiği gruptur. Bu grubu da kendi içinde pencere bankacılığının yasal olarak uygulandığı Suudi Arabistan ve Endonezya gibi ülkeler ve uygulanması yasal olarak mümkün olmayan Türkiye ve Katar olarak iki grup şeklinde incelemek mümkündür (Toprak vd., 2020, s. 52-55). Dünyada pencere bankacılığından tam faizsiz finans anlayışına dönen birçok banka bulunmaktadır:

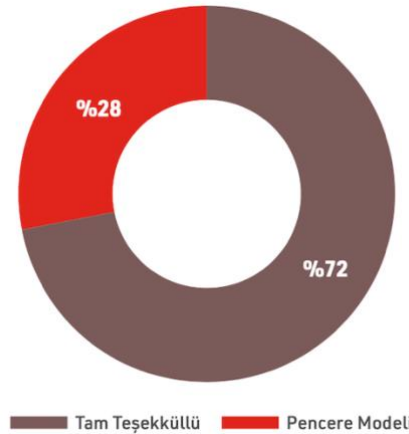
Konvansiyonel Bankacılık	Katılım Bankacılığı	Bulunduğu Ülke
Middle East Bank	Emirates Islamic Bank	Birleşik Arap Emirlikleri
Dubai Bank	Dubai Islamic Bank	Birleşik Arap Emirlikleri
Industrial Development Bank	Jordan Dubai Islamic Bank	Ürdün
National Bank of Development	Abu Dhabi Islamic Bank	Mısır

Tablo 3 Pencere Bankacılığından Katılım Bankacılığına Geçiş Yapan Bankalar (The Islamic Financial Services Board (IFSB), 2021)

Türkiye'ye bakıldığında, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na göre, kalkınma bankaları, yatırım bankaları ve mevduat bankalarının faizsiz işlem, katılım bankalarının da faizli işlem yapılması yasaklanmıştır. Bu durumda da pencere bankacılığının ülkemizde uygulanması yasal olarak mümkün görülmemektedir. Türkiye'deki katılım bankaları, tam anlamıyla faizsiz finans anlayışına sahip banka konumundadırlar (Toprak vd., 2020).

HSBC, Citibank ve Deutsche Bank gibi uluslararası şirketlerin Doğu'da uzun yıllar faaliyette olmalarından dolayı elde ettikleri faizsiz finans tecrübesi ile pencere bankacılığı birimini oluşturmak suretiyle faizsiz finans alanında yeni finansal ürünler geliştirerek önemli gelişmeler elde etmişlerdir (Türker, 2010).

Sonuç olarak pencere bankacılığının katılım bankacılığının gelişiminde önemli bir rolü bulunmakta ve belirli sebeplerden dolayı faiz kullanmayı tercih etmeyen tasarruf sahiplerine gerekli finansmanın sağlanması, tasarruflarının değerlendirilmesi ve günümüz modern bankacılık faaliyetlerinden yararlanılması açısından mihenk taşı olmaktadır. Fakat yapılan araştırma sonuçlarına göre pencere bankacılığının geçici bir sistem olduğu ve İslami finansal hizmetler endüstrisinin gelişmesiyle birlikte, tam donanımlı İslami bankaların kurulması, pencere bankacılığından daha mantıklı görünmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022).

Grafik 1 Dünyada Katılım Bankacılığı ve Pencere Bankacılığı Uygulamaları (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022)

2.3. Katılım Bankacılığı Temel İlkeleri

Faizsiz finansın temel ilkesi İslam hukukuna uygunluktur. Bununla birlikte adaletsizliği ve haksız kazancı önlemek için de belirlenmiş ahlaki prensipler ve etik kuralları mevcuttur.

Aşağıda bahsedilecek temel ilkeler, katılım bankalarının, oluşabilecek muhtemel krizlere daha sağlam şekilde karşılık vermesini sağlamaktadır.

Bankaların sadece faizsiz hizmet sunuyor olması o bankanın katılım bankası olduğunu göstermemektedir. Katılım bankaları faizsiz banka olabilir fakat her faizsiz hizmet sunan banka katılım bankası olmamaktadır. Katılım bankası olabilmesi için sağlaması gereken temel kurallar mevcuttur (Akin , 1986). Aşağıda bu temel kurallar açıklanmaktadır.

2.3.1. Risk Paylaşımı Esası

Katılım bankalarını konvansiyonel bankalardan ayıran temel özellikten biri risk paylaşım esası olduğundan bahsedilmiştir. Riskin tek bir kişi üzerinde yer alması katılım bankacılığı anlayışına ters düşen bir durum olmaktadır. Konvansiyonel bankalar faiz riskini tek başına üstlenerek yatırım sahibine herhangi bir risk bırakmamaktadır. Katılım bankacılığında, daha önceden belirlenmiş bir kazanç olmamasından dolayı ortaya çıkacak olan kâr veya zarar karşılıklı olarak paylaşılmaktadır. Bununla birlikte katılım bankalarının risk paylaşımı esas alınarak faaliyetlerini gerçekleştirmesi gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesine yardımcı olarak toplumda sosyal dengenin sağlanmasına sebep olmaktadır (Yılmaz, 2018, s. 46-49).

2.3.2. Faiz Yasağı

Katılım bankaları faaliyetlerini gerçekleştirirken konvansiyonel bankaların aksine faizli işlemlerden uzak durmaktadırlar. Örneğin fon toplarken veya toplanılan fonu kullandırırken faizden kaçınmaktadırlar. Faiz, gelecekte tahmin edilemeyen durumla ilgili bir taahhüttür. Konvansiyonel bankalar, gelecekte taahhüt edilen faize nazaran çok daha yüksek oranla karşılaşılabılır ve zararları artış gösterebilmektedir. Faiz yasağına bağlı olarak, bir önceki maddede bahsedilen risk paylaşımı esası kapsamında katılım bankalarında müşteriye herhangi bir taahhütte bulunulmadığından; yani kâr ne kadar elde edildiyse o paylaşılacağından katılım bankaları, yaşanacak krizleri çok daha rahat atlattırmaktadır. Katılım bankaları, faiz riskine girmeyerek, gelecekte beklenen krizlere karşı güvence oluşturup, kendini korumaktadır. Sonuç olarak, yapılacak finansal faaliyetlerin faizsiz finans niteliği kazanabilmesi için, faizin uygulanmadığı ve riskin olduğu işlemlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Lök, 2018, s. 132-150).

2.3.3. Belirsizlik Yasağı

Arapça’da tehlike, risk gibi anlamlara gelen “garar” kelimesi, bir borç ilişkisinde borç konusunun belirsiz olması ve neticesinde ne olacağının belli olmadığı durumlarda kullanılır.

Yani, satıcının ne sattığını tam olarak söylememesi veya bilmemesi ve alıcının da aynı şekilde ne alacağını tam olarak bilmemesi gibi durumlar ortada bir risk olabileceğini göstermektedir. Katılım bankacılığında belirsizlik ve risk olan durumlar yasaklanmıştır ve bu tür durumlarda herhangi bir finansal işlem yapılması uygun görülmemiştir (Karahan, Hediyeullah, Ersoy Hicabi, 2016). Faizsiz finans uygulamalarında, gerçekleşen ortaklıklarda veya borç ilişkilerinde konu olacak mal veya hizmet açık, anlaşılır ve net şekilde belirlenmiş olmalıdır. Bu şartları sağlamayan durumlarda bir taraf risk almak zorunda olduğundan spekülasyon olarak görülmektedir ve bu da katılım bankacılığı prensiplerine uygun olmayan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Greuning, Iqbal, 2008).

2.3.4. Aşırı Risk ve Spekülasyon Yasağı

Aşırı riskin gerçekleştiği durumlarda taraflardan biri paranın büyük kısmını kaybedebilirken, diğer taraf paranın büyük bir kısmını kazanabilmektedir. Bu yüzden aşırı risk, büyük ve fazla zararlar oluşturabileceğinden dolayı İslami danışmanlar tarafından uygun görülmeyen bir işlem olmuştur (Çidem, 2020).

Ekonomiye hiçbir katkısı olamayan aynı zamanda ekonomik istikrarsızlıklara sebep olan spekülasyon işlemler, parasal açıdan güçlü olan kişilerin servetlerini arttırırken, ekonomik anlamda sıkıntılı kişileri daha da sıkıntılı hale getirebilmektedir. Bu sebeple bankalar, türev finansal araçların işlem gördüğü piyasalarda aşırı belirsizlik ve spekülasyon işlemleri fark ettiklerinde bu araçlara yatırım yapmamaktadırlar (Babuşçu, Hazar, 2017, s. 246).

2.3.5. Reel Ekonomiye Bağlılık

Katılım bankaları, herhangi bir sebepten dolayı faizden uzak duran fon sahiplerinin sahip oldukları fonları reel ekonomiye kazandırmak istemektedir.

Katılım bankaları, konvansiyonel bankaların aksine müşterilerine kredi vermek yerine kendi prensiplerine ve yasal mevzuata uygun şekilde finansman desteği sağlamaktadır. *“Katılım bankaları, bu finansman teknikleri yoluyla sadece üretime ve katma değer artırıcı üretken sınıî, ticari ve sabit sermaye yatırım şeklindeki reel ekonomiye fonlarını kullandırmaktadır.”* (TKBB, Katılım Bankaları, Topladığı Fonların Tamamını Reel Sektöre Akıtıyor, 2008). Kullandırılan bu fonlar, ticari ve üretim alanları dışında bir alanda kullanılmadığından dolayı fonların geri ödenmeme riski söz konusu olmamaktadır. Konvansiyonel bankacılıkta alacakların geri ödenmeme riskinin oldukça az olması, katılım bankalarının sağladığı finansmanın kaynak israfına sebep olmaması sonucunu doğurmaktadır. Katılım bankalarının finansman sağlaması, müşterisi için mal veya hizmeti satın alıp, üzerine kâr ilave edip müşterisine satma prensibinin sonucunda finansal sektörün büyüklüğü, reel ekonominin büyüklüğünü aşmamış olmaktadır.

Bununla birlikte, ticarete dayalı finansman sağlanması ve esnek fon toplama yöntemleri kredi arzını arttırmakta, kredi oranlarını aşağı indirmeye meyilli bir fonksiyon üstlenmektedir. Bunun sonucunda da ekonomide yatırımların artmasına sebep olmakta, üretilen mal veya hizmetin değerini arttırmaktadır. Katılım bankaları, reel ekonomi içinde varlık bazlı direkt yatırımlardır ve bu yüzden de spekülatif durumlardan ve gerçek olmayan paradan uzak durmaktadırlar (Wouters, 2007).

2.3.6. İnsanlığa Zararlı Nesnelerle İlgili Hizmet Yasağı

Katılım bankalarının, insanlık için zararlı olabilecek her türlü işlemi yapması; örneğin, tütün mamulleri, silah, şans oyunları, alkollü içecekler ve müstehcen yayınlar gibi konularda bankacılık faaliyeti göstermesi yasaklanmıştır (Yılmaz, 2018).

2.3.7. Sosyal Adalet

Son yıllarda ahlak ve sosyal adalet kavramlarına ters düşmeyen, yenilikçi fikirlerle düzenlenmiş faiz kavramı üzerine yeniden düşünülmesi gerektiğini vurgulayan faizsiz finans kuruluşlarının ortaya çıkması ile kişilerin tasarruflarını yastık altından, ekonomiye kazandırması teşvik edilmiştir. Bankalara sadece finansal istikrar açısından değil, topluma sağlayabildiği adalet anlayışı açısından da bakmak gereklidir. Adaletin sağlanması bankaların gündeminde olmadığı sürece, açlık, işsizlik ve yoksulluğun giderilmesi minvalinde önemli gelişmeler olması pek mümkün değildir. Özellikle 17 Eylül 2011 tarihinde gerçekleşen bu hareket, çok uluslu şirketlerin ve büyük bankaların demokrasi üzerine yaptıkları baskıcı ve yıkıcı gücüne aynı zamanda ekonomik çöküşe sebebiyet veren Wall Street'e karşı bir direniş olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal adalet kavramı, tüm kurumlarda önemli olduğu kadar finansal sistem için de oldukça önem arz etmektedir. 2011'de gerçekleşen bu olaydan sonra dünyada bankacılık ve sosyal adalet kavramları üzerine yeniden düşünülme vaktinin geldiğini göstermektedir. Bankaların kâr elde etme amacı yadsınamaz bir gerçektir fakat kaynaklarını nüfusun büyük bir kesiminden sağlarken aynı zamanda nüfusun büyük kesiminin menfaati için çabalamalıdır. Bu noktada katılım bankaları bu isteği önemli ölçüde karşılamakta ve yapılan finansal faaliyetlerde hiçbir şekilde adaletsizliğe ve bir kişinin dahi sömürülmesine sebep olmadıklarını her koşulda paylaşmaktadırlar (Chapra, 2014).

2.4. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Sebepleri

Dünyanın küreselleşmesi ve buna bağlı olarak ticaretin gelişmesi, uluslararası rekabetin artması katılım bankacılığına ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Bu gelişen ticaret dünyasında, işlemlerini faiz olmadan gerçekleştirmek isteyenlerin sayısı da artmıştır.

Faiz hassasiyeti olan tasarruf sahipleri yatırımlarını çoğunlukla gayrimenkul, altın veya dövizde yapmaktadır. Bu yatırım çeşitleri üretime faydası olmayan alanlar olduğundan dolayı ekonomik gelişim ve kalkınmayı da olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte, ekonomide atıl duran kaynakların da iktisadi faaliyetlere dahil edilmesi önem arz etmektedir. Bunun için de faizin devre dışı kaldığı prensipler geliştirilerek faizsiz finans kurumları ortaya çıkmaya başlamıştır. Konvansiyonel bankacılık faaliyetlerinden uzak durmayı tercih eden ve tasarrufları atıl şekilde ekonomide değerlendirilmeyen kişilerin birikimlerinin ekonomiye katkı sağlayabilmesi açısından katılım bankaları önemli bir konumdadır. Bu bağlamda katılım bankacılığının ortaya çıkış sebeplerini, ekonomik sebepler, sosyal sebepler ve dini sebepler olarak incelemek mümkündür (Kaya , 2010).

2.4.1. Ekonomik Sebepler

Faizsiz finans sisteminin, ülkelerin gelişmesi açısından önemli bir yere sahip olduğu, ülkelerin ekonomik kalkınmasını, buna bağlı olarak büyümesini ve hedeflediği ekonomik rakamlara ulaşmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Konvansiyonel bankalara bakıldığında, sağladıkları uzun vadeli fonlamaların aksine, kısa vadeli fonlamaların ülkelerin büyüme rakamlarına etkisinin oldukça az olduğu görülmektedir (Er, 2012).

Bilindiği üzere Körfez ülkelerinin en önemli gelir kaynağı petroldür. Katılım bankaları faaliyete geçmeden önce Arap ülkelerinin elde ettiği bu petrol geliri, Amerikan bankalarına yönlendirilmekte ve orada değerlendirilmekteydi. Fakat, hem faize olan hassasiyetten hem de batılı ülkelere gelirlerini aktarmak istemediklerinden dolayı faiz hassasiyeti gösteren bankalar kurmuşlar ve bununla birlikte de elde edilen gelirler bu bankalarda değerlendirilmeye başlamıştır. Ayrıca, İslami bankacılık anlayışına uygun bankaların kurulmasıyla, İslam ülkeleri arasındaki ticaret gelişmiş, gelişmekte olan İslam ülkeleri az gelişmiş İslam ülkelerine sermaye akışı sağlamış ve atıl fonlar bu sayede ekonomiye kazandırılmıştır (Pehlivan, 2016, s. 296-324).

Sermaye yetersizliği ve sermayenin etkin kullanılmaması, ülke ekonomilerinin kalkınmasının önündeki engellerin başında gelmektedir. İslam ülkelerinde faizin yasak olmasından dolayı, tasarruflar finansal sisteme dahil olamamaktadır. Bu yüzden bu atıl fonlardan, faize bulaşmadan finansman sağlamak isteyen ihtiyaç sahiplerinin faydalanması için faizsizlik ilkesi ile çalışan katılım bankacılığını ortaya çıkarmıştır. Özellikle, Körfez ülkelerinin petrol gelirlerinin İslami ilkeler doğrultusunda değerlendirilmesini istemeleri dünyanın dikkatini çekmiş ve bu sektöre yönelmelerini sağlamıştır. Amerika ve Avrupa ülkeleri de bu durumdan etkilenmişlerdir. Faiz hassasiyetleri olmamasına rağmen, Körfez ülkelerinin sermayelerini kendi ülkelerinde

istemişlerdir ve bu yüzden faizsiz finans kuruluşlarını faaliyete geçirmiş, faizsiz ürünler sunmaya başlamışlardır (Acar, 2020).

Bunlarla birlikte, ekonomik sebepler genel olarak aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır.

- Faiz hassasiyeti olan, konvansiyonel bankalara uzak duran potansiyel müşterileri sisteme dahil edilmesi,
- Katılım bankalarının faizsiz işlem yapabilmesi açısından yeni ve farklı finansman çeşitleri geliştirilmesine ihtiyaç duyulması,
- Toplanan âtıl fonların, proje bazlı kullanılmasıyla birlikte verimliliğin, etkinliğin artırılması ve bu fonların reel ekonomiye kazandırılması,
- Katılım bankalarının, ticaret odaklı finansman yöntemiyle faiz oranlarının düşmesine yardımcı olması,
- Katılım bankacılığı sisteminin kâr-zarar ortaklığına dayanması ekonomik gelişmeyi hızlandırmaktadır. Ayrıca katılım bankalarının kâr getiren sektörlerde fonları yönetmesi nakit akışlarını arttırmakta ve piyasa güvenini sağlamaktadır (Yazdan vd., 2012).

Geçtiğimiz on yıla bakıldığında, dünya genelinde faizsiz finans sisteminin hızlı ve etkili şekilde geliştiği ve Müslümanların yatırım anlayışının değiştiği ve geliştiği görülmektedir. Faizsiz finans sistemi, ekonomik büyüme, kalkınma, sosyal adalet ve sosyal refahın sağlanmasını prensip olarak belirlemektedir (Asif vd., 2014).

2.4.2. Sosyal Sebepler

Katılım bankalarının ortaya çıkmasının nedeni faizin, ülkelerin ve toplumların üzerindeki yıkıcı etkilerinin ortadan kaldırılması olarak belirtilmektedir.

Faizsiz bankacılık sistemi, az gelişmiş ülkelerde yüksek oranlarda görülen gelir adaletsizliğinin ortadan kaldırılabilmesi, işveren ve iş görenin çatışmadan aynı doğrultuda çalışabilmesi amacıyla gelişmiştir. Katılım bankacılığı anlayışında kâr-zarar ortaklığı söz konusu olduğundan, konvansiyonel bankacılıkta olduğu gibi yatırımcıya tek taraflı kaynak aktarımı söz konusu değildir. Dünyanın her yerinde kabul görmüş sosyal devlet anlayışı da faizsiz finans sisteminin gelişmesini kolaylaştırmaktadır (Mücahitöğlu, 2015).

Faizsiz finans sisteminin, hem kişiler hem de devletler açısından daha adaletli bir sistem olduğu belirtilmişti. Konvansiyonel bankacılıkta fon sağlanan unsur çoğunlukla paradır ve bu paranın kullanım amacı ile ilgilenilmemektedir. Fakat katılım bankacılığında sağlanan fon bir emtia olmalı ve bu emtianın alım-satım konusunun belli olması gerekmektedir. Bu bağlamda faiz, kişileri üretimden uzaklaştırarak risksiz ve emeksiz kazanç sağlamaya teşvik etmektedir (Bildirici, 2016).

Faizsiz bankaların kurulmasındaki bir diğer nedeni, sağladığı istihdamdır. Günümüzde Türkiye’de faaliyet gösteren 6 katılım bankası bulunmakta ve bu bankalarda toplamda 17 bin kişiye yakın kişi istihdam edilmektedir. (TKBB, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2021)

Katılım bankacılığı sistemi, toplanan sermayeyi değerlendirdiğinden dolayı üretimin artmasını ve buna bağlı olarak da işsizliği azaltmaya yönelik katkı sağlamaktadır. Faiz, kişilerin çaba sarf etmeden dengesiz zenginleşmesine ve buna bağlı sosyal sınıflar arasındaki ekonomik farkın giderek artmasına sebep olmaktadır. Katılım bankacılığı ise, yalnızca ekonomik kâra odaklanmayıp, bireyler arası bütünleşme ve destek olma, sosyal adalet ve ahlak gibi değerlerin sağlanarak sosyal sınıflaşmayı önlemeye çalışan, ekonominin gelişmesine katkı sağlayan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. (Parasız, 2011)

2.4.3. Dini Sebepler

Din, tüm inançlarda olduğu gibi İslamiyet’te de genel geçer kuralları belirleyen ilahi bir güç olarak görülmektedir. İslam dininde faizin yasak olması, faizsiz finans sisteminin kurulmasında etkili olmuştur. Sadece İslam dininde değil, Hristiyanlık ve Yahudilik inançlarında da faiz kesin olarak reddedilmiştir. Faiz, toplumda ahlaki deformasyona ve ekonomik eşitsizliklere sebep olabilmektedir. Bununla birlikte, hem ekonomik durgunluğa hem de borçlanma sorununun daha da çıkmaza girmesine yol açmaktadır (Özdemir, Özulucan , 2010).

Katılım bankaları, faizin önüne geçerek kapitalistlere gelişme imkanı sağlamadığı gibi, milli gelirin de adaletli şekilde dağıtılmasına imkan vermektedir. Faiz, zenginlerin daha da zenginleştiği, fakirlerin de gittikçe daha da fakirleştiği bir sistemdir (Akyüz, 2011).

Katılım bankacılığında sermaye değerlendirilmesi önemli bir konudur. Sermayenin üretime yönlendirilmesi, faizin önlenmesini sağlamaktadır. Faizsiz finans sisteminde temel üretim faktörü olarak emek kabul edilmektedir. Fakat faizin geçim kaynağı olarak benimsenmesi emek faktörünü devre dışı bırakmakta ve sermaye geliriyle yaşayan bir toplumun oluşmasını sağlamaktadır. Faiz, Müslümanların temel kitabı Kur’an-ı Kerim’de yasaklanmıştır. İslam dinini benimsemiş olan bazı ülkelerde devlet tarafından faizli sistemler onay almazken, bazı

İslam ülkelerinde mesela Türkiye’de faizin yasak olmamasıyla birlikte, hem faizli hem de faizsiz bankacılık sistemleri birlikte faaliyet göstermektedir (Orman, 1987).

İslamiyet’ten önce Arabistan Yarımadası’nda faiz oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Ekonomik açıdan sıkıntıda olan insanlar, yaşamlarını sürdürebilmek için faizli borç para almaktaydılar. Borçların zamanında ödenmediği durumlarda, borçlar gittikçe artmakta ve faiz, anaparayı da geçerek insanları zor duruma sokmakta ve ellerindeki her şeyi feda etmek durumunda kalmaktaydılar. Bu durumun, ekonomik problemlere, sosyal hayatın etkilenmesine sebep olmaktadır. İslamiyet kabul edildikten sonra her türlü faiz durumları yasaklandığı bilinmektedir (AbdulRehman, 2012, s. 165-175).

Katılım bankalarını tercih edenler sadece Müslümanlar değil, faiz sebebiyle sıkıntılar yaşamış ya da çevresinde bu konuyla alakalı olumsuz deneyimleri olan gayrimüslimler de bulunmaktadır. Bu durum, katılım bankalarının hedef kitlesinin sadece Müslümanlar olmadığını göstermektedir. Dünyada katılım bankalarının gayrimüslim müşteri sayısının da oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. Yahudilik ve Hristiyanlık dinine mensup olan kişilerin yatırımlarını konvansiyonel bankalarda değil, düşük işlem maliyetli ve daha iyi hizmet sunan katılım bankalarında değerlendirdikleri görülmektedir. Ayrıca, katılım bankalarından aldıkları hizmetten memnuniyet duyduklarını belirtmektedir (Tunç, 2010).

Suudi Arabistan’da Müslüman olmayan bireylerin bankacılık tercihini etkileyen faktörlere ilişkin yapılan bir araştırmada, batılı ülkelere Suudi Arabistan’a çalışmaya gelip, yatırımlarını katılım bankalarında değerlendiren birçok gayrimüslim olduğu görülmektedir (Hidayat, Al-Bawardi, 2012, s. 654-670).

Bu yaşanan gelişmelerin ardından, dini inanışlara uygun bankacılık ve finans faaliyetleri gelişmeye başlamış ve günümüz katılım bankaları ortaya çıkmıştır.

2.5.Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Faizsiz finans sistemine kavramsal olarak yirminci yüzyılın sonlarına doğru karşılaşılmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından İslam ülkeleri yükselişe geçmiş, bununla birlikte İslami değerler de öne çıkmıştır. Fakat İslami değerler ve ekonomik değerler arasında birliktelik ve uyum olmadığından dolayı ekonomik sistemin de kendi yaşam değerlerine uygun hale getirilmesi sağlanmıştır (Atar, 2017).

Faizsiz finans uygulamasının temellerinin Mısır’da atıldığı söylenmektedir. Mısır’ın Mitr Gamr kasabasında bütün bankaların devlet bankası yapılması gerektiği savına karşı olarak faizsiz finans sistemi geliştirilmiştir. Mısır’da geçimini tarımdan sağlayan insanların tarımsal faaliyetlerinin desteklenmesi ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla başvurdukları kurumların kendi yaşayış tarzlarına uygun ve faiz içermeyen bir kurum istemeleri

üzerine girişimler başlamıştır. Bir başka ilk olarak kabul edilen kurum, 1975 yılında kurulan Dubai İslam Bankasıdır. Son olarak bir diğer kurum ise, İslam Kalkınma Bankası'dır (Dikmen, 2019). Bu üç gelişme islami finansın en önemli kurumları olarak bilinmektedir.

Katılım bankalarının teknik sıkıntılarının giderilmesi, bankalar arasında bilgi trafiğinin sağlanması ve katılım bankalarının iyileştirilmesinin sağlanması amacıyla 1977 yılında “Uluslararası İslam Bankaları Birliği” ve “İslami Bankacılık ve Ekonomi Kurumu'nun” kurulmasıyla beraber katılım bankacılığının gelişimi noktasında önemli bir adım olmuştur (Hassan, 2009).

Bugün repo olarak adlandırılan finansman yönteminin kökeni, on birinci yüzyıla kadar gitmektedir. Repo olarak kullanılan bu işlemin, on birinci yüzyıldaki karşılığı, “Bey’bi’l-vef’â” ve “Bey’ül-îne” olarak literatürde bulunmaktadır.

“Repo [menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satımı], menkul kıymetin işlemin diğer tarafına satılması ile eş zamanlı olarak; önceden belirlenmiş bir tarih ve fiyat üzerinden geri alınmasını sağlayan bir geri alım antlaşmasıdır.” (Coşkun, 2012, s. 62) Bu noktada Bey’bi’l-vefâ işlemi incelendiğinde, söz konusu malın bedelinin iade edilmesi sonucunda geri alınmak üzere geçici olacak şekilde satılmasına denmektedir. Gerçekleşen bu işlemde, bedel geri verildiğinde söz konusu malın da iade ediliyor olmasından dolayı her iki taraf arasında ahde vefa oluşuyor olmasından kaynaklı bey’bi’l-vefâ olarak adlandırılmaktadır. (Turan, 2015)

Bey’ bi’l-vefâ ve repo işlemlerinde geri satma amacıyla satış gerçekleşmekte aynı zamanda bu iki işlemde satış bedeli iade edildiğinde tekrardan geri alınmak üzere malın satışı gerçekleştirilmektedir.

Bey’u’l-îne sistemine bakıldığında, *“bir malın başkasına yüksek fiyattan vadeli olarak satılıp teslim edilmesinden sonra, aynı malın daha düşük fiyattan peşin olarak satın alınması veya bir malın peşin olarak satıldıktan sonra aynı satıcı tarafından daha pahalı bir fiyata veresiye olarak geri satın alınmasıdır.”* (Turan, 2015, s. 117-146). Tanımlamaları yapılan bey’ bi’l- vefâ ve bey’u’l-îne uygulamalarında satış işlemi gerçekleşirken faizsiz finans prensipleri göz önüne alınmaktadır.

Günümüzden yüzyıllar önce Osmanlı’da para vakıfları bulunmaktaydı. Bu para vakıfları, şu anda faaliyet gösteren katılım bankalarının oluşmasında ve faaliyetlerini göstermelerinde önder olarak yer almaktadır. Bu iki kurumun birinci finansman yöntemi murabaha olması sebebiyle bu benzetmenin yapılması makul bir benzetme olduğu görünmektedir.

2.6.Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Gelişimi

Faizsiz finans sistemi, dünyadaki diğer ülkelere nazaran Türkiye’de daha geç faaliyete girmiştir ve bu finans sistemine geçilmesine neden olan olaylar da farklılık göstermemekte,

çoğunlukla benzer sebepler olduğu görülmektedir. Faizsiz finans anlayışı, ilk olarak Turgut Özal'ın Türkiye ekonomisini liberalleştirmeye yönelik çalışmalarıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Türkiye, 1975 yılında kurulan İslam Kalkınma Bankası'nın kurucu üyeleri arasında yer almaktadır. 1984 yılına gelindiğinde sermaye payını arttırarak en büyük ortaklarından biri haline gelmiş ve yönetim kurulunda sürekli üye bulundurma hakkını elde etmiştir. Bu durum, çeşitli faizsiz finans tekniklerinin geliştirilmesi, özel sektörün teşvik edilmesi ve 52 İslam ülkesi arasında ekonomik işbirliği gerçekleştirilmesine sebep olmuştur (Güneş, 2015).

Faizsiz finans uygulamaları, Türkiye'de 1980'li yıllardan bu yana sürekli bir gelişme göstermektedir. Bu gelişmelerin sınıflandırılmasının yapılması da önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmelerin tasnifi, Sistemde Yer Edinme (1984-1998), İhtiyatlı Gelişme (1999-2013) ve Stratejik Gelişme (2014-2021) şeklinde yapılmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022).

Sistemde Yer Edinme Dönemi'ne bakıldığında 1983 yılında, 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Özel Finans Kurumları kurulmasına izin verilmesiyle birlikte Katılım Bankalarının da Türkiye'de faaliyet gösterebilmesi ve faizsiz olarak kâr veya zarara katılma yöntemi ile fon kullandırma ve fon toplama yetkisi verilmiştir (TTKB, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2018).

Özel Finans Kurumları, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na tâbi tutularak, ismi “Katılım Bankası” olarak değişmiştir. Bilindiği üzere Türk Bankacılık sektöründe yatırım ve kalkınma bankaları olarak iki çeşit bankacılık modeli mevcuttur ve değişen kanun sonrasında bankacılık sektörüne üçüncü bir bankacılık modeli olarak Katılım Bankası dahil olmuş ve İhtiyatlı Gelişme Dönemi başlamıştır (Acar, 2020).

İhtiyatlı Gelişme Dönemi'nde, Sermaye Piyasası Kurulu onayı ile kira sertifikalarının hukuki temelini oluşturulması ve özel sektörün uluslararası piyasalarda ilk kira sertifikaları ihracına başlaması ve kamu sektörünün yurt içi ilk TL cinsinden kira sertifikası ihracını gerçekleştirmesi gibi önemli adımlar atılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022).

Özel Finans Kurumları mevzuatının yürürlüğe girmesiyle birlikte, 1984 yılında AlBaraka Türk Özel Finans Kurumu'na faaliyet izni verilmiş ve 1985 yılında Faisal Finans Kurumu ile birlikte faaliyetlerine başlamışlardır. 1989 yılında Kuveyt Türk Özel Finans Kurumu, 1991 yılında Anadolu Özel Finans Kurumu, 1995 yılında İhlas Finans Kurumu ve 1996 Asya Özel Finans Kurumu kurulmuştur. Böylelikle 2000 yılına gelmeden, iki yurt içi, dört yurt dışı sermayeli altı Katılım Bankası; Albaraka Türk Özel Finans Kurumu, Faisal Finans Kurumu, Kuveyt Türk Özel Finans Kurumu, Anadolu Özel Finans, İhlas Finans Kurumu ve Asya Özel Finans Kurumu faaliyetlerine başlamıştır. 1999 yılında önemli bir gelişme yaşanmış olup, Özel

Finans Kurumları, 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına dahil edilmiştir (TTKB, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2018).

2001 yılında, İhlas Finans Kurumu'nun, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na faaliyeti durdurulmuş ve bankacılık ruhsatı iptal edilmiştir. Bununla birlikte, Faisal Finans Kurumu da Family Finans'a dönüşmüştür.

2005 yılında, Anadolu Finans ile Family Finans birleşerek günümüzde faaliyetlerine hâlâ devam eden Türkiye Finans olmuştur (TTKB, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2018).

2011 yılında, Borsa İstanbul'da faaliyet göstermek üzere, katılım esaslarına göre yatırım kararı veren bireysel yatırımcıların, katılım esasına uygun faaliyet gösteren şirketlerden seçim yapabilmesi, şirketlerin katılım esaslarına yönelik farkındalıklarının artması ve katılım finans sektöründeki fonlama imkanlarından daha fazla yararlanabilmeleri amacıyla Katılım Endeksleri oluşturulmuştur (Borsa İstanbul , 2011).

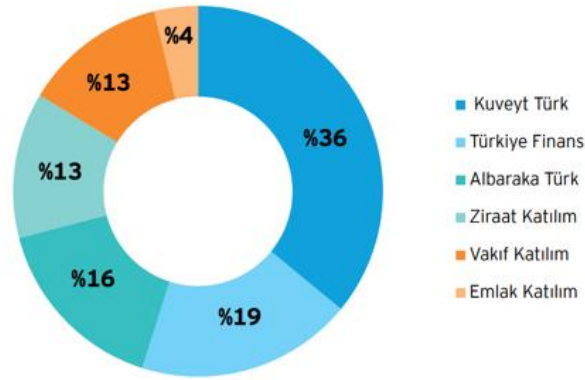
Stratejik Gelişme Dönemi'ne bakıldığında, bu dönemde faizsiz finans sisteminin kamuda belli başlı başlıklarda öncelikli alanlardan bir tanesi olmuştur. Bunun yanında, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) gibi raporlarda faizsiz finans ile ilişkin strateji ve eylem planları yer almıştır (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022).

2015 tarihinde ilk kamu katılım bankası olma özelliğine sahip olan, Ziraat Katılım Bankası kurulmuştur. Bu atılımın ardından, Asya Özel Finans Kurumu'nun Mayıs 2015 tarihinde alınan 6318 sayılı karar ile “temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi” TMSF'ye devredilmiştir (Törenek, Yavuz , 2018).

2016 yılında Vakıf Katılım ikinci kamu katılım bankası olarak faaliyetine başlamıştır.

2019 yılında Emlak Katılım Bankası'nın üçüncü kamu katılım bankası olarak kurulmasının ardından, şu anda faaliyet gösteren altı katılım bankası bulunmaktadır. Bu bankalar aşağıda sıralanmaktadır.

1. Albaraka Türk Katılım Bankası
2. Kuveyt Türk Katılım Bankası
3. Türkiye Finans Katılım Bankası
4. Ziraat Katılım Bankası
5. Vakıf Katılım Bankası
6. Türkiye Emlak Katılım Bankası

Grafik 2 Türkiye Katılım Bankaları Pazar Payları, 2020 3. Çeyrek
(TKBB, Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu , 2020)

Katılım bankaları yaşanan finansal krizlerde konvansiyonel bankalara göre daha dayanıklı olduğu bilinmektedir. 2008 ekonomik krizinden sonra katılım bankacılığının gelişimi hızlanarak büyüme trendine girmiştir. 2014 yılında büyüme trendi durağanlaşmış, 2018 yılından itibaren tekrar yükselerek 2019 yılında %6.3'lık pazar payı 2020 yılında %7.1'e çıkmıştır. Katılım bankalarının 2020 Ocak ayında %2.7 olarak gerçekleşen net karının, 2021 yılının aynı döneminde %4.6 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bununla birlikte, Vakıf Katılım Bankası, 2020 yılında 53,2 milyar TL, Türkiye Finans Kurumu, 81,4 milyar TL, Emlak Katılım Bankası, 20,4 milyar TL, Ziraat Katılım Bankası, 60.2 milyar TL, Kuveyt Türk Katılım Bankası, 152.2 milyon TL, AlBaraka Türk Katılım Bankası, 69,3 milyar TL aktif büyüklüğüne sahiptirler. (TTKB, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2018). Türkiye, faizsiz finans alanında 63 milyon dolar varlığıyla dünyada 9. Sırada yer almaktadır (İslami Finans Gelişim Göstergesi, 2020).

Finansal Göstergeler	Albaraka Türk	Kuveyt Türk	Türkiye Finans	Vakıf Katılım	Ziraat Katılım	Emlak Katılım	Genel Toplam	Genel Toplam
	2021 Eylül	2021 Eylül	2021 Eylül	2021 Eylül	2021 Eylül	2021 Eylül	2021 Eylül	2020 Eylül

Toplanan Fonlar	66.737.740	151.191.037	62.284.849	50.416.438	57.432.330	16.453.765	404.516.159	322.784.409
Kullandırılan Fonlar	48.867.302	94.886.325	48.366.433	38.618.455	52.558.440	15.156.201	298.453.156	252.999.812
Toplam Aktif	83.732.266	186.903.445	84.891.128	73.215.553	76.435.446	25.511.723	530.689.561	425.933.699
Özsermaye	4.060.707	9.348.265	5.972.286	8.111.913	3.988.912	1.598.633	33.080.716	25.264.806
Net Kâr	51.427	1.407.781	483.480	802.468	306.007	50.945	3.102.108	2.891.322
Personel Sayısı	3258	6087	3576	1803	1453	1021	17.198	16.689
Şube Sayısı	230	442	316	125	113	65	1.291	1.221

Tablo 4 Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarına İlişkin Bilgiler (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2021)

Yukarıda belirtilmiş olan sayısal veriler doğrultusunda Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarından olan Kuveyt Türk’ün tüm kategoriler çerçevesinde sıralandığında birinci sırada yer almaktadır. Bununla birlikte sektöre yeni girmiş bankaların da gelişme gösterdiği ve tablodaki göstergelerin 2021 Eylül ayı verilerine göre bir önceki yıla nazaran önemli miktarda arttığı da görülmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisimiz koordinasyonu ve ilgili tüm paydaşların etkin katılımıyla hazırlanan “Katılım Finans Strateji Belgesi (2022-2025)”ne ilişkin 2022/16 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi 5 Ekim 2022 tarihli ve 31974 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

Yayımlanan Katılım Finans Strateji Belgesi “*İstanbul Finans Merkezi projesinin de iki temel ayağından bir tanesi olan katılım finansın, ilke ve prensiplerine uyumlu biçimde faaliyet göstermesi, çeşitli yapısal sorunlarına uygulanabilir ve gerçekçi çözümler üretilmesi, finansal sistem içinde hak ettiği yere ulaşması ve Türkiye Ekonomi Modeli’ni etkin biçimde desteklemesi amacıyla hazırlandı.*” (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022)

Katılım Finans Strateji Belgesi, “*beş temel amaç ve somut nitelikte toplam 18 hedef etrafında tasarlandı. Söz konusu stratejik amaçlar şu şekilde belirlendi:*

3. Kurumsal dönüşümü gerçekleştirmek,
4. Destekleyici mekanizmaları tesis etmek,

5. *Bütüncül fikhî yönetim yapısını oluşturmak,*
6. *Beşerî sermayenin gelişmesini sağlamak,*
7. *Algı, farkındalık ve katılım finans okuryazarlığını iyileştirmek.” (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022)*

2.7.Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişimi

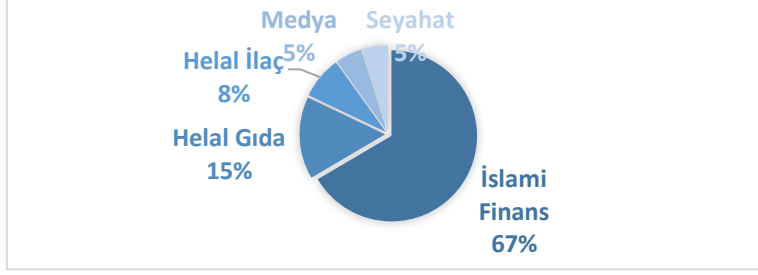
Faizsiz finans anlayışına dair akademik çalışmalar ve yayınlar 1950’li yıllarda kendini göstermeye başlamıştır. 1960’lı yıllarda, literatürde ilk olarak kabul edilen Mısır’daki faizsiz banka kurulmuştur. 1980’li yıllarda uluslararası kabul gören faizsiz finans anlayışı öncelikle İslam Kalkınma Bankası kurulmuş ardından Orta Doğu ülkelerinde yaygınlaşmış ve sonrasında Avrupa’ya da yayılarak emin adımlarla ilerlemeye başlamıştır (TKBB, Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu , 2020).

Katılım bankacılığı sistemi daha önce de belirtildiği gibi hem dini hem ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı ortaya çıkmış ve belirli prensiplere uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu sistem başta, Müslümanların çoğunlukla yaşadığı ülkeler olan Körfez ve Ortadoğu ülkelerinde faaliyet gösterirken, küreselleşen finans sisteminde tüm dünyada etkisini göstermeye başlamıştır (State of the Global Islamic Economy Report , 2019).

Bölge	Bankacılık Aktifleri	Sukuk	İslami Fonlar	Tekafül	Toplam
Körfez Ülkeleri	854	204,5	36,4	11,7	1.106,6
Güneydoğu Asya	240,5	303,3	26,7	3,0	573,5
Ortadoğu ve Güney Asya	584,3	19,1	16,5	11,4	631,3
Afrika	33,9	1,8	1,6	0,6	37,9
Diğer	53,1	14,7	21,1	0,4	89,3
Toplam	1.765,8	543,4	102,3	27,1	2.438,6

Tablo 5 Dünyadaki Bazı Katılım Finans Ürünleri (TKBB, Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu , 2020)

2013 yılında raporları yayımlanmaya başlanan Küresel İslam Ekonomileri Durum Raporu, mevcut İslami ekonomik çerçeveye birlikte gelecekteki potansiyel ve ortaya çıkabilecek fırsatlar hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmaktadır. 2022 yılında yayımlanmış raporda, helal gıda, İslami finans, Müslüman dostu seyahat, mütevazı moda, helal ilaç, helal kozmetik ve İslami temalı medya ve eğlence gibi kavramlar da yer almaktadır. Bu yılki raporda, Müslümanların 2021’de gıda, ilaç, kozmetik, moda, seyahat ve medya/rekreasyon sektörlerinde 2 trilyon ABD doları harcadığını tahmin edildiğini belirtilmektedir. (State of the Global Islamic Economy Report, 2022).

Grafik 3 Küresel İslam Ekonomisi Göstergesi (State of the Global Islamic Economy Report, 2022)

Bu yılki raporda, Genel Küresel İslam Ekonomisi Göstergesi kapsamında 81 ülke yer almakta ve bu 81 ülke de daha güçlü ve sağlam İslam ekonomi sistemleri geliştirmeye çalışmaktadır (State of the Global Islamic Economy Report, 2022).

2021 yılında gerçekleşen yatırım %118'lik büyüme göstererek 25,7 Milyar Amerikan Doları'na ulaşmıştır. Bu bağlamda en çok yatırım gerçekleştiren ülkeler sırasıyla, Birleşik Arap Emirlikler, Endonezya, Malezya, Suudi Arabistan, Mısır ve Türkiye'dir (State of the Global Islamic Economy Report, 2022).

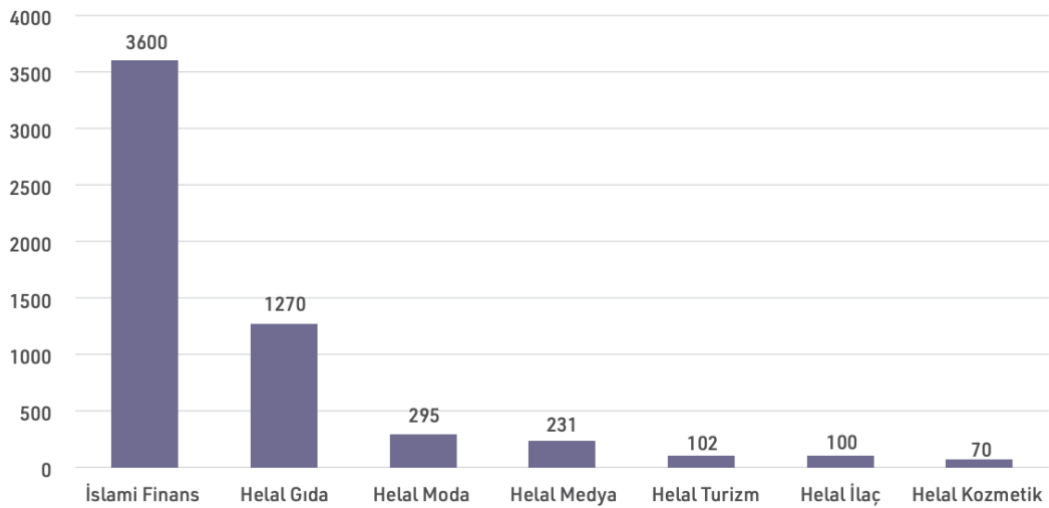
	Ülke	GIEI	İslami Finans	Helal Gıda	Helal Turizm	Helal Moda	Helal Kozmetik ve İlaç	Helal Medya
1.	Malezya	207,2	426,9	123,4	193,5	46	83,9	97,3
2.	Suudi Arabistan	97,8	218,6	56,6	69,2	19,3	34,3	29,7
3.	BAE	90,2	114,6	63,3	78,6	171,8	53,6	63,8
4.	Endonezya	68,5	91	71,1	58	68	46,3	26,8
5.	Türkiye	67,3	51	69,8	106,7	95,1	55	53,5
6.	Bahreyn	66,7	121,9	44,5	89,3	18,6	29,4	30,1
7.	Singapur	65	45	57,8	107,1	48,3	107,9	78,5
8.	Kuveyt	62,1	115,5	43,1	69	17,5	29,6	29,2
9.	İran	56	90,3	48,1	52,1	25,4	42,3	24,9
10.	Ürdün	51,8	72,1	51,3	58,4	19,3	44,6	25,7
11.	Umman	47,8	74,5	46,1	43,2	20,2	26,9	25,9
12.	Katar	46,9	73,4	43,4	40,1	21,6	26,2	30,8
13.	İngiltere	46,1	49	47,4	31,4	41,9	45,2	52,9
14.	Kazakistan	45,2	46	59,2	60,8	26,6	22,7	26,4
15.	Pakistan	44,9	65,7	48,3	38,7	26,4	30,9	11

Tablo 6 Dünyadaki Helal Ekonomi Sektörleri (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022)

Dünyada 2021 yılı itibarıyla, İslami finans hariç helal ekonominin büyüklüğü 2,1 trilyon ABD dolarına ulaşmıştır. Böylece helal ekonominin toplam büyüklüğü 5,7 trilyon ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. İslami finans hariç helal ekonominin sektörler itibarıyla dağılımında, helal gıda 1,3 trilyon ABD doları ile ilk sırada yer almakta olup, bu sektörü 295 milyar ABD doları ile helal moda, 231 milyar ABD doları ile helal medya ve 102 milyar ABD

doları ile helal turizm izlemektedir. Covid-19 pandemi sürecinin etkisiyle 2020 yılında bir önceki yıla göre %8 oranında daralan helal ekonomi, 2021 yılında %15,1 oranında büyümüştür. Öte yandan, helal ekonominin büyüklüğünün 2025 yılında 7,7 trilyon ABD doları seviyesine ulaşması beklenmektedir (State of the Global Islamic Economy Report, 2022).

2022 Eylül ayında yayımlanmış olan Küresel İslam Ekonomileri Durum Raporu'na göre Türkiye, Genel Küresel İslam Ekonomisi Göstergesi sıralamasında 2021 yılında bir önceki yıla göre 7 sıra yükselerek, en büyük sıçrama yapan ülke olarak sıralamada ilk 5 arasına girmiştir. Türkiye'nin sıralamada ilk 5 arasına girmesinde öne çıkan etmenler, tesettür sektörü, helal gıda ve Müslüman dostu turizm ve inovasyon olarak belirtilmiştir. Bunun yanında Türkiye, helal gıda ve Müslüman dostu turizm alanlarında sıralamada 3'üncü olurken, tesettür giyim sektöründe 2'nci sırada yer almaktadır. Türkiye, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın en büyük 5 giyim tedarikçisinden biri ve ilk 5 küresel tedarikçi arasında tek İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi olduğu açıklanmıştır.

Grafik 4 Helal Ekonomi Sektörleri Dağılımı (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022)

Türkiye'nin özellikle moda ve tekstil alanında iyi bir sıralamada yer alması, sosyal medyanın iyi ve etkin şekilde kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Buna bağlı olarak dünyanın globalleşmesiyle birlikte de Türkiye'de beğenilen markalar yurt dışına da en etkin şekilde ürünleri ulaştırmaktadır. Örneğin, Türkiye'de birçok kişiye hitap eden bir tekstil markası,

Malezya’da sanal defile gerçekleştirmesi ve buna bağlı olarak İngiltere’deki satışlarında %70 oranında bir artış sağlamıştır (State of the Global Islamic Economy Report, 2022).

2.7.1. Katılım Bankacılığı ve Avrupa Ülkeleri

İngiltere batı dünyasının en gelişmiş faizsiz finans sistemlerinden birine sahiptir. Özellikle Londra, uluslararası büyük şirketlerin ve Orta Doğu için önemli bir finans merkezi haline gelmiştir. Saat farkının Orta Doğu ile az olması ile de birlikte, İngiltere’nin İslami finans açısından gelişimi hızlanmıştır (Iqbal, Mirakhor, 2011). Bununla birlikte, Orta Doğu’nun en büyük geleneksel bankaları burada İslami ürünler sunmaktadır. Faizsiz finans anlayışı 1960’larda başlamış fakat tam manasının anlaşılması ve ona uygun işlemlerin yapılması 1980’li yıllarda gerçekleşmiştir. 1990’lı yıllarda United Bank of Kuwait gibi Orta Doğu merkezli çeşitli konut finansmanı sağlayan kuruluşlar açılmıştır. Fakat bu kuruluşlar, yüksek maliyetli finansman sağlamalarından dolayı faaliyetlerine devam edemeyip kapanma kararı vermiştir. O yıllarda İngiltere’de 2 milyona yakın Müslüman bulunmakta ve faizsiz finans ürünleri talep etmektedir. Barclays Bank, Gatehouse Bank ve HSBC Bank İslami Bankacılık çalışmaları için öncülük etmiştir. Bu bağlamda birtakım yasal düzenlemelerin ardından İngiltere’de 21 banka İslami Bankacılık hizmeti sunmaya başlamıştır. İslami bankacılık hizmeti daha önce de bahsedildiği üzere pencere bankacılığı olmaktadır. Akabinde ilk İngiliz İslam Bankası Al Baraka International 1982 yılında kurulmuş ve ilk murabaha işlemini gerçekleştirmiştir. 2004 yılında İngiltere’nin ilk katılım bankası Islamic Bank of Britain kurularak faaliyetine başlamıştır. Islamic Bank of Britain 2014 yılında Katar menşeli Masraf Al Rayan Bank tarafından satın alınmış ve faaliyetlerine Al Rayan Bank olarak devam etmiştir. Bankanın toplam varlıklar 2020 yılı itibariyle 400 milyon poundun üzerindedir. 2005 yılında İngiltere’nin ilk İslami yatırım bankası European Islamic Investment Bank kurulmuştur ve bu gelişmelerden sonra ilerleyen yıllarda bireysel ve yatırım bankalarının sayısı gittikçe artmıştır (Al Rayan, 2021).

2013 yılında İslamî Ekonomi Forumu gerçekleşmiş ve ilgili yatırımcıların dikkatini çekerek Londra Borsası’nda 34 milyon dolar değerinde sokuğun işlem görmesini sağlamıştır. İngiltere’de bu yaşanan gelişmelerden sonra Katılım Bankacılığı’nın yirmi yıl içinde yaklaşık %5 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir (Bank of England , 2016).

İslami finans sektörü ile ilgili yaşanan gelişmelerden sonra İngiltere hükümeti 2013 yılında İslami Finans Görev Gücü’nü(Islamic Finance Task Force) kurmuş ve bununla birlikte görev alması için, finans, vergi, bilgi teknolojileri ve hukuk alanlarında uzman kişiler istihdam etmiştir (Islamic Finance in Europe, 2013).

2001 yılında İngiltere Merkez Bankası kendi bünyesinde faizsiz finans çalışma grubu oluşturmuştur. 2014 yılı itibariyle 257,4 milyon Amerikan doları sukuk ihraç ederek özel sektör sukuk ihracını serbest bırakan ilk Batılı hükümet olmuştur. Bununla birlikte, küresel İslami FinTek pazarında 1. sırada yer almakta olan İngiltere, İslami finans ürünleri sunan 27 FinTek şirketine sahiptir. İslami finans sektörüne hizmet sunmak amacıyla 4 profesyonel enstitü ve İslami finans alanında içeriklere sahip 70'e yakın üniversite bulunmaktadır (TKBB, Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu , 2020).

Şu anda İngiltere'de faaliyet gösteren 5 katılım bankası ve pencere bankacılığı yapan 14 konvansiyonel banka bulunmaktadır (We Are Pay, 2021).

Fransa'da faizsiz finans uygulamaları Türkiye ve İngiltere'den çok daha sonra başlamıştır. 2007 yılında İslami Finans Komisyonu(Islamic Finance Commission) kuruldu.

Fransa'da faaliyet gösteren konvansiyonel bankaların kendi mevcut sistemleri dışında bir pencereden faizsiz bankacılık işlemlerini de yapmaları sağlanmıştır. Bu pencere bankacılığı sayesinde faizsiz finans sistemi ürünü olan murabaha ilk kez tanıtılmış ve küçük ve orta büyüklükteki işletmelere yönelik faiziz işlemler de gerçekleştirilmektedir (Islamic Finance in Europe, 2013).

Fransa'da faizsiz finans anlayışının gelişme göstereceği öngörülmektedir. Fransa'daki mevcut Müslüman nüfusu ve Fas, Cezayir ve Tunus gibi ülkelerle yapmış oldukları olumlu ticaret akışı aynı zamanda nüfusunun büyük çoğunluğunun Kuzey Afrika'dan oluşması da faizsiz finans anlayışının gelişmesine destek olmaktadır (Kettel, 2011).

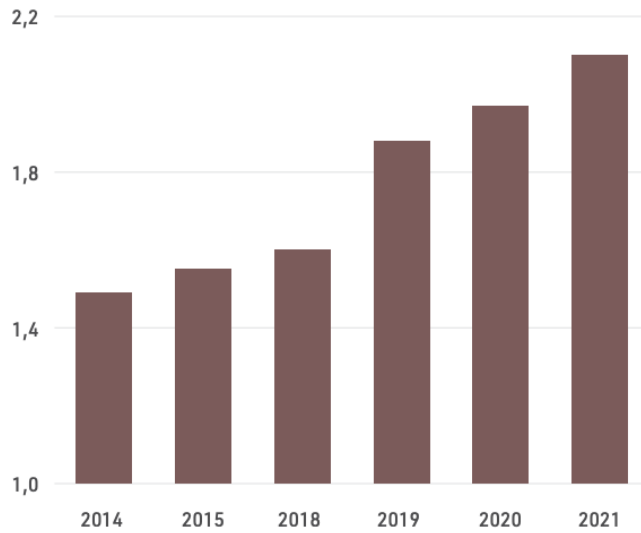
Almanya, İslami Sermaye Piyasası'na katılan ilk batılı ülkedir. 2009 yılında Bahreyn, Fransa ve Almanya'daki yatırımcılara 100 milyon Euro'luk sukuk itfa edilmiştir. Aynı yıl konvansiyonel bankacılıkta faaliyet gösteren bir banka, pencere bankacılığı faaliyetine başlamak istediğini belirtmiş ve onaylanmıştır. Almanya, Avrupa'nın en büyük ekonomisine ve en fazla Müslüman nüfusa sahip ülkesidir. Almanya, Türkiye gibi bu alanda var olan Müslüman ülkelerle ticari bağlantılarını güçlendirmek amacıyla faizsiz finans sistemini geliştirmek isteyen bir ülkedir (Mohieldin, 2012).

İtalya, Avrupa'nın en hızlı gelişen pazarlarından biridir. Faizsiz finans sistemi ile ilgili çalışmaları da hızlı şekilde gerçekleşmiştir. İtalya'nın ufak bir bölgesi olan Mena'da küçük boyutlu işletmeler için planlanmış, Arap Bankaları Birliği tarafından desteklenen İslami finans uyumlu fonlar bulunmaktadır. İtalya'da pencere bankacılığından elde edilen gelirin 2015 yılında 220 milyon Dolar olduğu belirtilmektedir (Islamic Finance in Europe, 2013).

Lüksemburg, Avrupa'nın en büyük finans piyasalarından birine sahiptir. Lüksemburg'un İslami finans kavramı ile tanışması 1982 yılında Lüksemburglu bir aileye ait İslami sigorta

işletmesinin kurulmasıyla olmuştur. 2002 yılında ilk sukuk ihracını yapmışlardır. Lüksemburg hükümeti, özellikle petrol zengini gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ilgisini çekmek istemekte ve bunun için de teşvikler geliştirmektedir (Islamic Finance in Europe, 2013).

İrlanda faizsiz finans sistemi sektöründe çalışmaları oldukça yenidir fakat iyi bir temel oluşturduklarını da belirtmektedirler. Müslüman ülkelerle yapmış oldukları ticari ve vergi anlaşmalarında faizsiz finans ürünlerini kullanmaktadır. Buna ek olarak İrlanda’da 50’den fazla fon sağlayıcı şirket bulunmaktadır ve bu şirketler 2010 yılında 180 trilyon Euro değere sahip varlıkları yönetti. Bu rakamın %20’nin islami fonlara ait olduğu bilinmektedir (Islamic Finance in Europe, 2013). İrlanda hükümeti İslami finansın gelişimini desteklemiş ve İslami yatırım fonlarının düzenlenmesi ile ilgili bir ekip kurmuştur. İrlanda’da bulunan İslami fonların %40’ yakın oranı küresel fonlardan oluşmaktadır. %23 Amerika Birleşik Devletleri’nin, %4,3 Asya Pasifik ülkelerinin, %2,1 Avrupa ülkelerinin ve %6,4 ODKA’nın (Fas’tan İran’a kadar tüm Orta Doğu ülkeleri) ve %63,8 İrlanda’nın kendi fonlarından oluşmaktadır (Islamic Finance in Europe, 2013).

Grafik 5 Küresel İslami Bankacılık Aktif Büyüklüğü (Trilyon ABD doları) (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022)

2.7.2. Katılım Bankacılığı ve Asya Ülkeleri

Malezya, faizsiz finans anlayışı denince akla gelen ilk ülke Malezya’dır ve Malezya’nın 2021 yılı itibarıyla 33 milyona yaklaşan bir nüfusu vardır. Bu nüfusun %62’sini Müslümanlar oluşturmaktadır (Department of Statistics Malaysia, 2021). Hem ülkeyi yönetenlerin hem de

ülkenin büyük çoğunluğunu oluşturanların Müslüman olmasından kaynaklı olarak, Malezya'daki tüm ekonomik işlemlerin İslami hassasiyetlerin göz önüne alınması ile yapılmasını sağlamıştır. Bunun sonucu olarak da Malezya'nın faizsiz finans anlayışında öncü duruma gelmiştir.

Malezya'da faizsiz finans ve bankacılık sistemi, 1969 yılında dini vazifesini yerine getirmek için Mekke'ye gitme niyetinde olanların tasarruflarını biriktirmek için Hacılar Yönetimi ve Fon Kurulu'nun (PMFB - Tabung Haji) kurmalarıyla başlamıştır. (Sukmana Raditya, Kassim Salina, 2010). Tabung Haji'nin yaklaşık dokuz milyon mevduat sahibine 123 şubesiyle, yatırımcıların tasarruflarını faizsiz şekilde gerçekleştirmek, verimli Hac geçirilmesini sağlamak amacıyla çalışmaktadır (Tabung, 2021).

1997 yılında İslami finans faaliyetlerinin İslam hukukuna uygunluğunu değerlendirmek üzere Malezya Merkez Bankası bünyesinde Malezya Fetva Danışma Kurulu (The Shariah Advisory Council of Bank Negara Malaysia SAC) kurulmuştur. Bu kurul, ilahiyat akademisyenleri, hukuk uzmanları ve bankacılık sektöründe yer alan kişilerden oluşmaktadır. İslami Finansal Hizmetler Kanunu çerçevesinde faaliyet gösteren Fetva Danışma Kurulu, kontratların İslam hukukuna uygunluğuna bakmasının yanı sıra standartlar oluşturma, gözlem ve denetim faaliyetleri yapma görevleri de vardır. Bununla birlikte kurul, Malezya Muhasebe Standartları Kurulu ve Bahreyn merkezli AAOIFI standartlarının uygunluğunu inceleyen çalışmalar gerçekleştirmektedir (TKBB, Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu , 2020).

Müslüman nüfusunun gün geçtikçe artması ve İslami değerlere sahip çıkma isteği ile birlikte, Müslüman yatırımcılar, tüketiciler, iş insanları tarafından faizsiz finans uygulamalarına talebi etkilemiştir. Bu taleplerin karşılanması için 1983 yılında İslami Bankacılık Kanunu yürürlüğe girmiş, Malezya'nın ilk katılım bankası, Bank Islam Malaysia kurulmuş ve Tabung Haji'yi de bünyesine katarak devlet destekli bir kurum olarak faaliyetlerine devam etmiştir (Chong, Liu, 2009, s. 125-144).

1989 yılında konvansiyonel bankaların pencere sistemini kullanması için Bankacılık ve Finansal Kurumlar kanunu yürürlüğe girmiştir.

2002 yılında ilk sukuk ihracına başlanmış, ve çevrimiçi kanallar üzerinden ilk dijital sukuk uygulaması geliştirilmiştir.

Malezya'da 2020 yılı itibariyle 16 katılım bankası ve 12 pencere sistemi uygulayan konvansiyonel banka faaliyet göstermektedir. Ayrıca, 22 İslami FinTek firması bulunmakta ve dünya sıralamasında ikinci sırada yer almaktadır. Yeni bir teknoloji olarak geliştirilen

InsurTech, vakıf fonlarının blockchain teknolojisi ile buluşturarak düşük gelirli tüketicilere İslami sigortacılık(tekafül) ürününü kullandırmayı hedeflemektedir (Insurtech, 2020).

Malezya’da faizsiz finans anlayışının bu denli gelişmiş olması hükümetin çalışmaları ve bu sektörde bulunan kişilerin yakın temaslarda bulunmalarından kaynaklanmaktadır. Halk tarafından karşılık gören faizsiz finans çalışmaları Malezya hükümeti tarafından farklı girişimlerle, kapsamlı uygulamalarla gelişmektedir.

Endonezya finans sektörü açısından çok gelişmiş bir ülke olduğunu söylemek mümkün değildir. Yaşanan sömürge döneminden sonra konvansiyonel bankacılık ilerleme göstermiştir. 1990’lı yıllarda da ilk faizsiz finans bankası kurulmuştur. Bu gelişmeden sonra, hem finansçıların hem de İslami ilimler bilginlerinin destekleriyle katılım bankacılığı önemli gelişmeler kaydetmiştir. Fakat, konvansiyonel bankacılık ile kıyaslandığında oldukça ufak bir paya sahiptir (İsmal, 2013).

Endonezya’da faizsiz finans anlayışına uygun bir bankacılık sisteminin geliştirilmesi, 1992 yılında Bank Muamalat Indonesia (BMI)’in kurulmasıyla başlamıştır. Endonezya dünyada en fazla Müslüman yaşayan ülke olmasına rağmen, ülkedeki Müslümanlar bu sisteme yeterince talep ve ilgi göstermediklerinden dolayı, Malezya ve Filipinlere göre çok daha sonra faizsiz finans sistemini uygulayabilmiştir (Gedikli, Erdoğan , 2018, s. 161-195).

1969 yılında Malezya’da İslam Kongferansı Örgütü’nün toplantısının ardından faizsiz finans anlayışının gelişmesi hız kazanmıştır. 1975 yılında ise Endonezya’nın da kurucu ülkeler arasında bulunduğu Cidde’de İslam Kalkınma Bankası (IDB)’nin kurulmasına karar verilmiştir.

Müslüman topluluklarının çabaları sonucunda sınırlı imkanlarla 1992 yılında ilk İslami banka Bank Islam/Shariah Indonesia kurulmuştur. Bu bankanın kurulmasının akabinde 6 faizsiz banka da hizmet sunmaya başlamıştır. (Hamat Zahri, Bahari Zakaria, Sari Mutiara Dwi , 2016)

Endonezya’da 2021 yılı itibariyle faaliyet gösteren 12 katılım bankası ve 21 pencere sistemi ile faizsiz finans hizmeti sunan banka bulunmaktadır (IFSB, 2021).

Hong Kong’da faizsiz finans çalışmaları 2008 yılında başlamıştır. Malezya merkezli şirketlerin burada ihraç ettikleri sukuk senetleri işlem görmeye başlamış ve ülkede İslami finans alanında enstitüler kurulmuştur. 2012 yılında ise hükümet tarafından İslamî Bono ihracı konusunda yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Yip, Tsang, 2015).

Pakistan, Endonezya’dan sonra en fazla Müslüman nüfusa sahip, 182 milyon nüfusu olan ve bu nüfusun %98’inin Müslüman olduğu bir ülkedir. Nüfusun çoğunluğunun Müslüman olduğu böyle bir ülkede katılım bankacılığı da önem arz etmektedir. Katılım bankacılığının ilk örneği 1977 yılında görülmektedir (Pakistan Bureau of Statistics, 2022).

Günümüzde Pakistan’da 5 tam teşekküllü katılım bankası ve 17 bağımsız şubeye sahip konvansiyonel banka olmak üzere 22 faizsiz finans hizmeti sağlayan banka bulunmaktadır. Bununla birlikte pencere bankacılığı sayısı da 373’tür (AbuBakr, 2020, s. 34-37).

2.7.3. Katılım Bankacılığı ve Doğu Ülkeleri

İran, faizsiz bankacılık sistemi konusunda dünyada önemli bir yere sahiptir. İran’da faaliyet gösteren tüm bankalar katılım bankası olduğundan dolayı bankaların etkin toplamalarının dünyadaki payı oldukça fazladır.

İran Merkez Bankası 1960 yılında kurulmuştur. Fakat İran Şah’ının devrilmesi ve İslam devriminden sonra İran Merkez Bankası ismi İran İslam Cumhuriyeti Merkez Bankası olarak değiştirilmiştir. İran’da hükümet tarafından İslami kurallara sıkı şekilde uyma zorunluluğu getirilmiş olup, bankalar, İslam ilkeleri perspektifinde faaliyetlerini sürdürmek zorundadırlar. 1979 devriminden sonra geleneksel bankacılık işlemlerinin İslam ilke ve prensiplerine uymamasından kaynaklı İslami bankacılık anlayışı benimsenmiştir.

1983 yılında faizsiz bankacılık kanununun yürürlüğe girmesinden sonra resmen katılım bankacılığı uygulamaya girmiştir ve bu faizsiz finans anlayışının ilerlemesi noktasında önemli bir adım olmuştur (Avcı , 2017)

2021 yılı itibarıyla İran’da faaliyet gösteren 36 katılım bankası ve bu bankalarda çalışan 300 bine yakın personel bulunmaktadır (The Central Bank of Iran, 2021).

1950’li yıllara kadar Suudi Arabistan’da bankacılık sistemi faiz dolayısıyla yasaklanmıştır. Fakat hükümet harcamaları ve yabancı petrol işletmeleri harcamaları bankacılık kuruluşlarının yeniden düzenlenmesi gerektiğinin önemini vurgulamış, 1952 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin desteği ile İslam hukuku çerçevesinde merkez bankası olarak hizmet verecek Suudi Arabistan Para Ajansı (SAMA) kurulmuştur. SAMA, faiz alınıp verilmeyen, kâr amacı gütmeyen ve İslam hukukuna riayet eden bir kuruluş olarak hizmetlerine başlamıştır. 1980 yılında, gerçekleştirilen işlemler için servis ücreti sistemi geliştirilmiştir (Lone, Alshehri, 2015, s. 35-43).

2004 yılına kadar Saudi Kraliyet Ailesi’ne ait büyük bankalar, ülkede çalışma iznine sahip olmadıklarından dolayı ülke dışında hizmet vermeye başlamıştır. Suudi Arabistan’da finans sektörü için düzenleyici iki kuruluş bulunmaktadır. Suudi Arabistan Para Kurulu ve Sermaye Piyasası Kurumudur. Bu kurumlar, birçok ülkede aynı işlevi gerçekleştirmektedir, piyasaların kontrolünü ve şeffaflığını sağlamak, yatırımcıların haklarını korumak gibi. Suudi Arabistan’da faaliyet gösteren bankaların çoğunluğu konvansiyonel bankalardır, katılım bankalarının sayısı oldukça azdır. Fakat, konvansiyonel bankalar da pencere sistemiyle, faizsiz finans hizmeti sağlamaktadır (Islam, Kozokov, 2009).

Ülkede, ticari bankaların isminde İslam kelimesinin kullanılması yasaklanmıştır. Bunun sebebi bellidir. İslam kelimesinin kullanıldığı bir bankada oluşabilecek herhangi bir negatif durum, ülkedeki diğer tüm katılım bankalarını hatta dünyadaki katılım bankacılığı faaliyetlerini etkileyebilmektedir (AlMasnad, 2016).

2021 yılı itibariyle Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren 4 katılım bankası ve 7 pencere bankacılığı yapan kuruluşlar bulunmaktadır (IFSB, 2021).

Birleşik Arap Emirlikleri, 1970 yılında Abu Dabi, Dubai, Acman, Füceyre, Resü'l-Hayme, Şarika ve Ummül-Kayveyn isimli yedi emirliğin birleşmesi ile oluşmuştur. Hükümet, bağımsızlıktan sonra 1971 yılında, bu yedi emirliğin özerkliğini korumak için geçici bir anayasa oluşturmuştur. Bu anayasada Birleşik Arap Emirlikleri'nde devletin dini İslam ve ana yasama kaynağı olarak Şeriat kabul edilmiştir (Zülkifli, 2009).

Birleşik Arap Emirlikleri'nde dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi çift bankacılık sistemi yani hem konvansiyonel bankalar hem de katılım bankaları faaliyet göstermektedir. Bu şekilde ikili bankacılık sistemine sahip ilk ülke olma özelliğine de sahiptir.

Dubai İslam Bankası (Dubai Islamic Bank), 1975 faaliyetlerine başlamıştır. Günümüzde, Birleşik Arap Emirlikleri'nde yer alan tüm İslami finansal kuruluşlar arasında en büyük İslami ticari bankadır. Bu bankanın en önemli özelliği tüm finansal işlemlerine İslami kuralları dahil etmesidir (Dubai Islamic Bank, 2022).

Abu Dhabi Islamic Bank, 1998 yılında kurulan ikinci faizsiz finans kuruluşudur. Ardından konvansiyonel banka olarak kurulan National Bank of Sharjah, faaliyetlerine Sharjah Islamic Bank olarak, konvansiyonel bankacılıktan katılım bankasına dönüştürülen ilk banka olarak devam etmiştir. Şu anda Birleşik Arap Emirlikleri'nde faaliyet gösteren 10 katılım bankası ve 7 pencere sistemi uygulayan konvansiyonel banka bulunmaktadır. (Emirates Islamic, 2022)

Birleşik Arap Emirlikleri'nde bankacılık sektöründe katılım bankaları, konvansiyonel bankalara nazaran çok daha az sayıdadır. Konvansiyonel bankacılık daha ağır basmaktadır. Katılım bankaları da potansiyel müşterileri kazanmak, ilgilerini çekebilmek adına iyileştirme çalışmaları yapmaktadır (AbdulRehman, 2012, s. 165-175).

Katar, hem nüfus az olarak hem de yüzölçümü açısından küçük bir bölgede yer almasına rağmen Ortadoğu'da faizsiz finans anlayışının gelişmiş olduğu bir ülkedir. Katar'da ilk katılım bankası 1983 yılında kurulmuş olan Katar İslam Bankası'dır. Bu ülkede yerli sermaye katılım bankalarından ziyade daha çok yabancı sermayeli katılım bankaları bulunmaktadır. Mesela Suudi Arabistan El-Cezire bankasını burada hizmete sunmuştur (Tabash, Dhankar, 2014).

2021 yılı itibariyle Katar'da 4 katılım bankası faaliyet göstermekte fakat pencere bankacılığı sunan finansal kuruluş bulunmamaktadır (IFSB, 2021).

Dünyadaki faizsiz finans sektörüne genel olarak bakıldığında, en yüksek payın %45,4 ile Körfez Ülkelerine ait olduğu görülmektedir. Ardından, %25,9 pay ile Ortadoğu - Güney Asya ve %23,5’lik pay ile Güneydoğu Asya takip etmektedir. İslami fonlar, hem fon değeri hem de fon sayısı olarak 2019 yılında faizsiz finans sektöründe önemli bir yere sahip olmuştur. 2018 yılında 67,1 milyar Amerikan doları olan fon değeri 2019 yılında 102,3 milyar Amerikan dolarına ve 2018 yılında 1.489 olan fon sayısı 2019 yılında 1.545’e ulaşmıştır (TKBB, Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu , 2020).

2.7.4. Katılım Bankacılığı ve Afrika Ülkeleri

Etiyopya, yaklaşık 120 milyon nüfusa sahip, Afrika’da ikinci, dünyada ise on ikinci sırada yer almakta ve karayla çevrili bir boynuz ülkesidir. (United Nation Population Division, 2021)

Ülkede onlarca etnik grup yer almaktadır, tüm ana dinler mevcuttur. Fakat İslam ve Hristiyanlık ülkenin her yerinde ağırlıklı olarak yaygındır. 2021 yılı itibariyle ülkede 50 milyondan fazla Müslüman yaşamaktadır (World Population Review, 2022).

Ülkede, faizsiz bankacılık faaliyetlerinin 2013’te Oromia International Bank tarafından pencere bankacılığı şeklinde başladığı bilinmektedir. Bununla birlikte, Etiyopya’nın en büyük bankası olan Etiyopya Ticaret Bankası da pencere bankacılığını tercih ederek müşteri sayısını arttırmıştır. 2018 yılına kadar yedi konvansiyonel banka daha pencere bankacılığı faaliyetine başlayarak faizsiz finans hizmeti sunmaya başlamıştır. Şu anda ülkede 10 konvansiyonel banka pencere bankacılığı hizmeti sunmaktadır. Pencere bankacılığı faaliyeti gösteren bankalar, devlet ve sivil toplum kuruluşlarına da hizmetler vermektedir. Bununla birlikte hizmetler, kesinlikle faiz, kumar, domuz, alkol, ölü hayvan ticareti gibi işlemlerle faaliyet gösteren işletme ve yatırımlardan uzak durularak gerçekleştirilmektedir.

Ülkede faaliyet gösteren katılım bankaları potansiyel müşterilere ulaşabilmek adına, şube sayılarını arttırmakta, ayrıca bu alanda daha fazla donanımlı insan yetiştirebilmek adına da sürekli eğitimler yapmaktadır.

2019 yılında yapılan araştırmada, halkın çoğunluğu konvansiyonel bankaları kullanmaktan memnun olmadığını ve zorunluluktan kullandığını belirtmektedir. Etiyopya halkının %80’i katılım bankasına olumlu bakmakta ve bu zamana kadar bu anlamda bir girişimin olmayışının en önemli sebebinin ülkeyi yönetenlerden kaynaklandığını, bununla birlikte, ülkelerinde bir katılım bankası kurulması durumunda paralarını güvenebilecekleri bir bankada biriktirebileceklerini de söylemektedirler (Wahab , 2019).

Nijerya’da katılım bankacılığı geleneksel bankacılık sektörüne göre oldukça yeni gelişmektedir. Konvansiyonel bankacılık faaliyeti gösteren Habib Bank, 1992 yılında pencere bankacılığı işlemlerine başlamıştır. 2005 yılında ise Platinum Bank ile birleşerek PHB Bank

kurulmuştur ve faaliyetlerine bu şekilde devam etmiştir (İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi , 2018).

Nijerya Merkez Bankası, 2011 yılında faizsiz finans hizmeti sunan kurumlar için denetim ve düzenleme amaçlı kılavuz yayımlayarak ülkede bu sektörde yeni adımların atılması için bir ilki başlatmıştır. Bu kılavuzun yayımlanmasının ardından ülkede 5 yıl içerisinde 4 faizsiz finans sistemine uygun bankalar kurulmuştur. Fakat günümüzde Nijerya’da faaliyet gösteren 2 katılım bankası bulunmaktadır.

1973 yılında yaşanan petrol krizi ve artan petrol fiyatlarının sonucunda Körfez ülkelerinin servetlerinin artması İslami finans sisteminin de gelişmesine ve hızlanmasını sağlamıştır. Bu yıllarda kurulan bütün bankalar 1977 yılında kurulmuş olan Sudan Faisal İslam Bankası da, petrol ile ilgili servet tarafından finanse edilmiştir. (Warde, 2004)

1990’lı yılların başına gelindiğinde Sudan bu finansal sistemi iyice benimsemiş ve tüm finansal işlemlerin İslami ilkeler doğrultusunda gerçekleştiği bir sistemi sağlamasıyla dünyada ilk sıralarda yerini almıştır. Sudan, faizsiz finans anlayışının tüm yönleriyle benimsendiği, dünyada ve özellikle Afrika kıtasında önemli İslami finans merkezi haline gelmiştir. 2021 İslami Finans Hizmetleri Sektörü İstikrar Raporu’na göre Sudan, faizsiz bankacılığın toplam bankacılık sistemi içerisindeki payının %100 olduğu belirtilmiştir (Uluslararası İslami Finans Piyasası, 2016).

Şu anda Sudan’da faizsiz bankacılık faaliyeti gösteren 38 banka bulunmaktadır (IFSB, 2021).

Dünyadaki faizsiz bankacılık sisteminin Mısır’da ortaya çıktığı söylenmektedir. 1960’lı yıllarda gerçekleşen çalışmalar sonucunda Kahire’de ilk ticaret odaklı katılım bankası Nasır Sosyal Bankası kurulmuştur. Bu banka, ülkedeki sosyal güvenlik sisteminin gelişmesi, üretimin arttırılmasına teşvik edilmesi, yatırımların arttırılması ve tüm bunların İslami prensiplere uygun şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla kurulmuştur. İlerleyen yıllarda, tüm dünyada olduğu gibi katılım bankacılığı sistemi girişimleri artarak devam etmiştir. Yıl sonunda Mısır’da faaliyet gösteren 9 faizsiz banka bulunmaktayken Mısır hükümeti tarafından tüm şubeler kapatılmıştır.

1970’li yılların sonunda Mısır ve Suudi Arabistan ortaklığı ile kurulmuş olan Mısır Faisal İslam Bankası faaliyetine başlamıştır. Bunun yanında, Mısır’ın en eski konvansiyonel bankalarından biri olan Mısır Bankası, kendi faaliyetlerine ek pencere bankacılığı faaliyetine de başlamıştır (Uçar , 1989).

Günümüzde ise Mısır’da faaliyet gösteren 3 katılım bankası bulunmaktadır (IFSB, 2021).

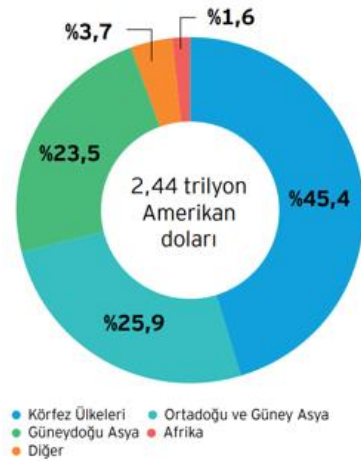
Fas’ta faizsiz finans sistemi oldukça yeni gelişmeye başlamıştır. 2014 yılında İslami Finans yasası kabul edilmiş ve gerçekleşecek olan faizsiz finans uygulamalarına ilişkin işlemlerin

uygunluğunu sağlayacak finans, hukuk ve ilahiyatçılardan oluşan, Ulema Yüksek Konseyi adında bir komisyon kurulmuştur. 2017 yılında ise katılım bankaları faaliyete başlamış ve bununla beraber konvansiyonel bankalar da pencere bankacılığı işlemlerini gerçekleştirmiştir. Bu sistem ülkede kabul görmeye başlayınca, hükümet tarafından 2018 yılında faizsiz bankacılık için düzenleyici ve denetleyici standartlar yayımlanmıştır (TKBB, Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu , 2020).

2019 yılına gelindiğinde Fas, İslami finans varlıklarında dünyada en hızlı gelişme gösteren ülkelerden biri olmuştur. Küresel İslami Finans Raporu'na göre Fas, İslami Finans Ülke Endeksi'nde 19'uncu sıraya yükselmiştir. Devletin bu sektöre sağladığı destekle birlikte önümüzdeki yıllarda sektör alt yapısının gelişeceği, halkın bu konuda daha da bilinçleneceği ve dünya genelinde çok daha fazla büyüme göstereceği beklenmektedir.

Günümüzde Fas'ta faaliyet gösteren 8 katılım bankası bulunmaktadır (IFSB, 2021).

2019 yılında dünya genelinde faizsiz bankacılığın aktif büyüklüğü bir önceki yıla göre %11,4 oranında artarak 2,44 trilyon Amerikan dolarına ulaşmıştır. Küresel olarak ekonomideki belirsizlikler ve finansal piyasalarda görülen olumsuz durumlara rağmen, faizsiz finans sektörünün bu denli artışı, özellikle İslami sermaye piyasalarının ve faizsiz bankacılık alanlarının katkısı oldukça fazladır. Aşağıda yer alan grafikte küresel çapta ülkelerin faizsiz finans sistemi kapsamındaki payları gösterilmektedir.

Grafik 6 Ülkelerin Faizsiz Finans Sistemleri (TKBB, Katılım Bankacılığı Strateji

Güncelleme Raporu , 2020)

Grafikte de görüldüğü üzere, dünya genelinde faizsiz finans sektöründe %45,4 ile en yüksek paya Körfez Ülkeleri sahiptir. Körfez Ülkelerini, %25,9 pay ile Ortadoğu ve Güney Asya ülkeleri takip etmekte ve sonrasında %23,5 oranıyla da Güneydoğu Asya ülkeleri gelmektedir. 2019 yılında, İslami fon değeri, 102,3 milyar Amerikan dolarına, fon sayısı ise 1545'e ulaşmıştır. Bu noktada İslami fonlar, hem fon sayısı hem de fon değeri olarak faizsiz finans

sektöründe oldukça önemli bir yere sahip olmuştur (TKBB, Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu , 2020).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KATILIM BANKACILIĞI FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Küreselleşen dünyada, sanayileşme hareketiyle birlikte İslam ülkelerinde kendi yaşam ilke ve değerlerine uygun şekilde hareket edecek bir faizsiz finans sistemi ihtiyacı hissedilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi bu bankalara, uluslararası literatürde “Faizsiz Bankacılık”, “Kâr-Zarar Ortaklığı Bankacılığı” ve “Katılım Bankacılığı” şeklinde kullanılmaktadır. Bu sistem ilk kurulduğu yıllarda ülkemizde Özel Finans Kurumları olarak adlandırılırken, sonrasında kabul edilen kanun şu anda Katılım Bankası olarak faaliyetine devam etmektedir. Katılım bankaları, tasarrufları toplar ve uygun şekilde yatırımlara aktarmaktadır. (Yanyapar, Atila, 2015)

Katılım bankaları, konvansiyonel bankacılıkta olduğu gibi müşterilerine, bireysel bankacılık hizmetleri, ticari bankacılık hizmetleri ve yatırım bankacılığı hizmetlerini sunmaktadır. Bu hizmetleri gerçekleştirirken konvansiyonel bankacılıktan ayrıldığı nokta, fon toplama ve bu fonu kullandırma konusundaki farklılıktır. Aynı zamanda katılım bankaları, müşterilerine kullandıracakları ve herhangi bir şekilde kâr elde edecekleri finansmanı konvansiyonel bankaların aksine nakit olarak sağlamamaktadırlar.

Konvansiyonel bankacılıkta para meta olarak görülmektedir ve elde edilen gelir de yalnızca yatırımın zaman değeri ile orantılı olmaktadır. Katılım bankacılığı ise varlık kaynaklı bir sistem olup, konvansiyonel bankacılığın aksine parayı meta olarak görmemektedir. Ülkelerin gelişebilmesi ve kalkınabilmesi için paranın üretime destek olacak şekilde kullanılması önem arz etmektedir. Bu noktada katılım bankacılığı sisteminde vade farkı kullanılmaktadır. Para, somut bir varlığa fiziksel şekilde sahip olma yolu ile ekonomik kullanımına katkı sağlayarak yatırıma dönüşmektedir. Toplumda faiz ekonomik faaliyetlerin yürütülmesi açısından katılım bankacılığında kullanılması yasak olan faiz uygulamaları dışında kullanılabilecek alternatifler bulunmaktadır. Kişi ve kuruluşlar, yasaklanmış olan durumların dışında, ekonomik faaliyetlerine devam edebilmek için gerçekleştirilecek olan faaliyetlerin niteliğine, taraflar arasındaki şartlara bağlı olarak farklı hukuki ve ekonomik uygulamaları gerçekleştirerek para kazanabilmektedirler. Katılım bankacılığının İslam hukuku çerçevesinde geliştirilmiş usul ve metotları bulunmaktadır (Cox vd. , 2005).

Katılım bankalarının özünü oluşturan katılımcılık ilkesi kapsamında, müşterilerinden kâr veya zarara ortak olmak koşulu ile fon toplamakta ve günümüzde ise katılım bankalarının en büyük payı da katılım hesapları olduğu görülmektedir. Katılım bankaları hesaplarında var olan gerek Türk parası gerek yabancı paralardan bir havuz oluşturulmakta ve bu havuzdaki paralar

katılım bankacılığına ait alım-satım şekilleriyle işleme tabi olmaktadır. Bununla birlikte, uygulanacak yöntemler sonucunda elde edilecek kâr veya zarar, önceden müşterilerle paylaşılan oranlara göre hesaplanmaktadır ve sonucunda, müşteriler bankada bulunan katılım hesabından ne kadar kâr veya zarar edeceğini önceden bilememektedirler (Ustaoglu, 2014).

Fon toplama yöntemleri katılım bankacılığı için oldukça önemli bir konu olmakla birlikte, toplanılan fonlar, katılım bankacılığı ilke ve prensiplerine uygun girişim ve projelerde kullanılması ve uygun şekilde bu fonun uygun yatırımcı ve girişimcilere sağlanması gerekmektedir. Bu şartların sağlanması bazı zamanlar ortaklık kurulması bazı zamanda ihtiyaç duyulan malın kiralanması veya satılması şeklinde gerçekleşmektedir. Yatırımların finansmanının sağlanması noktasında kullandırılan fonların geri dönmemesi riskine karşı risk, hem banka hem de fon sahipleri tarafından ortaklaşa üstlenilmektedir. Bu noktada katılım bankası kavramının da ne amaçla kullanıldığı daha iyi anlaşılmaktadır.

2005 yılında kabul edilen 5411 sayılı bankacılık kanuna göre katılım bankalarının kâr-zarar ortaklığına bağlı fon biriktirme üzerine kurulu vadeli hesaplar ve özel cari hesaplar aracılığıyla gerçekleşen kâr veya zarardan bahsedilmeyen vadesiz hesaplardan oluşan fon toplama yöntemleri olmak üzere iki çeşit fon toplama şekli bulunmaktadır (Ainley vd., 2007).

İslam ülkelerinde ve Türkiye’de faiz hassasiyeti olduğundan faizli bankacılık işlemleri yapmak istemeyen kişi ve kurumlar bulunmaktadır. Bu kişi veya kurumların ellerinde bulunan fonlar ekonomide kullanılmadığından dolayı atıl fonların ve ekonomik açıdan kayıpların oluşmasına neden olmaktadır. Konvansiyonel bankalarda kullandırılmayan ve yastık altı tabir edilen bu fonlar, katılım bankalarının varlığı ile ekonomiye kazandırılmaktadır (Özkan, 2012).

Bankaların bankacılık hizmetlerini uygun ve sağlıklı şekilde gerçekleştirebilmesi için mali kaynaklar önem arz etmektedir. Öz kaynaklar ve yabancı kaynaklar katılım bankalarının kaynak yapısını oluşturmaktadır. Öz kaynaklar işletme sahiplerinin sermaye olarak ortaya koydukları değer ve işletme faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan fonlar olmakla birlikte, katılım bankalarının kaynakları çoğunlukla yabancı kaynaklar oluşturmaktadır.

Katılım bankalarının kendilerine özgü geliştirilmiş olan metotları ve araçları bulunmakta ve fon kullanma şekilleri kapsamında,

- Kâr ve zarar ortaklığına bağlı, Muşaraka ve Mudaraba,
- Ticarete bağlı, Murabaha, Selem, İcara ve İstisna olmak üzere iki başlık şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen metotlar dışında, Karz-ı Hasen, Sukuk, Tekafül ve Teverruk şeklinde fon kullandırma uygulamaları da bulunmaktadır (Iqbal vd., 2001, s. 131).

3.1.Kâr ve Zarar Ortaklığına Bağlı Fon Kullandırma Yöntemleri

3.1.1. Muşaraka

Katılım bankacılığı fon kullanma yöntemlerinden biri olan muşaraka kelimesi, Arapça bir kelime olup, iştirak etme ve ortaklık kurma anlamına gelmektedir. “Muşaraka, taraflardan her ikisinin de sermayeye ya da hem sermaye hem emeğe katıldığı bir ortaklık akdidir.” (Türkiye Finans, 2019).

Muşaraka sisteminde, iki taraf bulunmaktadır. Taraflarından biri, elinde bulunan, topladığı fonları hem güvenli hem de kârlı şekilde kullanmak isteyen katılım bankası, diğer taraf ise faaliyete geçirmek istediği proje için ek kaynak ihtiyacı olan yatırımcı veya müteşebbis.

Katılım bankaları, gelecek vaad eden ve kâr getirmesi beklenen projeleri, öz kaynaklarından yahut vade açısından uygun görülen müşterilerinin varlıkları ile ortaklık kurmayı talep eden bir başka müşterisiyle ekonomik ve ticari bir ortaklık kurabilirler. Bu ortaklık sonucunda elde edilen kâr, katılım bankası tarafından sözleşmede belirtilen şartlara uygun olarak dağıtılmaktadır. Proje sonunda zarar olması durumunda, ortakların sermaye payları oranında bir dağıtım gerçekleşmekte ve ilave olarak bir zarar söz konusu olmamaktadır (Tunç, 2010).

Muşaraka, İslam ülkelerde yaygın olarak kullanılan bir iş ortaklığı olarak görülmektedir. Bu yöntemin bir diğer ismi “inan ortaklığı” olarak isimlendirilmektedir. Bu modelin en önemli özelliği, ortakların her birine istedikleri tutarda, ister eşit miktarda ister farklı tutarlarda yatırım yapma imkanı sunulmaktadır. Bu noktada ortaya koyulacak olan sermayenin eşit ya da farklı tutarlarda olup olmayacağı müşteriler ve banka arasındaki anlaşmaya bağlı olarak değişme gösterebilmektedir (Yusoff, 2016, s. 1-9).

Muşaraka sisteminin işleyişine bakılacak olursa, katılım bankası, ortak olduğu müşterisi tarafından sermayenin sözleşmede belirtilmiş olan kısmını sağlama konusunda sorumluluk almaktadır. Müşteri ise, katılım bankasının sağlamış olduğu sermaye dışında geri kalan sermayeyi kendi ekonomik imkanları doğrultusunda projeye uygun şekilde tamamlamaktadır. Gerçekleştirilen ortaklık, müşterinin uzmanlık alanı olacağından, bu girişimin gözetim ve denetim yükümlülüğünü kendi üzerine alarak ve bu yükümlülüğü sahiplenmesinden kaynaklı da ona kârdan daha fazla pay alma imkanı sunmaktadır. Bununla birlikte kâr dağıtımı öncesinde, projenin faaliyete geçmesi için gerekli maliyetler brüt kârdan düşürülür ve eğer bir zarar söz konusu olmuşsa, bu zarar sermayeye iştirak oranında ortaklıkta bulunan taraflarca karşılanır (Yılmaz, 2014).

Muşaraka yöntemi, endüstri sektöründe, makine ve teçhizat kiralama veya satın alma işlemlerinde, ticari ve zirai yatırımlarda da tercih edilmektedir. Muşaraka yöntemi ile finansman sağlanmak istendiğinde süreç şu şekilde işlemektedir.

- Katılım bankası ve müşteri arasında bir ortaklık sözleşmesi imzalanarak, hayata geçirilecek olan proje için anlaşma sağlanır,
- Daha önce de bahsedildiği üzere, ortaklardan biri olan katılım bankası, projeye sadece sermaye sunarken, müşteri ise isterse hem sermaye hem de emeğini koyabilir ve bu durumda elde edilecek olan kârdan daha fazla pay alabilir,
- Eğer taraflardan biri yönetime katılmayı tercih etmezse, elde edilecek olan kârdan işi üstlenen tarafa yönetici ücreti ayrılır ve sonrasında paylaşım gerçekleşir,
- Proje tamamlandıktan sonra, kâr payı konusunda sermayeyle doğru orantılı olma zorunluluğu bulunmamakta iken; eğer proje sonunda zarar söz konusu olursa, sermayeyle doğru orantılı olmak zorundadır (Özsoy, 2012).

Muşaraka sisteminin iki tür uygulaması bulunmaktadır.

- Sabit Muşaraka, anlaşılan proje süresi devam ettiği müddetçe banka ve yatırımcının ortaklığı devam etmektedir. Bunun dışında, tarafların sözleşme üzerinde anlaşmış olduğu sermaye miktarı proje devam etmekte iken herhangi bir şekilde değişiklik yapılamaz ve tarafların birbirine hak devrinde bulunamamaktadır. Bu tür ortaklıklar çoğunlukla uzun vadeli projeler için kullanılmakta ve daha uygun görülmektedir. (Gait, Worthington, 2007).
- Azalan Muşaraka, müşterinin ortaklıkta bulunduğu bankadan, yatırımda bulunduğu projenin tüm hisselerini satın almak istemesi, projeyi tamamen kendi mülkiyetine alması ve bankayı ortaklıktan çıkarmayı ifade eder. Ortaklıktan yavaş yavaş çıkmaya başlayan katılım bankasının buna doğru orantılı olarak gelirleri de yavaş yavaş azalmaya başlar. Sonunda da ortaklık biter ve proje müşterinin mülkiyete geçmiş olur.
- Azalan muşaraka sistemi, günümüzde yaygın olarak kullanılmamaktadır (Albaraka Türk, 2019).

Ev satın almak için yeterli sermayeye sahip olmayan Ayşe hanım, bir katılım bankasına giderek azalan muşaraka sözleşmesi yapmayı düşünmektedir. Ayşe hanım evi satın alabilmek için evin değerinin %30'unu karşılayabilmektedir. Geri kalan %70'lik kısım da katılım bankasına ait olmaktadır. Yani, Ayşe hanımın evin %70'ini alamadığından dolayı katılım bankası satın almaktadır. Ayşe hanım, bu sözleşmeyi kabul etmekte ve sözleşmede yer alan miktarı belirli aralıklara bankaya ödeme yaparak ev sahibi olmayı planlamaktadır. Ayşe hanım, sözleşmede anlaşılan miktarı her ödediğinde evin mülkiyet oranları değişmekte, bankanın ev üzerindeki sahipliği azalırken, Ayşe hanımın payı ise artmaktadır. İşlem, ev tamamen Ayşe hanımın olana kadar bu şekilde devam etmektedir.

3.1.2. Mudaraba

Kâr ve zarar ortaklığına bağlı fon kullandırma yöntemlerinden bir diğeri müdaraba, muşaraka sistemine benziyor olsa da işleyişleri farklı gerçekleşmektedir. Mudaraba, herhangi bir alanda bilgisi ve uzmanlığı olan fakat projesini gerçekleştirmek için yeterli sermayesi olmayan bir yatırımcıyla, bu proje için gerekli sermayeyi ortaya koyabilecek katılım bankasının ortaklığı sistemidir. Muşaraka sisteminde olduğu gibi, yatırımcılar herhangi bir sermaye sunmamakta sadece emek veya uzmanlığını ortaya koymaktadır (Döndüren, 2005).

Katılım bankaları, kurulduğu ülkeyi ekonomik ve ticari açıdan canlandırma görevi üstlenmektedir. Mudaraba sistemi de bu noktada, ticaret hayatına atılmak isteyen fakat yeterince sermayesi olmayan müteşebbislere destek sağlayarak ekonomik canlılık sağlamaktadır. Aklında birçok fikir bulunduran, donanımlı, bilgili ve ticaretle ilgisi olan fakat sermayesi olmayan yatırımcılar ile elinde büyük meblağlarda para bulunan ve bunu kârlı şekilde işletmek, geliştirmek isteyen birçok kişi bulunmaktadır. Bu noktada mudarabe sistemi, piyasada atıl kalan fonları, iş kurma hedefi olan insanlarla bir araya getiren güvenli bir sistem olarak görülmektedir (Ustaoglu, 2014).

Müslüman toplumların ticari faaliyetlerinde en çok ve yaygın olarak kullandıkları yöntem mudaraba olduğu bilinmektedir. Bu sistem, İslamiyet'ten önce Mekke'de de kullanılmaktaydı. Mekkeliler, ticaret kervanlarıyla anlaşıp ellerindeki mallarını onlara verirler, kervan geri döndüğünde malların satış durumuna göre bilanço düzenlenir ve akabinde kâr veya zarar hesaplanırdı (Abdul-Gafoor, 2006, s. 78-98).

Mudaraba sistemi uygulama açısından iki türe ayrılmaktadır. Katılım bankasının, yatırımcıya finansman sağlarken zaman, mekan veya herhangi bir konuda sınırlama yapma durumu sınırlı mudaraba, herhangi bir zorlama yapmadığı ve ticari işlemlerde serbest bıraktığı durum ise sınırsız mudaraba olarak isimlendirilmektedir (Er, 2012).

Mudaraba işleminin gerçekleşebilmesi için, proje için gerekli olan ana paranın belli olması, işe başlanmadan önce hisse oranlarının belirlenmesi, ana paranın yatırımcıya teslim edilmesi, ve yatırımcının payının kârdan verilmesi koşulları bulunmaktadır (Al-Ansary, 2016).

Katılım bankası, yatırımcı ile sözleşme imzalandıktan sonra proje için verilecek parayı hazır tutmak durumundadır. Sözleşmede belirlenen anlaşmalar dışında katılım bankası yatırımcının işlerine karışma hakkına sahip değildir. Fakat, işlerin özensizlik ve düzensizlik sonucunda kötüye gitmesi, projenin zarara uğrayacağı kesin olarak öngörüldüğü bir durumda zarar önleyecek adımlar atması gerekmektedir. Bununla birlikte, projenin hesaplarına istediği zaman bakma ve denetleme yetkisine de sahiptir (Eskici, 2007).

Mudaraba ve benzer sözleşmelerde sermayenin tamamını anlaşma yapılan katılım bankası karşılamakta, müşteri de know-how ve emeğiyle ortak olmaktadır. Bunun yanında katılım bankası, sözleşmede belirtilmiş olan kâr oranı üzerinden oluşabilecek riski minimize etme amacıyla projenin bütün riskini de üstlenmektedir. (Bafra, 2015).

Mudaraba sisteminde müşteri, gerçekleştirilen ortaklıkta yatırım için gerekli fonu kullanırken katılım bankasının vekili konumundadır. Bu konumda bulunan yöneticinin tüzel kişiliği bulunmakta ve bu kişi “mudarip” olarak isimlendirilmektedir. Projeye sadece sermayesi ile müdahil kişi yahut kuruma da “Rab El-Mal” yani mal sahibi denmektedir. Bu sistemde mal sahibi yalnızca denetleme hakkına sahip olmaktadır (Jialali, 2006).

Katılım bankası, proje kapsamında sağlamış olduğu sermaye miktarına göre yahut aralarındaki anlaşmaya bağlı olarak farklı oranlarda kâr talep edebilmektedir. Burada önemli nokta, katılım bankasını talep ettiği kâr, sabit bir rakam olmamalı ve oransal bir miktar olmak durumundadır. Proje sonunda ortada net bir kâr veya zararın olmaması yani kâr ve zararın birbirine eşit olması durumunda, bu yatırıma kâr amacıyla giren bankanın bu projeden yatırımını çekme hakkı bulunmaktadır. Proje sonunda zararın ortaya çıkması durumunda, eğer zararda bir ihmal veya kasıt bulunmuyorsa bu zarar banka tarafından karşılanmaktadır. Fakat zararın yatırımcı tarafından kasti şekilde oluşması durumunda banka bu zararı yatırımcıdan tahsil etmektedir. Yatırımcının bir kasti veya ihmali durumu yoksa banka sermaye açısından, yatırımcı ise sarf ettiği emeği kayba uğramaktadır (Akıncı, 2016).

Bir önceki konuda bahsedilen müşaraka sistemi ile mudaraba sisteminin benzer özellikte olduğu söylenmektedir. Bu iki sistemin başlıca farklarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Mudarabada banka sadece sermaye, müşteri ise yalnızca emek sunmakta iken müşarakada proje için tüm ortaklar yatırım yapmaktadır,
- Mudarabada projede ortaya çıkan zarardan tamamıyla banka sorumludur, müşterinin ise yalnızca emek zararı söz konusudur. Muşarakada, zararı proje ortakları sermaye paylarıyla orantılı üstlenmektedir,
- Mudarabada varlıkların mülkiyeti bankaya ait iken, müşarakada varlıkların mülkiyeti sermayeye katkı payları ile ortaklık söz konusudur (Akıncı, 2016).

Katılım bankacılığında önemli bir finansman modeli olan mudaraba, sadece İslam ülkelerinde değil, İtalyanların ardından tüm Avrupa’ya yayılmış ve yaygın olarak kullanılan bir finansman türü haline gelmiştir. Batılı ülkelerde “commenda” olarak isimlendirilmekte olan mudaraba, Orta Çağ Avrupa’sı zamanında en çok kullanılan finansman şekli olduğu iktisat tarihçileri tarafından bildirilmiştir (Jialali, 2006).

Mudaraba sisteminin kendi özgü özellikleri bulunmaktadır.

- Sermayedar olan katılım bankası ile girişimcinin menfaatleri uyuşmaktadır. Her iki tarafın da kazançlı çıkması, girişim faaliyetlerinin yolunda gitmesi ve kâr elde etmek olduğundan tarafların amaçları bu minvalde birleşmektedir.
- Mudaraba, girişim ve proje için gerekli fonu ortakların isteklerine uygun şekilde, emek, yetenek ve mali imkanlar doğrultusunda bir araya getiren müşterek ve muvazene sağlayan bir ortaklıktır.
- Mudaraba sistemi adil bir sistem olup, önceden sözleşmede anlaşılmış kâr proje sonunda taraflara paylaştırılmak suretiyle zarar ise tümüyle katılım bankasına ait olmaktadır. Bu yaklaşım, projenin emek yönünden yükümlülüğünü alan girişimcilere yol açarak, projede zarar oluşması halinde emeğinin karşılığını alamamasıyla birlikte ödeyeceği bir maddi sorumluluğu adil bulmamaktadır.
- Katılım bankası, proje süresince girişimle yakından ilgilenmektedir, konvansiyonel bankalar kredi verdikleri kişi veya kurumlarla kredinin nerede kullanılacağına ilişkin konularda ilgilenmemektedir. Fakat mudarabada kâr önceden bilinmediği, projenin başarısına bağlı değişkenlik gösterdiğinden ve belki zarar dahi olabileceğinden, katılım bankası da proje için kararları almaya yetkisi olmasa da bu projeyi gerçekleştiren işletmenin etkinliğini, kârlılığını, kredibilitesini incelemek ve denetlemek durumundadır.

Mudaraba sisteminin birçok avantajına rağmen, günümüzde gerçekleştirilen finansal uygulamalarda işlem hacmi oldukça düşüktür. Katılım bankacılığının temel gayelerinden işbirliği esasınca bu finansal işlemin yaygınlaşması için gereken işlemlerin yapılması bu sistemin gelişmesi konusunda iyi olacağı söylenmektedir (Tlemsani, 2010).

3.2.Ticarete Bağlı Fon Kullandırma Yöntemleri

3.2.1. Murabaha

Günümüzde katılım bankacılığı uygulamalarında en yaygın kullanılan finansal işlemlerin başında murabaha gelmektedir. Türkiye’de murabaha daha çok “Kurumsal Finansman Desteği” ismiyle kullanılmaktadır. Murabaha, mudaraba ve müşaraka sistemine göre daha çok kullanılması, katılım bankalarının elindeki fonların genellikle kısa vadeli olması ve fon aktarımının kısa vadede getiri sağlamasından kaynaklanmaktadır (Visser, 2009, s. 58-59).

Arapçadan dilimize geçen murabaha kelimesi, kârlı satış anlamını taşımaktadır. Murabaha, müşterinin ihtiyacı olan her ne ise, ev, araba, makine ve teçhizat veya hammadde gibi ihtiyaçları önceden peşin şekilde satın alarak müşteriye ya peşin ya da vadeli şekilde satmaktadır. Katılım bankası, parasının tahsilini garanti altına almak üzere müşteriden güvence talep etme hakkına

sahiptir. Türkiye’ye bakıldığında peşin satıştan ziyade vadeli satış tercih edilmekte, müşteriler taksitli bir şekilde bankaya bu borcu geri ödemektedir (Ustaoglu, 2014).

Müşteri, almak istediği bir malı alamadığı bir durumda katılım bankasından talep ettiğinde, katılım bankası müşterinin bu talebine karşılık satın alacağı malın alış fiyatı üzerine, önceden kararlaştırılan kârı ve masrafları ekleyerek bir teklifte bulunur. Anlaşılması durumunda katılım bankası, satıcıdan müşterisi için malı satın alarak sözleşme şartlarına göre satışı gerçekleştirmektedir. Mesela, katılım bankası “bu mal bana 800 liraya mal oldu, %10 da kârı ekledim ve sana 880 liraya satıyorum.” diyerek yapılan, müşteri ve katılım bankası arasında gerçekleşen bu satış sözleşmesine murabaha satışı denilmektedir (Bhatti, 2011).

Murabaha işlemi gerçekleşirken üç taraf bulunmaktadır. Taraflardan biri katılım bankası, biri malın satın alınacağı tedarikçi ve son taraf katılım bankasının müşterisidir. İşlem gerçekleşmeden önce, müşteri ve tedarikçi arasında satın alınacak malın konusu, fiyatı ve diğer özellikler hakkında bir anlaşma imzalanıp, müşteri bu anlaşma ile katılım bankasına başvurarak sözleşmeye konu olan malı satın almak istediğini belirtir. Banka ve müşteri arasında anlaşma sağlandıktan sonra, banka peşin olarak malı tedarikçiden sipariş eder ve ödemediği sonra katılım bankası adına peşin fatura düzenlenir. Daha sonra sözleşmede yer alan mal, katılım bankasına teslim için gönderilir. Gerçekleşen bu işlemlerden sonra, katılım bankası malın üzerine eklenecek kâr ve maliyet gibi unsurlardan sonra kendi adına bir fatura düzenleyerek müşterisine gönderir, eğer vadeli satış gerçekleştiyse vade sonunda malın maliyetini ve kâr payını müşteriden tahsil etmiş olur (Polat, 2015).

Murabaha işleminin çok şeffaf gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Satın alınacak malın fiyatı, miktarı, modeli, markası, kalitesi gibi önemli unsurların üç taraf için de açık ve anlaşılır şekilde uygulanması gerekmektedir. Satışı gerçekleşen malın teslimi yapıldıktan sonra, anlaşılan para cinsine ve vadesine uygun şekilde banka kârı ilave edilmekte ve müşteri firma borçlandırılmaktadır (Shawish, 2014).

Murabaha sözleşmesi gerçekleşmeden önce, fiyat ve ödeme tarihi kesin olarak belirlenmelidir çünkü sonrasında değiştirmek mümkün olmamaktadır. Satış anında, satışa konu edinilen mal mevcut ve gerçekte ya da hükmen satıcının himayesinde olmalı ve satıcının da sahip olmanın getirdiği riskleri de yüklenmesi gerekmektedir. Malın satışıyla ilgili olarak teslimatında belirsizlik söz konusu olmamalı ve ödeme vadeli gerçekleşecek ise ödeme zamanları, periyodik miktarlar kesin ve belirsiz bir duruma bağlı olmaktan kaçınmak gerekmektedir (Mc.Millen, 2010).

Murabaha’nın en önemli amaçlarından biri, ticaret ve ekonomik açıdan bilgisi, tecrübesi bulunmayan müşterilerin alışveriş sırasında yanlış yönlendirilmesi yahut aldanmasına engel

olmaktır. Bu sebeple, ticari ve ekonomik hayata yeni atılım yapmış ve ticaret konusunda bilgi ve tecrübesi olmayan müşteriler, bilgi yetersizliğinden kaynaklı zarara uğramamaları için murabaha sisteminde bazı özel şartlar bulunmaktadır (Abdul-Khaliq, 2014, s. 603-612).

- Murabaha işleminin gerçekleşmesi için, sözleşmede yer alan malın gerçek olması şarttır fakat illa ki elle tutulur özellikte olması gerekmemektedir. Mesela royalti somut olmamasına rağmen murabaha işlemine konu olabilmektedir.
- Sözleşmede sözü edilen malın kusuru, defosu veya ayıbı söz konusu ise önceden açıklanması gerekmektedir.
- Satış gerçekleşirken ortada herhangi bir şekilde faiz olmaması gerekmektedir.
- Daha önce murabaha sözleşmesi ile satışı gerçekleşmiş bir mal tekrar murabaha yapılamamaktadır.
- Sözleşmeye konu olan mal, satış esnasında aynı anda değiştirilmesi gerektiğinden altın, gümüş veya para türleri olamamaktadır.
- Satışı gerçekleşecek malın gerçek maliyetinin ve satış kârının net olarak bilinmesi gerekmektedir.
- Satın alınan malın kâr oranı her iki taraf için de makul bir pay olması gerekmektedir.
- Borçlanmayı gösteren kredi belgeleri murabaha sözleşmesinde konu olamaz, katılım bankacılığında borç alınıp satılamamaktadır (AAOIFI, 2015).

Günümüzde uygulanan iki tip murabaha işlemi bulunmaktadır.

1. Klasik Murabaha: Buraya kadar anlatılmış olan murabaha türü klasik murabahadır. Satıcının bir sözleşme vasıtasıyla satın aldığı malı, alış bedeli ve eklenen maliyetlerden sonra malın üzerine daha önceden belirlenmiş kâr oranını da ekleyerek satması ve alıcının da bu bedeli peşin ya da taksitli şekilde ödeyerek sözleşmede belirtilen mala sahip olması klasik murabaha şekli olmaktadır.
2. Çağdaş Murabaha: Bir mal satın almak isteyen müşteri, katılım bankasına başvurarak bankadan, belirtilen malı belirli bir kârla kendisine satmalarını talep etmesi üzerine gerçekleştirilen murabaha türüdür. Banka tarafından satın alınan mal, eğer alıcının istemediği bir şekildeyse ve bu alıcıya bildirilmediyse alıcıya bu ürünü almayı reddetme hakkı verilmektedir (Al-Ansary, 2016).

Çağdaş murabaha sisteminin işleyişi şu şekilde olmaktadır.

Mamul, yarı mamul veya hammadde, makine, teçhizat veya binaya ihtiyacı olan fakat peşin satın alma durumu olmayan kişi veya kurumlar, söz konusu malın satıcısını, özelliklerini, fiyatını ve kalitesini araştırıp belirlemek suretiyle, peşin alma ve kendisine taksitle satması

konusunda bankaya başvururlar. Katılım bankası ise, bu talebi detaylı şekilde inceleyerek, hem ekonomik ve ticari hem de anlamda kurallara uygunluğunu araştırır ve başvurunun olumlu sonuçlanması durumunda onaylanmaktadır. Onaylanan başvurudan sonra, müşteri ve katılım bankası arasında bir ön anlaşma yapılarak, banka tarafından müşteriye malın satışı hakkında detaylı bilgiler sunulur, tarafların hak ve sorumlulukları belirtilerek sözleşme imzalanır. Bundan sonrasında, müşterinin talep ettiği mal, satıcıdan bedeli peşin şekilde ödenerek satın alınır ve katılım bankası mülkiyetine geçer, anlaşılan şartlarda müşteriye satılır. Katılım bankası eğer ithal ederek bir mal satacaksa ithal ettiği ülkenin ithalat mevzuatınca sigorta etmek durumundadır. Fakat yurt içinden satın alınacak mallar, müşteriye satıcının deposunda yapılmakta ya da belirlenmiş olan başka bir yerde gerçekleşirken malın zarar görmesi, çalınması veya kaybolması gibi durumlar için sigorta yapıldığından dolayı malın başına bir şey gelirse katılım bankası için bir yaptırım söz konusu olmamaktadır (Özulucan, Deran , 2009).

Katılım bankaları bu yöntemlerle, kişi veya kurumlara ihtiyacı olan malları üçüncü bir taraftan peşin satın alıp vadeli satmak suretiyle üretimin artmasına ve bununla birlikte ekonomik istikrarın sağlanmasına sebep olmaktadır.

3.2.2. Selem

Selem, alım satım sözleşmeleri kapsamında kullanılan, katılım bankacılığının ticarete bağlı fon kullandırma yöntemlerinden biridir. Gelecekte bir tarihte teslim edilmek üzere anlaşılan bir malın bedelinin önceden peşin olarak ödenmesi işlemine selem adı verilmektedir. Söz konusu malın özellikleri, teslim tarihi ve teslim yerinin sözleşmede kesinlikle belirtilmesi gerekmektedir. Bu yöntemde, henüz üretilmemiş fakat üretimi planlanan mallar için gerekli finansmanın sağlanması açısından mallar anında satılmaktadır. Malların üretiminin ve tesliminin proseslerinin uzun olduğu durumlarda ortaya çıkan nakit ihtiyacının giderilmesi üreticiler için önem arz etmektedir. Bu bağlamda selem yöntemi, üreticilerin işlerinin kolaylaşması ve gereken nakdin sağlanması noktasında karşımıza çıkan finansal bir modeldir (Diallo, Ousmane , 2015).

Selem olarak isimlendirilen bu finansal model, İslamiyet'in ilk yıllardan itibaren kullanıldığı ve çoğunlukla çiftçilerin tercih ettiği bilinmektedir. Çiftçiler, ekim zamanında ihtiyaç duydukları nakdi selem sistemiyle gidermişlerdir. Bununla birlikte, İran'da günümüzde de üretimlerin finansmanı için kullanılan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılım bankası, ileri bir tarihte üretilecek olan, vadesi çoğunlukla bir yıl olan bir malı peşin olarak satın alarak, kendi mülkiyetine geçirmek suretiyle ve piyasa değerinden daha fazla bir rakam olmamak koşuluyla satmaktadır (Özgür, 2007).

Selem sisteminin en önemli kurallarından biri, sözleşmede anlaşılan ve satışı gerçekleşecek mal ile İslam dininde yasaklanmış herhangi bir malın satışı karıştırılmamalı ve bu hususta dikkat edilmesi gerekmektedir. Selem sözleşmelerinde, sözleşmeye konu olan malın sayılabilmesi ve ölçülebilmesi önemli bir husus olmakla birlikte, altın, gümüş gibi değerli madenler, binalar ve araçlar selem sözleşmelerine dahil olmamaktadır (Darçın, 2007).

Selem, potansiyel müşterilerin konvansiyonel bankalara yönelmesine ve faiz kullanmasına fırsat vermeden, ilgilerini katılım bankalarına kaydırmasına sebep olan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistemde, müşterinin belirlemiş olduğu esaslar önemlidir ve bu esaslar çerçevesinde banka, satıcının malı tedarik etmesi için siparişte bulunur ve malın bedelini peşin olarak ödemektedir. Mal tedarik edilmesinden sonra banka söz konusu malı müşterisine satmakta, müşteri ise, bu gerçekleşen alım satım işleminden doğan borcu teslim zamanında ya da ileri bir tarihte katılım bankasına ödemektedir (Selmi, 2018).

Bir malın üretimi, üretimden sonra tedarik süreci uzun sürdüğü dönemlerde, üreticiler için nakit ihtiyacı önemli bir konu olmaktadır. Doğru bir şekilde gerçekleşen likidite planlamaları projelerin sağlıklı şekilde işlemesine olanak sağlar fakat her zaman her şeyin rayında gitmediği durumlarda, projeler çok kârlı dahi olsa planlamaların düzgün şekilde yapılmadığı durumlarda projenin ilerleyişinde sıkıntılar yaşanmakta ve elde edilebilecek kârlardan da yoksun duruma düşülmektedir (Ayup, 2007).

Selem işleminin gerçekleşebilmesi için gerekli şartlar bulunmaktadır (Tunç, 2010).

- Sözleşmede konu edinilen malın teslim yeri ve teslim tarihi açık ve tam şekilde ifade edilmelidir.
- Sözleşmede yer alan malın miktarı net ve açık şekilde belirtilmelidir.
- İleride sorun oluşmaması için, satın alınacak malın özellikleri en ufak detayına kadar yazılmalı ve belirsizlik kalmamalıdır.
- Bir sözleşmede yalnızca bir mal için selem modeli gerçekleşebilir. Ürünlerin karşılıklı şekilde teslimi gerçekleşmesi söz konusu olmamalıdır.
- Sözleşmenin imzalandığı anda malın bedeli satıcıya peşin olarak ödendiğinden, malın alıcısının da söz konusu malın bedelini ödemek için başka bir kişi veya kurumla borç ilişkisine dahil olmadığı da belirtilmiş olmaktadır. Bu durum da, borcun borç ile kapatılmamasının gerekliliğini doğrulamaktadır. Selem, malın satıcısına mal için en başından nakit sunduğundan dolayı, malın bedeli ödenmezse sözleşmenin asıl amacı da gerçekleşmemiş olur, bu yüzden nakit ödenmesi önem arz etmektedir.

- Selem modelinin uygulanabilmesi için, malın her türlü yönünün kesin olarak açıklanabilir şekilde olması gereklidir.
- Değeri ve açıklamasında sıkıntılı durumların oluşacağı değerli taşların selem işlemine dahil olması söz konusu değildir. Her bir değerli taşın ölçüsü, ağırlığı ve de pahası farklıdır.

Konvansiyonel bankacılıkta selem uygulamasını, forward ve future sistemlerine benzetilebilmektedir. Ücretin kesin olarak eksiksiz şekilde vadesinde ödenmesi ve belirtilen vadede malın satıcı tarafından teslim edilmesi zorunluluğu olması yönünden bu iki sistemden ayrılmaktadır. Bununla birlikte selem uygulaması, spekülatif işlemlerden de korunulmasını sağlamış olmaktadır (Visser, 2009).

3.2.3. İcara

İşletmenin bir malı satın alma durumunun ve imkanının olmadığı durumlarda yahut malı yalnızca kısa bir dönem ihtiyacı gidermek için gerekli olduğu bu yüzden malın sahibi olmasından ziyade kiralamanın çok daha ekonomik olacağını tespit ettiği durumlarda icara sözleşmeleri devreye girmektedir. (Obaidullah, 2005).

Konvansiyonel bankacılıkta da sık kullanıldığı bilinen “Leasing” kavramı, katılım bankalarında “İcara” olarak karşımıza çıkmaktadır. İcara, Arapça kökenli bir kelime olup, kiralama ve bir başkasına kullandırma anlamlarına gelmektedir. Finansal açıdan bakıldığında, “bir malın kullanımının ve hizmetinin faydasının sabit bir bedel karşılığında satılması.” Olarak tanımlanabilmektedir (Iqbal, Molyneux , 2005).

İcara modelinde, müşterinin talep ettiği araç veya makine gibi herhangi bir malı satın alarak, müşterisiyle daha önce anlaşma sağladığı şartlarda malı uzun dönem kiralama işlemi gerçekleştirmektedir. İcara işlemine konu olacak mallar, tüketilerek faydalanılan bir ürün değil, traktör veya araç gibi kiralanan ürünün aracı olarak kullanılacağı ürünler olmaktadır. Normal bir kiralama işlemi düşünüldüğünde, kiralanan ürün kiraya veren tarafından belirlenmekteyken, icara işleminde, kiralayan neyi kiralayacağını kendisi belirlemektedir.

Çalışmak için dükkan veya ofis; üzerinde ekim yapmak için tarla, arsa veya bahçe gibi durumlarda da icara işlemi, kendi prensipleri içinde birçok malın kiralınmasına olanak sağlamaktadır. Burada önemli olan nokta, müşteriye kiralanan mal, kiracıya verildikten sonra kiracı bu maldan yararlansa da yararlanmasa da ücretini kesinlikle ödeme zorunluluğu bulunmaktadır. Mesela bir ofis kiralayan kiracı, anahtar teslim yapıldıktan sonra o ofiste bulunsun yahut bulunmasın ücretin ödenmesi gerekmekte, “Ben bu ofisten faydalanmadım, bu yüzden ücretini ödemeyeceğim” demesi uygun olmamaktadır (Naqass, 2007).

İcara sözleşmesi gerçekleştikten sonra malın mülkiyeti katılım bankasında kalmaya devam etmekte ve kiraya verilen mal kiracıda emanet olarak kalmaktadır. Malın kiracıda emanet olarak kaldığı süre boyunca zarar görmesi kiracı tarafından tazmin edilmesi gerekmemektedir. Yalnızca, bu zararın bilerek yapıldığının tespit edilmesi durumunda tazmin etme durumu doğmaktadır. Sonuç olarak icara, herkesçe bilinen bir kiralama işleminde farklılık göstermektedir. Klasik kiralama yöntemlerinde bahsedilen bu iki durum aynı kefeye konmaktayken, icara yönteminde bu iki durum, farklı olarak değerlendirilmekte ve tarafları korumaktadır (Obaidullah, 2005).

Katılım bankası, icara sözleşmesini iki sözleşme vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Bunlardan ilki, alıcının istediği mal için katılım bankası satıcı ile bir sözleşme imzalar, malın bedelini ödeyerek satıcıdan alır; ikincisine bakıldığında, katılım bankası, kendi müşterisi ve malın satın alındığı kişi arasında bir anlaşma yaptırarak, müşterisinin bu icara taksitleri ödendikten sonra söz konusu varlığı mülküne geçirmesine olanak sağlamaktadır (Akhtar, 2013).

İcara sözleşmesinin üç türü bulunmaktadır (Dusuki, Asyraf Wajdi, 2008).

1. Operasyonel kiralama olarak adlandırılmaktadır. Katılım bankaları, müşterilerinin taleplerini karşılayabilmek ve isteklerini yerine getirebilmek adına birçok teçhizatı elinde bulundurmakta ve müşterilerinin taleplerine göre de belirlenecek fiyat üzerinden kiralamaktadır. Anlaşılan kira süresi tamamlandığında, kiralanan mal, yeniden bankaya dönmekte ve bu mal için potansiyel müşteri aranmaktadır. Kiralanan malların ne olabileceği daha önce belirtildiği gibi, ev, ofis veya araç olabilmektedir. İcara işleminde kiralanan mallar bankanın sahipliğinde olduğundan dolayı bazı zamanlar atıl kalma durumu oluşmakta ve bu da katılım bankası için önemli bir risk faktörünü ortaya çıkarmaktadır.
2. Ijarah Muhtohia Bitamleek olarak isimlendirilen bir icara sözleşmesidir. Türkiye’de de kullanılan bu yöntem, katılım bankası müşterisinin ödediği kiralarnın sonunda söz konusu malın mülkiyetini kendi üzerine alması hakkı tanınmaktadır. Bu uygulamada, talep ettiği malı kiralayan müşteri, mal sahibi katılım bankası ile belirli bir zaman içerisinde ödenecek kira ücreti konusunda anlaşma sağlamaktadır. Kira süresi tamamlandığında, müşteri bu malı anlaşılan fiyat üzerinden satın alabilmektedir. Bu işleme satın alma ile sona eren kiralama ismi verilebilmektedir. Fakat müşteri, bu süre içerisinde kira ödemelerinde bir sıkıntı oluşturduysa, katılım bankası söz konusu malı müşteriye satmaktan vazgeçebilmektedir (Shanmugam vd. , 2009).
3. İcara sözleşmelerinin bir başka şekli ise, sat ve kirala metodudur. Bu metotta, katılım bankası müşterisinden sözleşmeye konu olacak malı satın alarak yine müşterisine

kiralamaktadır. Fakat müşterinin sermayeye ihtiyacı olması durumunda söz konusu malların mülkiyetini katılım bankasına devrederek, malları kiracı olarak da kullanabilme durumu söz konusu olmaktadır.

İcara sözleşmelerinde iki taraf bulunmaktadır. Taraflardan biri acir, sahibi olduğu malları müşterilerinin kullanmasını sağlayan yani kiraya veren katılım bankası, diğer taraf ise ihtiyaç duyduğu mala sahip olmak isteyen ve bu maldan kira ödemek şartıyla yararlanmak isteyen müstecir yani müşteri olmaktadır.

İcara anlaşmalarının gerçekleşebilmesi için zaman çizelgesi önemli bir noktayı ifade etmektedir. Bu zaman çizelgesine “İcara Periyodu” ismi verilmektedir. Katılım bankası, malı talep eden müşteri ile aynı konumda bulunmaktadır, katılım bankası elinde birçok mal varlığı bulundurmamak istemediğinden dolayı, müşteri tarafından talep edilen malı satın almak yerine ilgili satıcılardan kiralama yöntemini seçmektedir.

İcara sisteminin müşteri açısından birçok avantajı bulunmaktadır.

- Kiralanacak mal, kısa bir dönem için kullanılması gerekli olan fakat ikinci el değerine bakıldığında değerinden düşükse, normal amortisman kaydıyla devam etmek yerine o malı kiralamak daha kazançlı bir hal almaktadır.
- Müşteri, sermayesini duran varlıklarına bağlamak istemediği durumlarda, kiralama işlemi oldukça ekonomik olmaktadır.
- Müşteri, kiralamış olduğu malın ilk taksitini ödediği andan itibaren kullanım hakkını da elde etmiş olmaktadır. Bu durumda, sahibi olmadığı kiraladığı bir maldan gelir elde etmiş olmaktadır.
- İşletmeler için kurumsal planlama yapmak, işletmenin geleceği için önemli bir noktadır. Bu noktada kiralama işlemi, kiranın ödenmesi konusunda esnek bir durum oluşturduğundan işletmelerin bütçeleme konularında yardımcı olabilmektedir.
- İşletme ihtiyaç duyduğu bir teçhizatı eğer kısa dönem için kullanacaksa, satın almasından çok kiralaması daha avantajlı olmaktadır.

Yukarıda sayılan avantajlara ek olarak, bir malın satın alınmasında oluşan riskin, icara yönteminde çok düşük oranda olması, yatırımın tek bir yöne yapılması finansman yönteminde yer alan çeşitlilik ilkesine aykırı olmakta ve bu bağlamda gelişen teknolojiye de ayak uydurmanın gerekliliği de icara sisteminin tercih edilmesinde etken faktör olmaktadır. Bunun yanında, icara sisteminde vergi avantajı da sağlanmaktadır (Sürücü, 2018).

Finansal kiralama işlemlerinin, ekonomik hayata büyük katkısı olduğu görülen taksitli satış işlemlerinden daha sonra ortaya çıkmış olduğu söylenmektedir. Taksitli satışın ticari hayat için

katkıları fazla olmasına rağmen, satıcının haklarının korunmasında eksikleri olduğu görülmektedir. Alıcının bazı durumlarda, hem isteyerek hem de istemeyerek elinde olmayan nedenlerden dolayı taksitlerini ödeyemeyecek duruma gelebilmektedir. Kiralama işlemlerinde mülkiyet durumu taksitlerin ödenmesine bağlı olarak değiştiğinden bazı olumsuz durumların garanti altına alınabileceği öne sürülmüştür (Bayındır, 2005).

İcara sözleşmeleri, daha önce de belirtildiği gibi, katılım bankasının söz konusu olan malı kendi adına satın alması ve bu malı müşterisine kiraladığı bir finansal işlemi ifade etmektedir. Konvansiyonel bankaların ve finansal kiralama şirketlerinin sunmuş olduğu finansal kiralama hizmetinin katılım bankacılığındaki icara sözleşmesinin farkları bulunmaktadır (Obaidullah, 2005).

- Geleneksel finansal kiralama sözleşmelerinde kira süresi, sözleşmenin imzalanmış olduğu gün başlarken, icara sözleşmelerinde mal müşteriye ne zaman teslim edilmişse o zaman başlamaktadır.
- Geleneksel finansal kiralama faaliyetlerinde, söz konusu mal müşteriye teslim edildiğinden itibaren malın başına gelecek her şeyden müşteri sorumluyken, icara sözleşmesinde kira zamanı içerisinde mal zarar görmüş ise kiracı malın kira bedelinin tamamını ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır. Malın başına gelebilecek her türlü zarar ve risklere karşı gereken önlemi bankanın alması gerekmektedir.

Söz konusu bu farklılıklar dışında geleneksel kiralama işlemlerinden çok da farklı olduğu söylenmemekte, çoğunlukla benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Bununla birlikte, faizsiz finans ilke ve prensiplerine uymayan durumlarda icara sözleşmeleri uygulanmamaktadır.

3.2.4. İstisna

Faizsiz finans anlayışı, üretimin desteklenmesi ve buna bağlı olarak ekonominin canlanmasını sağlamak istemektedir. Faaliyet gösteren her sektörün kendi içerisinde farklı ihtiyaçları bulunmaktadır ve bu ihtiyaçlara uygun çözüm arayışına girilmektedir. Bazı sektörler herkese hitap edebilecek standart ürün veya hizmet üretirlerken, bazı sektörler için standart ürün veya hizmet talebi karşılamadığından dolayı kişiye özel ürün veya hizmet üretimi yapmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada önerilen, katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemlerinden biri olan istisna yöntemi olmaktadır.

Daha önceki başlıklarda bahsedilmiş olan selem sözleşmeleriyle benzer yönleri olan istisna, “Satıcının kendi malzemelerini kullanarak özellikleri belirlenmiş bir malı üretmek üzere alıcı ile yaptığı bir üretim sözleşmesi.” olarak tanımlanmaktadır (AAOIFI, 2015). İstisna, alıcı ve satıcı arasında düzenlenecek olan ve bir malın isteğe göre üretilme durumunu ve buna bağlı

satışının gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. İstisnada, sözleşmeye konu olan malın, anlaşılan şartlar doğrultusunda temin edilmesi ve malın karşılığının da zaman içerisinde malın tamamlanma durumuna bağlı olarak geri ödenmesi amaçlanmaktadır. İstisna yöntemi genel olarak sipariş akdi olduğu ve müşteri ile imalatçı arasında gerçekleşen bir sözleşme olduğunu söylemek mümkündür. Mesela bir marangoza gidildiğinde, istenilen ölçü, model ve renkte bir ayakkabılık yaptırılması durumunda istisna sözleşmesi devreye girebilmektedir. Burada önemli olan nokta, istisna sözleşmesinde siparişi veren müşterinin sipariş verdiği mal anlaşma şartlarına göre olmaması durumunda, satın almaktan vazgeçebilme hakkına sahiptir. Fakat anlaşma şartına uygun düşmeyen herhangi bir olay yoksa o zaman o malı almak durumundadır (Al-Zarka, 2012).

İstisna yöntemi, çoğunlukla üretimi uzun süren malların alım satımında kullanıldığını görülmektedir. Bu noktada katılım bankaları, müşterisinin isteğine göre tedarikçiden malın fiyatı ne ise peşin olarak, malın üretim durumuna bağlı olarak ya da malın teslim edilme zamanına bağlı olarak ödemeyi gerçekleştirmektedir. Müşterinin istediği şekil ve özellikte olması gerekmektedir. Sözleşmeye konu olan malın anlaşılan kurallar dışında farklı bir şekilde temini gerçekleşmesi durumunda sorumluluğu banka üstlenmektedir (Tunç, 2010).

İstisna uygulaması, günümüzde akla gelen birçok durum için; yol, köprü, inşaat, fabrika ev gibi inşaların yapımında kullanıldığını görülmektedir. İstisna sözleşmelerine, sebze, meyve gibi zirai ürünler ve hayvanlar konu olamamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi satıcı, sözleşmede anlaşılan istek, fiyat ve taleplere göre ürünü üretmek ve anlaşılan zamanda alıcıya teslim etmek zorundadır. Bu sözleşmede hem alıcı hem de satıcı, karşılıklı sorumluluklarını ileride bir tarihte gerçekleştirmektedir ve bu yüzden istisnada, sözleşme esnasında herhangi bir şeyin peşin olarak değiştirilmemesi diğer sözleşmelerden ayrılmasını sağlamaktadır. Burada katılım bankaları, alıcı ve satıcıdan alınan para arasındaki farktan kâr elde etmektedir (Ayup, 2007).

Özellikle inşaat yatırımlarında karşılaşılabilecek riskler ve sözleşmede anlaşılmış olan şartları taşıyamama durumlarının oluşabileceği durumlar için müşteri, sözleşmede bir ceza maddesi yer almakta ya da katılım bankasından üretim sürecinin denetlenmesi için bir denetçi atanmasını talep edebilmektedir (Muhammad, Chong , 2007, s. 21-28).

İstisna ve selem uygulamalarında, sözleşme sırasında sözleşmeye konu olan malın ortada olmayışı bu iki model arasında benzerlik olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, bu iki uygulama arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır (Kettell, 2011).

- İstisna sözleşmelerine konu olan mal veya hizmet hazırda mevcut olmayan ve özel olarak üretilmesi gereken mal veya hizmet olması gerekirken, selem sözleşmelerinde standart bir mal veya hizmet yer alabilmektedir.

- İstisna sözleşmesinde ücret, avans, peşin veya taksitli şekilde ödenebilirken, selem sözleşmelerinde ücretin tamamı ve peşin şekilde ödenmektedir.
- İstisna sözleşmelerinde işe başlanmadığı sürece bir bağlayıcılık söz konusu değildir ve taraflardan biri sözleşmeyi feshedebilme hakkına sahipken, selem uygulamasında sözleşmenin bağlayıcılığı söz konusudur ve iki tarafın da onayı olmadan feshedilememektedir.
- İstisna sözleşmelerinde malın teslim süresi selem sözleşmelerinde olduğu gibi keskin sınırları yoktur, selem sözleşmelerinde malın teslim süresi satış için önem ifade etmektedir.
- İstisna sözleşmelerinde müşteri, sipariş ettiği malın istediği üreticiden ve istediği malzemedan üretilmesini talep edebilirken, selem sözleşmelerinde böyle bir duruma izin verilmemektedir.

İstisna sözleşmeleriyle, müteşebbis malının üretilmesinin sağlanması için katılım bankasıyla iletişime geçerek kendini garanti altına almış olmaktadır. Finansal açıdan desteğe ihtiyacı olan müteşebbis bu sayede ticari faaliyetlerini gerçekleştirebilmekte ve gelir elde etmektedir. Üretici açısından da olumlu tarafı bulunan bu sözleşmede, üretici malının alınıp alınmayacağından endişe etmeden, elinde kalmayacağını garanti altına almakta ve ürününü satıp kazanç sağlamaktadır. Her iki taraf için de olumlu sonuçları bulunan istisna uygulaması üretimin desteklenmesi ve ekonomik kalkınmanın sağlanması açısından katkı sağlamaktadır (Yılmaz, 2014).

3.3.Diğer Fon Kullandırma Yöntemleri

3.3.1. Karz-ı Hasen

Katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemlerinden biri olan Karz- ı hasen, konvansiyonel bankacılıkta karşılaşılmayan yalnızca katılım bankacılığına özgü bir finansal yöntemdir. Herhangi bir faiz işlemi olmadan veya bir fark alınmadan verilmiş olan borca karz-ı hasen ismi verilmektedir. Karz-ı hasen, borçluları zorlamayacak bir şekilde geri ödemeyi talep ettiğinden güzel kredi anlamına gelen karz-ı hasen denmektedir. (Lee, Ullah, 2011, s. 1311).

Karz-ı hasen, Müslüman topluluklarının zor durumlarında veya ihtiyaç zamanlarında hiçbir şekilde faize bulaşmadan, yardım isteyen kişi veya kişileri müşkül halden kurtartmak, mevcut durumunu iyileştirmek ve karşılığında faiz talep edilmeksizin yapılan destek sistemi olarak ortaya çıkmıştır. Yani bu sistemde, ihtiyaç sahibi kişiye borç olarak verilen paranın miktarı ne ise, geri alınacak borç miktarı da aynı olmaktadır. Bu durumda, yapılan karz-ı hasen uygulamasından sonra, borçtan fazla miktar geri alınamaz fakat günümüz şartlarına

bakıldığında karz-ı hasen işlemi yapan katılım bankaları, enflasyon farkını geri alma hakkına sahip olmaktadır (Bakkal, 2016, s. 7-29).

Karz-ı hasen uygulaması, yardım kuruluşları için finansal destek sağlanması, ihtiyaç sahiplerinin hastalık durumları, eğitim çözümleri gibi insani yardım faaliyetleri kapsamında gerçekleşen ve herhangi bir kâr getirisi beklenmeden borç verme şekli olarak, özetle bir tür sosyal fon olarak hizmet etmektedir. Katılım bankasının enflasyon farkını talep etmesi ve kredi alan tarafın bu farkı ödeyecek imkanı olmaması durumunda, kullandırılan kredi katılım bankası tarafından oluşturulan sosyal fonundan bu para tahsil edilmektedir (Özsoy, 1987).

Katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemi karz-ı hasen sisteminin kullanılabilmesi için başvuru yapan ihtiyaç sahibinin durumunun kontrolü için araştırma yapılmaktadır. Araştırma sonucunda, ihtiyaç sahibinin talep ettiği miktara ihtiyacı söz konusu ise o zaman katılım bankası, faizsiz fakat geri ödemesi olacak şekilde bir kredi sağlamaktadır. Bununla birlikte katılım bankası, vermiş olduğu borcun geri ödenmesini garanti altına almak amaçlı kefil yahut teminat iste hakkı bulunmaktadır.

Günümüzde hiç kimse yapmış olduğu yatırımları karşılıksız yapmak istememekte ve bir beklenti olmadan, daha önce hiç tanımadığı birisi için elindeki milyonlarca liralık fonu feda etmemektedir. Bu açıdan karz-ı hasen yöntemi, uygulanabilirlik açısından zor bir sistem olsa da, toplum içerisinde insanları yardıma yönlendirmesi, dayanışma ve ekonomik kalkınma sağlaması yönünden iyi bir sistem olduğu, yalnızca bir iki günlük vadelerle gerçekleşebildiği görülmektedir (Çürük, 2013).

3.3.2. Sukuk

İşletmeler faaliyetlerini devam ettirebilmek, gelişen dünya şartlarına ayak uydurabilmek ve artan rekabet ortamında işletmelerinin değerini arttırmak amacıyla kendilerine fon temin etmek ve elde edecekleri bu fon kaynaklarını en iyi yatırım enstrümanlarına çevirmeleri gerekmektedir.

Fon kaynaklarının temininde finansal piyasalar kullanılmaktadır. Finansal piyasalar, fon talebinde bulunanlar ve fon arz edenlerin karşı karşıya geldiği pazar olarak tanımlanmaktadır. Piyasaların verimliliği ve etkinliği açısından fon sahiplerinin yüksek meblağda fon arz etmelerine bağlıdır. Tahvil ve bono gibi yatırım enstrümanlarına olan talep günümüzde oldukça azalmakta ve popülerliğini yitirmektedir. Bu azalmanın en önemli sebeplerinden biri de dini inançlarından dolayı, faiz hassasiyeti olan fon sahiplerinin yatırımlarını başka şekilde değerlendirmelerinden kaynaklanmakta ve geleneksel borçlanma kaynaklarından kaçınılmaktadır (Bilen, 2016, s. 249-279).

Günümüzde finans dünyasında en çok bilinen ve kullanılan Arapça kelime olan sukuk, Arapçada senet anlamına gelmektedir (Schoon, 2016).

“Sukûk, mevcut mal (ayn), menfaat veya hizmet hâlinde bulunan varlıklar üzerindeki mülkiyette veya belirli bir projenin varlıklarında ya da özel bir yatırım faaliyetinde şayi payları ifade eder şekilde ve birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır. Ancak bu sertifikalar (sukûk), sertifika bedelleri tahsil edildikten, ihraç gerçekleşip arz tamamlandıktan ve bunlar ihraç edildikleri amaç için kullanılmaya başlandıktan sonra varlıklar üzerinde eşit değerde ortak mülkiyet ifade ederler.” (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions, 2000).

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından “Kira Sertifikaları” olarak ifade edilen sukuk 7 Haziran 2013 tarihinde 28670 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Kira Sertifikaları Tebliği” 3. Maddede, *kira sertifikası: Her türlü varlık ve hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymet.*” şeklinde tanımlanmaktadır (Sermaye Piyasası Kurulu, 2013).

Hem işletmeler hem de ülkeler tarafından ihraç edilebilecek geleneksel bono ile arasında benzerlikleri ve farklılıkları bulunan sukuk, bir yatırım enstrümanı olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca sukuk, İslami prensiplere uyumlu şekilde ve maddi duran varlıklar tarafından desteklenen menkul kıymetleri de ifade etmektedir. Sukuk, sabit bir getiri sağlayacağının kesinliğini vermediğinden ve varlığa dayalı olmasına rağmen çoğu zaman sabit getiri sağladığından dolayı faizsiz bono ismiyle de tanımlanabilmektedir. Sukuk, uzun vadeli olan alacakların nakde çevrilmesi işlemi olan ve dünyada çokça kullanılan finansal işlemlerden biri olan menkul kıymetleştirme yöntemi olan seküritizasyon işleminin faizsiz şekilde gerçekleşen uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sukuk, bir malı menkul kıymetleştirme suretiyle ve sertifikalar vasıtasıyla satılması işlemine denmektedir. Bu sertifikaya sahip olanlar, sözü geçen mala ellerindeki sertifikalardaki değer üzerinden ortak olarak anlaşılan vade sonunda malın gelirinden pay almaktadırlar (Klein, 2018, s. 699-722).

Faizsiz finans uygulamalarının gün geçtikçe popülerliğinin artması ve buna bağlı olarak da faizsiz finans hizmetlerinin geliştiği görülmektedir. Sukuk ise, İslam hukuku ile paralel şekilde yürütülerek, başta faizsiz finans kuruluşları olmak üzere bazı işletmeler ve devlet hazinelerine kaynak sağlamayı amaçlayan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Sukuk sisteminin en önemli kuralı, menkul kıymetleştirmede, faizsiz finans çerçevesinde senetlerin fiziksel varlığa dayandırılması olduğu belirtilmektedir. 1991 yılında kurulan İslamî Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Örgütü’nün (Accounting and Auditing Organization for Islamic

Financial Institutions) yayınladığı standartlara bakıldığında 14 farklı sukuk çeşidi bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın kullanılanların başında leasinge dayalı sukuk yöntemidir. Bir diğeri, icara sukuk yöntemidir. Bu yöntem, varlıkların kendileri, elde edilen kira gelirleri ya da gayrimenkulün kullanım veya kira gelirine bağlı olarak çıkarılan sertifikaları konu edinmektedir. Bahsedilen bu iki yöntemin dışında, seleme dayalı sukuk, müşâreke ve mudârabaya dayalı sukuk, murâbahaya dayalı sukuk yöntemleri de bulunmaktadır (Türkiye Katılım Bankaları Birliği Katılım Bankacılığı Sözlüğü, 2011).

En çok kullanılan sukuk çeşitlerinden aşağıda bahsedilmektedir.

3.3.2.1. Sukuk Çeşitleri

3.3.2.1.1. İcara Sukuk

İcara kelimesi, kiraya vermek anlamına gelmektedir. İcara sukuk, konvansiyonel bankacılık sisteminde gerçekleştirilen leasing (finansal kiralama) uygulamasına benzeyen, anlaşma şartlarının daha önceden belirlendiği ve anlaşmaya konu olan varlığın mülkiyetinin kiralayanda olduğu finansal bir araç olarak faaliyet göstermektedir. İcara sukuk sistemi, sözleşmede yer alan taraflardan birinin söz konusu malı satın aldığı ve bir kira bedeli ile kiralaması şeklinde işlemektedir. Bu sukuk sertifikasına sahip olanlar, bu varlığın kira gelirine ve mülkiyet hakkına da sahip olmaktadır. Ayrıca, kiralayan kişiyi etkilememek suretiyle bu sertifikayı satabilme hakkına da sahiptirler (Tok, 2009).

3.3.2.1.2. Mudaraba Sukuk

Daha önce de belirtildiği gibi mudaraba, emek-sermaye ortaklığına dayalı yani taraflardan birinin emeğini, diğer tarafından da sermayesini koyarak oluşturduğu bir sözleşme olarak tanımlanmaktadır. Ortaklık gerçekleşmeden önce sözleşmede anlaşılan kar oranları taraflar arasında paylaştırılmaktadır. Gerçekleşen ticari faaliyette herhangi bir zarar gerçekleşmesi durumunda zarar, sermayeden karşılanmaktadır. Tarafların zararı, emek sahibinin emeğine, sermaye sahibinin zararı ise sermayesine mal olmaktadır (Camgöz, 2018).

3.3.2.1.3. İstisna Sukuk

İstisna sözleşmesi, siparişe dayalı şekilde gerçekleştirilen ve eser sözleşmesi olarak da isimlendirilen bir sukuk çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sözleşmede satıcı, alıcı ile bir sözleşme yaparak, sözleşmeye konu olan malı, sözleşmede anlaşılan şekilde gerekli malzemelerin kendisinden olması koşuluyla üreterek alıcıya teslim etmektedir (Hatipoğlu, 2019).

İstisna sukuk, yukarıda açıklanan istisna sözleşmesine bağlı şekilde gerçekleştirilen bir sukuk türüdür. Sözleşmeye konu olan eserin üretilmesi için gerekli maliyetin karşılanması bu

İstisna sukukun ihraç edilmesiyle elde edilen gelirle sağlanmaktadır. İstisna sukuk sahipleri, sözleşmeye konu olan eser üretilip belirlenen satış fiyatıyla satıldığında da bu bedelin sahibi konumunda olmaktadır. Bu sukuk çeşidi çoğunlukla çok büyük alt yapı projelerinin finansmanının sağlanmasında kullanıldığı görülmektedir. (Hayta, Poyraz, 2018).

3.3.2.1.4. Murabaha Sukuk

Murabaha sistemi, sözleşmeye konu olan varlığın üzerine taraflar arasında belirlenecek miktarda bir kar eklenerek taksitli şekilde satılması şeklinde yürütülmektedir.

Murabaha sukuk işlemi de murabaha sistemine göre gerçekleştirilen bir sözleşme türüdür. Murabaha sukuk, sözleşmede yer alan varlığın finansmanının sağlanması amacıyla ihraç edilmektedir. Sukukları satın alanlar sözleşmedeki malın mülkiyetini de almaktadırlar. Şayet, sözleşmeye konu olan varlık satın alınmış ise sukuk ihracının gerçekleşmesi söz konusu olamamaktadır (AAOIFI, 2015).

3.3.2.1.5. Müşaraka Sukuk

Müşaraka, kar ve zarar ortaklığına dayanan, birden fazla kişi veya kurumlar tarafından sermayenin temin edildiği, gerçekleşen ticari faaliyet neticesinde ortaya çıkan gelirin başlangıçta sözleşmede belirlenmiş oranlar kapsamında, zararın ise sermaye paylarıyla orantılı olarak paylaşıldığı sözleşmelerdir (Yanpar, 2015).

Müşaraka sukuk, yukarıda açıklanan müşaraka sözleşmelerine bağlı şekilde ihraç edilen sukuk çeşididir. Herhangi bir faaliyeti gerçekleştirmek için ortak arayışında olan sukuk ihraççısı, sukuk ihraç etmektedir. İhraç edilen sukuklardan elde edilen gelir ise gerçekleşecek olan ortaklık için sermayenin bir payını oluşturmaktadır. Bu ihraç edilen sukukları satın alan yatırımcılar, ortaklıktaki varlıkları ve buna bağlı olarak gelir ve giderlerin de sahibi konumunda olmaktadır. Gerçekleştirilen ticari faaliyet sonunda, elde edilen kardan da kendi paylarına düşeni almaktadırlar. (AAOIFI, 2015).

Müşaraka sukuklar, ticari faaliyetleri gerçekleştirirken bir ortaklığı temsil ettiklerinden dolayı ikincil piyasada işlem görmektedirler ve genellikle çok büyük projelerin finansmanının sağlanması amacıyla ihraç edilmektedir.

3.3.2.1.6. Selelem Sukuk

Selelem sözleşmelerinde, malın vadeli teslim edilmesine karşılık malın bedelinin peşin ödenmesi gerekmektedir. Malın bedelinin peşin ödenmesi, satıcının nakit ihtiyacının giderilmesi için önem teşkil etmektedir. Bedeli peşin ödenen fakat anlaşılan ileri bir tarihte teslim alınacak olan malın bedeli piyasa fiyatının altında olmaktadır. Selelem sözleşmelerinin

gerçekleşmesi için, sözleşmeye konu olan malın piyasada rahatlıkla bulunabilen kolay mallardan olması gerekmektedir (Ayub, 2017).

Selem sukuk, selem sözleşmesine bağlı olarak ihraç edilmektedir. Selem sukukları satın alan yatırımcılar alıcı tarafı iken, selem sukuku ihraç eden taraf, sözleşmesinde yer alan varlığın satıcı olmaktadır. Sukuk ihracı gerçekleştiğinde elde edilen gelir, selem sözleşmesine konu olan varlığın bedelini oluşturmaktadır (AAOIFI, 2015).

Faizsiz finans anlayışında, faizle hiçbir işlem yapılmamaktadır. Örneğin, sağlığa zararı herkesçe bilinen tütün ürünleri üretimi ve ticareti yapılyorsa burada faizsiz finans araçları yer almamaktadır. Bu bağlamda, geleneksel tahvillerle sukuk arasındaki temel ayrım bu araçların piyasaya çıkış şekli ve yapılandırılmasında bulunmaktadır. Geleneksel tahvil işlemlerinde tamamen faiz yer alırken, sukukta ise, bir malın finansal açıdan bir bedel karşılığında değişimine dayanan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sukuk bu geleneksel tahvillerin karşısında iyi bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda, geleneksel tahvil ve sukukun farklı yönleri açıklanmıştır (Safari, 2014).

SUKUK	GELENEKSEL TAHVİL(BONO)
Fiyatlandırma, kar paylaşımı esasına dayanmaktadır.	Fiyatlandırma, belirlenen faiz oranına göre yapılmaktadır.
Kar dağıtımı, risk paylaşımından sonra gerçekleştirilir.	Faiz değişken veya sabittir.
Varlıklarda mülkiyet hakkı bulunmaktadır.	Varlıklarda mülkiyet hakkı bulunmamaktadır.
Yatırımcıya, gelir elde ettikten sonra ödeme yapılmaktadır.	Herhangi bir kar olmasa da faiz ödemesi gerçekleşmektedir.

Tablo 7 Sukuk ve Geleneksel Tahvil Karşılaştırmalı Tablosu (Tabash, Dhankar, 2014)

Yukarıda karşılaştırılması yapılmış olan sukuk ve tahvil yatırım araçları arasında en önemli fark faiz olmaktadır. Geleneksel yatırım araçlarından biri olan tahvilde, vade karşılığında faiz içeren bir borç ilişkisi kurulurken, sukukun işleyişinde satış, kar veya kira gelirleri bulunmaktadır. Yukarıdaki tabloda da yer aldığı üzere tahvil, tahvili ihraç eden işletmenin finansal borcunu göstermektedir. Sukukta ise, söz konusu varlığın mülkiyet hakkına sahip olmaktadır. Dolayısıyla varlığa dayalı bir yöntem olduğundan sukuk, tahvile göre daha az riskli bir yatırım aracı olarak görülmektedir (Arzova vd., 2019, s. 1-24).

Faizsiz finans yatırım araçlarından en çok tercih edilen yatırım araçlarından biri olan sukukun, geleneksel tahvil ile karşılaştırdıktan sonra hisse senetleriyle olan farklılığına da

değirmek gerekmektedir. Bu noktada hisse senetleri, herhangi bir süresi olmaksızın bir işletmeye ortaklığı temsil ederken, sukuklar, hisse senetlerinin aksine ihraç edildiği dönemle bağlı olarak mülkiyet hakkı vermektedir. Buna ek olarak, hisse senetleri ihracı gerçekleştiren işletmelerin gösterdikleri sektör önem arz etmezken, sukuk ihracı yapan işletmelerin faizsiz finans prensiplerine uygun faaliyetler göstermeleri en önemli fark olarak karşımıza çıkmaktadır. Sukuklar, var olan bir varlığa bağlı olarak ihraç edilmek suretiyle bir ortaklığı ifade etmektedir. Bununla birlikte, sukuklar ihraç eden tarafa ait alacakları temsil etmemekle beraber, mutlaka birbirine eşit ölçüde ihraç edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, sukuk sahipleri gelir elde ederken, ortaya çıkacak zarar durumuna da ortak olmaktadır (Dede, 2017).

Zaman geçtikçe popülerliği artan sukuk, ilk olarak 1980'li yıllarda Malezya finansal piyasalarında ilk ihracı gerçekleşmiştir. Başlarda yalnızca Müslüman yatırımcılar arasında ilgi gören bu yatırım aracı, sonralarda Müslüman olmayan diğer yatırımcılar tarafından da kullanılmaya başlamıştır. Birçok ülkede uzun yıllardır kullanılan sukuk, Türkiye'ye 2010 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası aracılığıyla faaliyete başlamıştır. Sukuk Türkiye'de hem Hazine Müsteşarlığı mevzuatında hem de Sermaye Piyasası Kurulu uygulamalarında "kira sertifikası" olarak tanımlanmaktadır (Çanakçı, 2014).

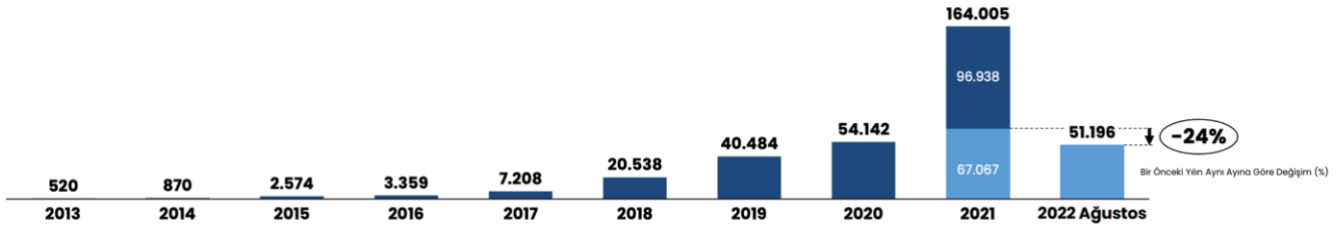
Türkiye'de Sukuk Uygulamaları

"İslâm hukukuna uygun bir ticârî işleme katılma imkanı sunan ve bu ticârî işlemde kaynaklanan gelirden pay sahibi olmayı sağlayan sertifikalardır. Örneğin katılım bankacılığında kiraya verilmek üzere satın alınacak bir binanın menkulleştirilerek sertifikalarla piyasada satılması durumunda, bu sertifikalardan alanlar ellerindeki sertifikaların temsil ettiği oranda varlıkta hissedar olurlar. Dolayısıyla payları oranında kira gelirinde de hak sahibidirler. Bu sertifikalar temsil ettikleri varlığa bağlı olarak ikinci elde alınıp satılabilme imkanına da sahiptirler." (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2022)

2010 yılından 2022 yılına kadar katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen Türk Lirası cinsinden sukuk ihraçları toplamda 278 Milyar TL olarak hesaplanmıştır. Bununla beraber, 2022 yılının ilk sekiz ayında gerçekleştirilen TL cinsinden sukuk ihraçlarının toplamı 51 Milyar TL olarak gerçekleşmiştir (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2022).

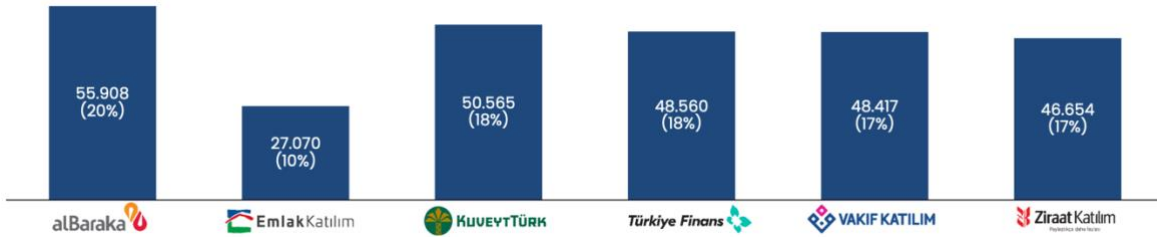
Katılım bankaları sukuk ihraçları yıllara göre gelişimi aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Türkiye’de faaliyet gösteren 6 katılım bankasının ihraç ettikleri sukuklar aşağıdaki grafikte belirtilmektedir.

Grafik 7 Yıllara Göre Sukuk İhraçları (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2022)

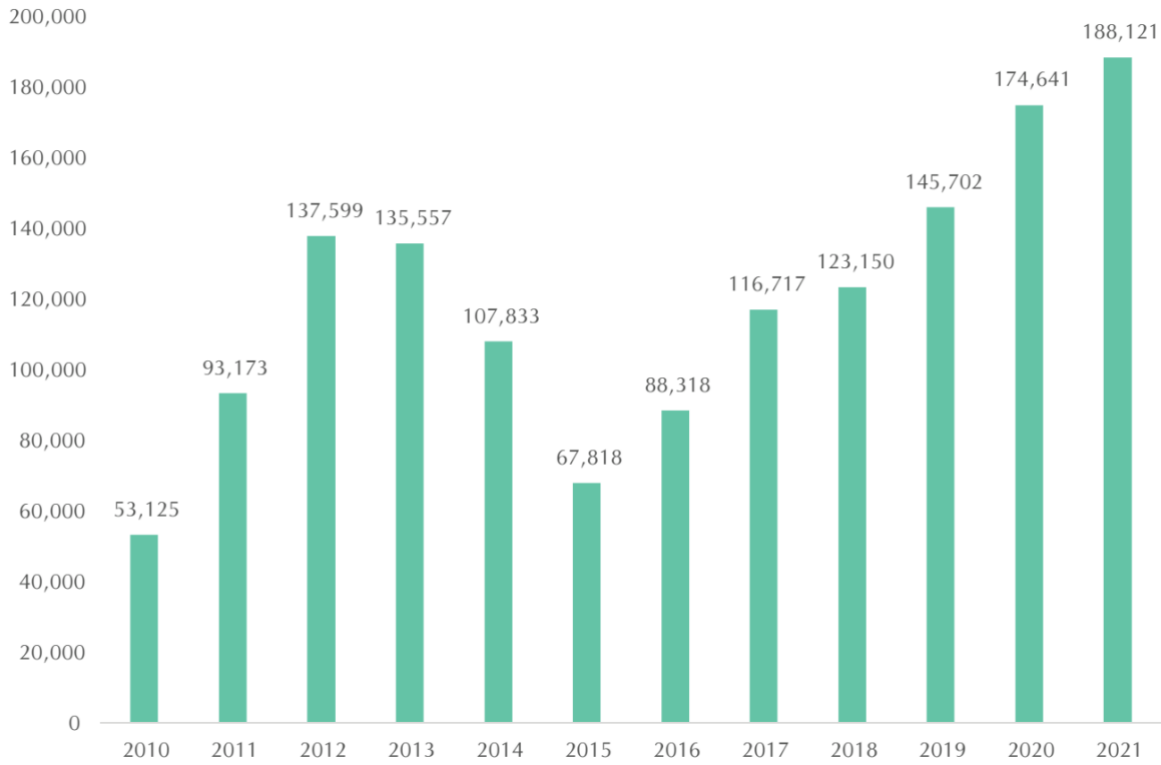
Türkiye’nin sukuk ihracında ivme kazanarak ilerlemektedir. Başta, Avrupa ve Orta Doğu ülkelerindeki fon sahipleri olmak üzere sukuk ihracının artması da yatırımlarını Türkiye’ye yapmalarını sağlamaktadır. Bu noktada sukuk, İstanbul Finans Merkezi aracılığıyla Türkiye’nin uluslararası açıdan bir finans merkezi haline gelmesine ve Türk sermayelerinin de dünyaya açılmasına olanak sağlamaktadır.

Grafik 8 Türkiye’de İhraç Edilen Sukuk Tablosu (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2022)

Dünyada Sukuk Uygulamaları

Dünyada 2021 yılında toplam sukuk ihracı 2010 yılından bu zamana kadarki en yüksek yıllık ihrac değeri, 188.121 Milyar Amerikan Doları olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 9 Dünya’da Gerçekleşen Sukuk İhraçları (International Islamic Financial Market, 2021)

Grafiğe göre, 2010-2021 yılları arasında hem kamu hem de özel sektör tarafından ulusal ve uluslararası düzeyde dünyada gerçekleştirilen toplam sukuk ihrac değeri, 1.431.754 Milyon Amerikan Doları olarak hesaplanmıştır (International Islamic Financial Market, 2021).

Geçen yıl ihrac edilmiş olan sukukların,

- %41.2’si Endonezya Rupisi
- %19.4’ü Amerikan Doları
- %16.4’ü Malezya Ringgiti
- %13.5’ü Suudi Arabistan Riyali
- %5’i Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir. (International Islamic Financial Market, 2021)

Dünyada ve Türkiye’de sukuk uygulamalarından bahsedilince literatürde yeni bir kavram olarak sürdürülebilirlik, yeşil finans ve yeşil sukuk kavramlarını da açıklamak gerekmektedir.

Hem ulusal hem de uluslararası anlamda sürdürülebilirlik önem arz etmektedir. Sürdürülebilirlik alt başlığında iklim değişikliğinin azaltma yolları, iklim değişikliğine uyum sağlayabilmek ve akla gelen diğer birçok çevresel başlıklar için önemli adımlar atılmaktadır. Bu noktada sürdürülebilirlik kavramının ilk olarak, 2015 yılında Paris İklim Anlaşması’nın

imzalanmasıyla ve 2016 yılında Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının (SKA) Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilmesiyle beraber tüm dünya liderlerinin de en önemli gündem maddeleri haline gelmiştir. Yaşanan bu gelişmelerden sonra, her alanda sürdürülebilirlik kavramı ivme kazanmış, hem çevresel hem sosyal hem de ekonomik alanlarda sürdürülebilir kalkınma amaçları doğrultusunda çalışmalar başlamış ve buna bağlı olarak bir finansman eksiği de ortaya çıkmıştır. Bu noktada, gerekli finansmanın sağlanması noktasında “yeşil finans” kavramı kendini göstermeye başlamış ve “yeşil sukuk, yeşil tahvil, yeşil sigortacılık” gibi farklı finansal ürünler ortaya çıkmıştır. Klasik tahvillerde olduğu gibi yeşil tahviller de ülkelerin finansal sisteminin yeşil gelişmesi açısından oldukça önemli bir konumdadır. Yeşil tahviller, hükümetler, özel şirketler ve daha çok çok uluslu şirketler tarafından ihraç edilmektedir (Aşan, 2022).

Türkiye’de ise, dünyada farkındalığı oldukça artan bu yeşil finans kavramına kayıtsız kalmayarak, hem kamu sektöründe hem de özel sektörde gerekli adımların atılmasıyla sürdürülebilirlik ve yeşil finans konularında dünyaya ayak uydurmaktadır. 2016 yılından itibaren birçok farklı bankalar yeşil tahvil ihraçları yapmaktadır. Bunun yanında, Yapı Kredi Bankası, Şekerbank, ING Bank, Garanti BBVA, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Paris İklim Anlaşması’nın amaç, strateji ve hedeflerine uygun şekilde gerçekleşmesi konusunda BM Çevre Programı Finans Girişimi tarafından yayımlanan Sorumlu Bankacılık Prensipleri yukarıda sayılan Türkiye’den altı dünyadan 124 bankanın imzasıyla 2019 yılında yayımlanmıştır (Şekerbank, 2021).

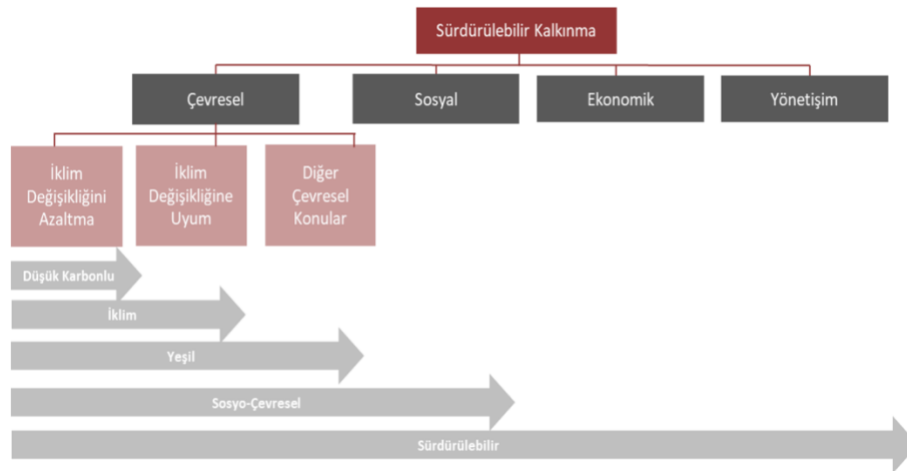

Şekil 2 Sürdürülebilir Finans Uygulamaları (Küresel Amaçlar, 2022)

Sorumlu Bankacılık Prensipleri’ne imza atan bankaların ortak düşüncesi, toplum için gerekli olan amaçları yerine getirmek için konvansiyonel bankacılığın ötesinde düşünerek

sürdürülebilir kalkınmanın sağlanacağı olmaktadır (IMF Managing Director, 2022). Bu noktada, yoksulluk ve açlığa son verebilmek, yenilikçi ve insancıl şekilde üretim ve tüketim sağlamak, sağlıklı ve kaliteli yaşam sunmak, eşitsizliği en aza indirmek, hem erişilebilir hem de temiz enerji kaynakları sağlamak, sürdürülebilir yaşam alanları kazandırmak ve nitelikli eğitim sunabilmek tüm dünyanın geleceği ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için önem arz etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma sağlayabilmek noktasında, dünyada yaşayan tüm insanların, hükümetlerin ve şirketlerin bu sorumluluk bilinci ile hareket etmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma sağlayabilmek noktasında, dünyada yaşayan tüm insanların, hükümetlerin ve şirketlerin bu sorumluluk bilinci ile hareket etmesi gerekmektedir (United Nations , 2015).

Sera gazı salınımı azaltılması, enerji verimliliği gibi yeşil uygulamalar ile çevreye yapılan kötü etkileri azaltan çalışmalar ve bu noktada faaliyetler gerçekleştiren uygulayıcılara ve bununla beraber hem özel hem de kamu işlerinin finansmanının sağlanması noktasında yeşil finans devreye girmektedir. Yeşil finans, en başta bankacılık faaliyetleri olmakla birlikte, sigortacılık ve sermaye piyasası araçları dahil olmak üzere çeşitli finansal ürün ve hizmeti içine almaktadır. Finansal ürünler kapsamında, yeşil tahvil, yeşil kredi ve yeşil hisse senetleri en çok kullanılan yeşil finans ürünleri olmaktadır. Son yıllarda ise önemi gittikçe artan yeşil sukuk, yeşil sigortacılık ve yeşil fintekler de yeşil finans ürünleri arasında yer almaktadır. (Azhgaliyeva, 2020).

Şekil 3 Sürdürülebilir Kalkınma Uygulamaları (Yeşil Sukuk Çalışma Raporu, 2022)

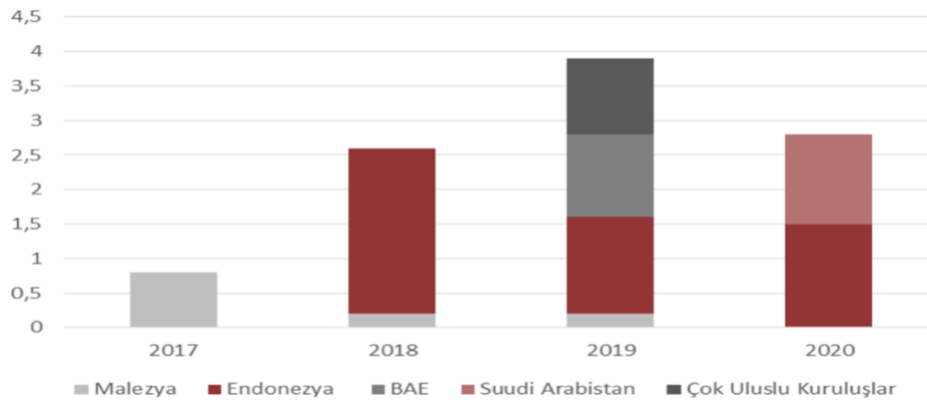
Ülkemiz ve dünyada en büyük sorunların başında bilindiği üzere çevre kirliliği ve iklim değişikliği gelmektedir. Bu noktada yeşil tahvil, binaların inşaatı, su ve arazilerin kullanımı,

enerji ve ulaştırma gibi alanlarda bu olumsuz durumların iyileştirmesi için gerekli finansmanların sağlanması noktasında kullanılan tahvillere denmektedir (World Bank , 2020).

Yeşil sukuk, İşlami yeşil finans ürünlerinin en çok paya sahip olan ürünüdür. Yeşil sukuk ve yeşil tahvilin birbirine benzer uygulamaları olsa da yeşil sukuk, hem yeşil hem de İşlami bir künyeye sahip olması için İşlami açıdan bazı değerlendirmelere tabi tutulmaktadır. Bu bağlamda yeşil sukuk, yatırım yaparken hem faizsiz finans prensiplerine uygun şekilde geręekleřmesini hem de sürdürülebilirlik açısından uyumlu bir portföy oluşturmak isteyen yatırımcılar için popüler hale geldiği görölmektedir (Moghul, 2014).

Malezya’da Tadau Energy tarafından 2017 yılında güneş enerjisi santralinin finansmanın sağlanması noktasında 59 Milyon Amerikan Doları tutarında ilk yeşil sukuk ihracı geręekleřtirilmiřtir. Geręekleřen bu ilk gelişmenin ardından 2018 yılında Endonezya’da kamu tarafından ilk yeşil sukuk ihracı yapılmıştır. Bu iki olay sonrasında dünyada da yeşil sukuk ihraçları hızlı bir şekilde artış göstermiştir.

Bu noktada en fazla yeşil sukuk ihracı yapan ölkelerin başında, Endonezya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Malezya gelmektedir. Sayılan bu dört ölkelye beraber İşlam Kalkınma Bankası’nın da dahil olmasıyla 10 Milyar Amerikan Doları yeşil sukuk ihracı geręekleřmiřtir. Dünya genelinde yeşil sukuka olan rağbet genellikle bankalar, sigorta şirketleri ve devlet varlık fonlarından gelmekte ve geręekleřen yeşil sukuk ihraçlarının %80’i Amerikan Doları cinsinden olmaktadır (Azhgaliyeva, 2020).

Grafik 10 Dünyada Yeşil Sukuk Uygulamaları (Yeşil Sukuk Çalışma Raporu, 2022)

“2017 yılında geręekleřtirilen ilk ESG sukuk ihracından bu yana dünyada toplam 226 ESG sukuk ihracı geręekleřtirilmiřtir. ESG sukuk ihraçları 2021 yıl sonu itibarıyla 15,6 milyar ABD doları seviyesinde olup bu miktarın büyük bir kısmı yeşil sukuk kategorisinde yer almaktadır. 2020 yılında 4,6 milyar ABD doları tutarında, 2021 yılında ise 38 farklı ihraç ile toplamda 5,3

milyar ABD doları tutarında ESG sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir. İslam Kalkınma Bankası, bugüne kadar gerçekleştirdiği toplam 5,2 milyar ABD doları tutarındaki ihraç ile en önemli ESG sukuk ihraççısı konumundadır.” (Aşan, 2022)

Yeşil sukuk açısından Türkiye dünya genelinde sukuk ihracı noktasındaki payı gün geçtikçe artmaktadır. 2021 yılında, bir kamu bankası olan Türkiye Emlak Katılım Bankası tarafından ilk yeşil sukuk ihracı gerçekleşmiştir. Yaşanan bu gelişmeden sonra, Türkiye Varlık Fonu tarafından yine aynı yılda ikinci yeşil sukuk ihracı gerçekleşmiştir. Bu iki yeşil kira sertifikasının toplam değeri, 651,8 Milyon Türk Lirası olmuştur (Kamu Aydınlatma Platformu, 2021).

Sektör	Kaynak Kuruluş	İhraç Tutarı	İhraç Tarihi	İtfa Tarihi	Kira Sertifikası Türü	İhraç Etiketleri
Yenilenebilir Enerji	Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş.	50.000.000 TL	3.06.2020	2.06.2021	Yönetim Sözleşmesine Dayalı	Sürdürülebilir
Yenilenebilir Enerji	Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş.	45.000.000 TL	22.04.2021	17.09.2021	Yönetim Sözleşmesine Dayalı	SKA Uyumlu
Katılım Bankacılığı	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	\$ 350.000.000	16.09.2021	16.12.2031	Alım-Satım & Yönetim Söz. Dayalı	Sürdürülebilir
Yatırım Bankacılığı	Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.	50.000.000 TL	12.10.2021	10.01.2022	Yönetim Sözleşmesine Dayalı	Sosyal
Katılım Bankacılığı	Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	51.800.000 TL	10.11.2021	16.11.2022	Yönetim Sözleşmesine Dayalı	Yeşil
İnşaat	TVFİFM Gayrimenkul ve İnşaat Yönetimi A.Ş.	600.000 TL	24.12.2021	22.12.2023	Eser Sözleşmesine Dayalı	Yeşil

Tablo 8 Türkiye’de Yeşil Sukuk İhraç Eden İşletmeler (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022)

İlk olarak Malezya’da ihraç edilen yeşil sukuk, gün geçtikçe önemi daha da artmaktadır. Bununla beraber tematik kira sertifikaları ihracı da Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma açısından finansman ihtiyacının karşılanmasında ve yeşil finansın gelişmesine de katkısının artacağı ön görülmektedir.

Türkiye’de 2010 yılından bu yana kira sertifikaları piyasasına bakıldığında 2020 yılında enerji sektöründe faaliyet gösteren bir şirket tarafından 50 Milyon TL tutarında Türkiye’nin ilk sürdürülebilir kira sertifikası ihracı gerçekleşmiştir. Bu gerçekleşen işlemin akabinde 2021 yılında sürdürülebilir sermayeye benzer 350 Milyon Amerikan Doları değerinde kira sertifikası ihracı bir katılım bankası tarafından gerçekleşmiştir. Bu işleminden bir ay sonra da 50 Milyon TL değerinde ilk sosyal sukuk ihracı gerçekleşmiştir. 2021 yılının sonlarına doğru ise, Türkiye’nin 52 Milyon TL değerinde ilk yeşil sukuk ihracı ortaklığa bağlı olarak bir katılım bankası tarafında gerçekleşmiştir. Ve son olarak 2021 yılının son yeşil kira sertifikası 600 Milyon TL değerinde, eser sözleşmesine bağlı olarak İstanbul Finans Merkezi proje şirketi tarafından ihraç edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi, 2022).

3.3.3. Teverruk

Teverruk sistemi, dünya ticaret hayatında özellikle Malezya ve Körfez bölgesinde çokça kullanılan bir yöntem olup, kısa vadeli, günlük ekonomik işlemler için gerekli nakit ihtiyacı olan müşterilere sağlanan bir finansman yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. dünyada çok sık kullanılmasına rağmen Türkiye’de yaygın olarak kullanılan bir sistem değildir. Teverruk uygulaması, bir diğer ismiyle “uluslararası murabaha” katılım bankalarının, peşin ödeme şekliyle uluslararası piyasalardan bir malı satın alarak, üzerine kâr payını ekleyerek müşterilerine vadeli şekilde satabilmesi işlemine denmektedir. Dünya genelinde teverruk işlemlerinin çok büyük bir kısmı Londra Metal Borsası’nda gerçekleşmektedir (Öztürk, 2011).

Teverruk işlemini gerçekleştirirken, vadeli şekilde alımı gerçekleşen malın muhakkak üçüncü bir kişiye satılma gerekliliği dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta olmakla birlikte, üçüncü bir şahsa satılmayan mal hileli satış işlemi olarak adlandırılmakta ve bu da katılım bankacılığının temel işleyişine zıt bir uygulama olmaktadır (Türkan vd., 2019).

Teverruk uygulamasının amaçlarından biri de katılım bankası müşterilerinin nakit ihtiyacını giderebilmek ve fon kullanımı sağlamaktır. Bununla beraber teverruk uygulaması, ödemelerinde zorluk çeken müşterileri için de borçlarını yapılandırarak ödeme kolaylığı sağlamaktadır (Çemberlitaş, 2019)

Tanımlaması kolay ve anlaşılır şekilde görünse de teverruk işleminin daha iyi kavranması açısından örnek vermek gerekmektedir. Mesela, Emin beyin 50 birim paraya ihtiyacı vardır ve bu ihtiyacının karşılanması için bir katılım bankasına gitmiş ve ihtiyacı kadar para talep etmiştir. Bu noktada katılım bankası Emin beye istediği miktarı konvansiyonel bankalarda olduğu gibi direkt olarak veremediğinden dolayı teverruk uygulaması gerçekleşecektir. Katılım bankası Emin beye piyasada 50 birime satılan bir emtiayı 52 birime satacak, Emin bey de 50 birimlik emtiayı bir başkasına satarak elde ettiği 50 birim ile kendi ihtiyacını giderecek ve sonunda katılım bankasından 52 birimle satın aldığı için borcunu 52 birim olarak ödemesi gerekecektir.

Yukarıda verilen örnekte gerçekleşen durumlar çoğunlukla daha önce de belirtilen Londra Metal Borsası’nda gerçekleşmekte ve misalde verilen şekliyle uygulanmaktadır. İhtiyaç sahibi bir müşteri finansman talebinde bulunduğu banka talebi inceleyerek uygun şartların sağlanması halinde internet aracılığıyla Londra Metal Borsası’ndan ihtiyaç tutarında alımı gerçekleştirir. Banka, Londra Metal Borsası’ndan aldığı tutar üzerine vade farkını ekleyerek ihtiyaç sahibi müşteriye satar. Banka ise, vade farklı satarak elde ettiği emtiayı aynı borsada bir başka alıcıya ilk bahsi geçen tutar miktarına kadar satar. bu işlemin sonucunda ortaya bir tutar

çıkar. Müşterinin nakit ihtiyacı ise müşteriye verilecek bu miktar ile gerçekleşmekte yani teverruk ile karşılanmış olmaktadır (Grewal, 2013, s. 25).

Katılım bankacılığının sektördeki payı günümüzdeki yadsınamayacak bir boyuta gelmiştir. Katılım bankalarını konvansiyonel bankalardan ayıran en temel özellik bilindiği üzere faiz sistemidir. Katılım bankalarının faiz sistemi üzerine çalışmıyor olması ve buna bağlı olarak kredi sistemiyle işleyişini sürdürmemesi de tercih edilmesinin sebeplerinden bir tanesidir. Özellikle dini hassasiyet gösteren yatırımcıların tercih ettiği bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en basit örneği katılım bankalarının internet ve mobil bankacılık uygulamalarında herhangi bir işlem ücreti talep etmemelerinden dolayı hassasiyet göstermeyen müşterilerin de katılım bankalarına yöneldiği bilinmektedir.

Katılım bankalarının bu denli artması ve potansiyel yatırımcıların da ilgi göstermesine bağlı olarak bazı standartların da geliştirilmesinin gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır. Faizsiz Finans Muhasebe Standartları katılım bankalarının daha sistemli ve kaliteli işlemler yapabilmesi noktasında önemlidir. Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'nın da çıkış noktası Uluslararası Finansal Raporlama Standartları olduğu bilinmekte ve bu standartlardan yola çıkılarak hazırlandığı görülmektedir. Katılım bankalarının da konvansiyonel bankalar da olduğu gibi ile Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayınlanan TMS ve TFRS'lere bağlı olarak işlemlerini yapmak durumundadırlar. Günümüzde faaliyet gösteren 6 katılım bankası da finansal tablolarını bu standartlara bağlı olarak yapmakta ve Türkiye Denetim Standartları kapsamında denetime tabi tutulmaktadır. Bu noktada, katılım bankalarının işleyişi ve finansal tablolarının sistemi konvansiyonel bankalara nazaran farklı olduğundan kendi ilke ve prensiplerine uygun şekilde muhasebeleştirilmesi ve raporlamasının yapılması gerekmektedir.

Bu noktada, araştırmada, Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının finansal ürünlerinin Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'na uygun şekilde işlem yaptıkları veya yapmadıkları araştırılmıştır. Oluşturulan standartların finansal enstrümanlarla uygunluğuna bakılmıştır. Ortaya çıkacak olan sonuca bağlı olarak yatırımcıların finansal fikirlerin ve yatırım kararlarının da değişeceği düşünülmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde Uluslararası Finansal Raporlama ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları ele alınarak incelemelerde bulunulmuştur. Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının çıkış noktası, işletmeler ve kullanıcılar için önemi, tüm dünyada ortak bir muhasebe dilinin gerekliliği ve katılım bankacılığının faizsiz finans ürünleri üzerine üzerine yayınlanmış standartlar açıklanmıştır. İkinci bölümde, katılım bankacılığının ortaya çıkış sebepleri, konvansiyonel bankacılık ile çalışma prensiplerinin karşılaştırılması, faizsiz finans

sisteminin temel ilkeleri ve katılım bankacılığının Türkiye’de ve dünyada işleyişini detaylı şekilde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, katılım bankacılığı faizsiz finans ürünleri kapsamlı şekilde değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde Türkiye’de Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarının Katılım Bankacılığı Yatırım Enstrümanları ile İlişkisi incelenmiştir. Araştırma gerçekleştirilirken Bahreyn’de faaliyet gösteren katılım bankalarından örnekler alınmış ve karşılaştırılması yapılmıştır.

Bu bölümde hem Türkiye’de hem de Bahreyn’de faaliyet gösteren katılım bankaları finansal tabloları incelenerek en çok ve en az tercih edilen faizsiz finans ürünleri incelenecektir.

Araştırmada, Türkiye’de faaliyet gösteren Vakıf Katılım, Ziraat Katılım, Türkiye Finans, Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Emlak Katılım bankaları, Bahreyn’de faaliyet gösteren GFH Bank, CITI Islamic Investment Bank, Ithmaar Bank, Venture Capital Bank ele alınmıştır. Bankaların 2022 yılı finansal tablo ve raporları ilgili web sitesinden elde edilerek incelenmiştir.

Araştırma kapsamında Türkiye ve Bahreyn ülkelerinde faaliyet gösteren katılım bankalarının finansal tabloları incelenecektir. Araştırmada yer alan katılım bankaları aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

Banka İsmi	Kuruluş Ülkesi
Albaraka Türk Katılım Bankası	Türkiye
Kuveyt Türk Katılım Bankası	Türkiye
Ziraat Katılım Bankası	Türkiye
Türkiye Finans Katılım Bankası	Türkiye
Emlak Katılım Bankası	Türkiye
Vakıf Katılım Bankası	Türkiye
GFH Bank	Bahreyn
CITI Islamic Investment Bank	Bahreyn
Ithmaar Bank	Bahreyn
Venture Capital Bank	Bahreyn

Tablo 9 Araştırmaya Konu Olan Ülkeler ve Katılım Bankaları (Annual reports of the Islamic banks, 2022)

Daha önce de açıklandığı üzere katılım bankaları konvansiyonel bankalarda olduğu gibi doğrudan kredi kullandırmamakta, müşterilerle ortaklık ilişkisi gerçekleştirerek faaliyetlerini sürdürmektedir. Katılım bankaları işlemlerini, kar - zarar ortaklığına dayanan yöntemlerle yatırım amaçlı faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde kullanılmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının Kamu Aydınlatma Platformu’ndan finansal tabloları incelenerek Faizsiz Finans Muhasebe Standartları’na uygunluğu tespit edilmiştir. Bahreyn’de faaliyet gösteren katılım bankalarının resmi sitelerinden alınan finansal bilgiler incelenerek Faizsiz Finans Muhasebe Standartları açısından değerlendirilmiştir. Türkiye’den 6 katılım bankası, Bahreyn’den ise 4 katılım bankası araştırmaya konu olmuştur. Bu noktada belirtilen iki ülkede

faaliyet gösteren katılım bankalarının faizsiz finans yatırım ürünleri ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'na uygunluğu bakımından son 5 yıllık finansal tabloları karşılaştırılmalı şekilde incelenmiştir.

Türkiye'de FFMS'nın uygulanması gönüllülük esasına dayalı olması, Bahreyn'de ise FFMS'na uyum konusu zorunlu olduğundan bu iki ülke seçilmiş ve iki ülkede en çok kullanılan faizsiz finans ürünü tespit edilecektir.

Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalar

Türkiye'de bulunan 6 katılım bankasının son 5 yıla ait finansal tabloları incelenerek karşılaştırılması yapılacaktır. Öncelikle Türk Lirası üzerinden açıklanmış olan finansal tablolar, sonrasında ortak bir muhasebe dili oluşturulması açısından Amerikan Doları olarak Mayıs 2023 tarihinde mevcut kur üzerinden hesaplanacaktır.

1. Vakıf Katılım Bankası

Türkiye'de 2015 yılında faaliyete başlayan Vakıf Katılım Bankası müşaraka faaliyetlerini finansal tabloda “krediler” hesabının altında takip ederek Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: Müşareke Finansmanı'na uygun şekilde gerçekleştirmektedir. Bu noktada Vakıf Katılım Bankası'nın, katılım bankacılığı yatırım araçlarından bir tanesinde Faizsiz Finans Muhasebe Standardı'na uygun olarak işlem yaptığı görülmektedir. Tutarlar aksi belirtilmedikçe Bin Türk Lirası (TL) olarak ifade edilerek hazırlanmıştır. Ortaya çıkan rakamlar araştırmaya konu olan uluslararası bankalar ile ortak bir finans dili oluşturulması açısından Mayıs 2023 güncel Amerikan Doları kuruna göre çevrilerek yeni bir finansal tablo oluşturulmuştur (Kamu Aydınlatma Platformu, 2022).

• Vakıf Katılım Bankası 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

Nakdi Krediler Cari Dönem	2018	2019	2020	2021	2022
İhracat Krediler	427,54	1.680,80	9.633,05	14.974,71	61.183,97
İthalat Krediler	36.382,28	60.720,29	64.059,78	216.637,09	498.204,41
İşletme Kredileri	426.592,73	596.134,56	811.637,62	1.745.166,68	3.837.806,50
Tüketici Kredileri	44.513,48	51.942,57	180.216,70	195.372,43	355.415,58
Kredi Kartları	112,40	303,32	735,99	4.099,71	11.314,81
Mali Kesime Verilen Krediler	58.758,08	64.007,09	42.918,44	187.679,38	156.246,11
Diğer(*)	72.658,28	79.090,54	246.287,20	304.617,84	823.125,90
Toplam	639.444,79	853.879,18	1.355.488,78	2.668.547,84	5.693.028,03

2018, (*) Diğer, taksitli ticari krediler (62.103,75), yatırım kredileri (4977,01), mali kesime verilen krediler hariç yurtdışı krediler (10883,19), kâr zarar ortaklığı yatırımları (578,10), müşteri adına menkul değer alım kredileri (515,43) ve diğer kredilerden (515,56) oluşmaktadır.

2019, (*) Diğer, taksitli ticari krediler (60554,10), yatırım kredileri (2177,82), mali kesime verilen krediler hariç yurtdışı krediler (18033,29), müşteri adına menkul değer alım kredileri (1379,44) ve diğer kredilerden (382,10) oluşmaktadır.

2020, (*) Diğer taksitli ticari krediler (201.095,94), yatırım kredileri (692,46), mali kesime verilen krediler hariç yurtdışı krediler (37.262,69), kar zarar ortaklığı yatırımları (3192,10), müşteri adına menkul değer alım kredileri (119,89), kıymetli maden kredileri (4.877,32) ve diğer kredilerden (344,65) oluşmaktadır.

2021, (*) Diğer, taksitli ticari krediler (209.729,44), yatırım kredileri (3,17), mali kesime verilen krediler hariç yurtdışı krediler (68.725,47), kar zarar ortaklığı yatırımları (3.192,10), müşteri adına menkul değer alım kredileri (169.53,81), kıymetli maden kredileri (9.356,27) ve diğer kredilerden (102,85) oluşmaktadır.

2022, (*) Diğer, taksitli ticari krediler (603.661,3), diğer yatırım kredilerinden (86.936,36TL), mali kesime verilen krediler hariç yurtdışı krediler (113.543,98), kar zarar ortaklığı yatırımları (482), müşteri adına menkul değer alım kredileri (2.499,04), kıymetli maden kredileri (11.924,57) ve diğer kredilerden (910,63) oluşmaktadır.

Tablo 10 Vakıf Katılım Bankası 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

Finansal tabloda yer alan tüketici kredileri ve taksitli ticari krediler Murabaha işlemine karşılık gelmektedir. Bunun yanında hesaplamaları yaparken Murabaha işlemi dışında diğer kredilerin karşılaştırılması yapılacaktır.

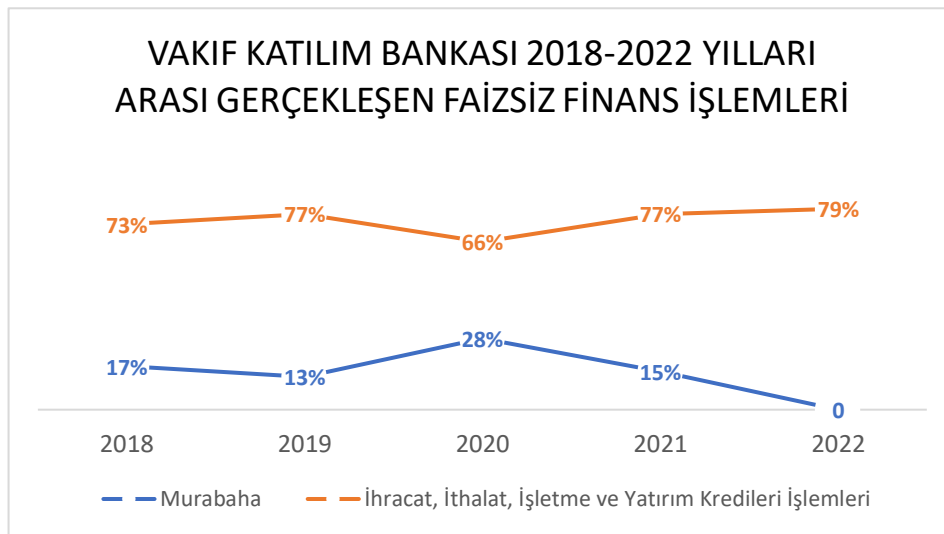
2018 yılında %17 oranında Murabaha işlemi ve %73 oranında ihracat, ithalat, işletme, yatırım kredileri ve kar zarar ortaklığına dayalı işlemler gerçekleşmiştir.

2019 yılında, %13 oranında Murabaha işlemi ve %77 oranında ihracat, ithalat, işletme, yatırım kredileri işlemleri gerçekleşmiştir.

2020 yılında, Murabaha işlemi artış göstererek %28 oranında gerçekleştirmiştir. İhracat, ithalat, işletme, yatırım kredileri ve kar zarar ortaklığına dayalı işlemler %66 oranında hesaplanmıştır.

2021 yılında, %15 oranında Murabaha yöntemi gerçekleşmiştir. %74 oranında ise %77 oranında ihracat, ithalat, işletme, yatırım kredileri işlemleri gerçekleşmiştir.

Son olarak 2022 yılında, %17 oranında Murabaha işlemi ve %79 oranında ihracat, ithalat, işletme, yatırım kredileri işlemleri gerçekleşmiştir.

Grafik 11 Vakıf Katılım Bankası 2018-2022 Yılları Arası Gerçekleşen Faizsiz Finans İşlemleri

2.Ziraat Katılım Bankası

“31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla Banka’nın kar-zarar ortaklığı (müşâreke) ve emek-sermaye ortaklığı (mudârebe) yatırımları dahil tüm kredileri “İtfa Edilmiş Maliyetiyle Ölçülenler” hesabında izlenmektedir. Ana Ortaklık Banka’nın BDDK Tekdüzen Hesap Planına göre krediler hesabında izlediği kar-zarar ortaklığı ve emek- sermaye ortaklığı yatırımları BDDK’nın E-43890421-010.07.01-1294 sayılı yazısı ile, 31 Aralık 2020 tarihi itibarıyla ilk defa değerlemesi yapılacak olanlar veya 1 Ocak 2021 tarihinden sonra yeni kullandırılan “emek- sermaye ortaklığı” veya “kâr-zarar ortaklığı” şeklindeki ortaklık finansmanı fonlamaları için “Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 3: Mudârebe Finansmanı” veya “Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: Müşâreke Finansmanı” standartları uygulanması hükmüne uygun olarak olarak muhasebeleştirilmiştir.” (Ziraat Katılım Bankası, 2022).

• Ziraat Katılım Bankası 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

Nakdi Krediler	2018	2019	2020	2021	2022
Krediler					
İhracat Krediler	45.240,76	304.986,91	135.248,36	291.636,73	1.163.731,93
İthalat Krediler	6.508,16	6.712,25	3.069,98	6.418,43	3.273,49
İşletme Kredileri	502.958,59	1.949.365,26	1.176.281,62	1.864.035,78	3.725.739,36
Tüketici Kredileri	78.690,90	263.841,51	231.171,22	252.292,39	433.569,42
Kredi Kartları	-	1.377,18	220,62	1.316,89	4.976,36
Mali Kesime Verilen Krediler	98.373,38	8.867,61	46.139,34	8.479,45	22.591,26
Diğer*	-	166.972,47	100.063,11	159.663,59	330.985,45
Diğer Alacaklar	26.338,95	-	-	-	-
Kar Payı Gelir Tahakkuk ve Reeskontlar	25.159,28	54.410,54	29.484,81	52.028,83	181.555,03
Toplam	783.270,02	2.756.533,73	1.721.679,06	2.635.872,09	5.866.422,29
2018 tarihi itibarıyla ana ortaklık banka’nın sözleşme koşullarında değişiklik yaptığı kredi ve diğer alacağı bulunmamaktadır. 2019, herhangi bir dipnot bulunmamaktadır. (*) 31 Aralık 2020 itibarıyla ilgili bakiyenin 1585,92 tutarındaki kısmı müşâreke ortaklık finansmanı yöntemiyle kullandırılan fonlardan oluşmaktadır. Bu finansman yöntemi aracılığı ile banka, farklı sektörlerdeki iki firma için 2019 yılı içerisinde hissedarlık sözleşmesi imzalamak suretiyle, bir firma için de 2019 yılı içerisinde kurucu ortak sıfatıyla sabit müşâreke finansmanı sağlamıştır. Bu yöntem ile kurulan finansman ortaklığı sözleşmelerinde, sermayesine iştirak edilen ortaklığın yönetimi başta olmak üzere tarafların hak ve yükümlülüklerine yer verilmesi zorunlu olup, 25 aralık 2019 tarihli ve 30666 sayılı resmi gazete’de yayımlanan “bankaların kredi işlemlerine ilişkin yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair yönetmelik” doğrultusunda bu payların yedi yıl içinde elden çıkarılması şartı bulunmaktadır. Bu şart, banka’nın konuya ilişkin tevsik edici belgelerle bddk’ya başvurulması halinde, BDDK’nın izni ile uzatılabilir. Banka, 31 aralık itibarıyla bu kapsamda finansal durum tablosunda taşıdığı bu sabit müşâreke finansman kredilerini Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: Müşâreke Finansmanı “FFMS 4” madde 2/3/1’e uygun olarak olarak tarihi maliyeti üzerinden muhasebeleştirmiştir. 31 Aralık 2021 itibarıyla ilgili bakiyenin 1902,78 tutarındaki kısmı müşâreke ortaklık finansmanı yöntemiyle kullandırılan fonlardan oluşmaktadır. Banka, 31 aralık 2021 tarihi itibarıyla bu kapsamda finansal durum tablosunda taşıdığı bu sabit müşâreke finansman kredilerini Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: Müşâreke Finansmanı “FFMS 4” madde 2/3/1’e uygun olarak olarak tarihi maliyeti üzerinden muhasebeleştirmiştir. 31 Aralık 2022 itibarıyla ilgili bakiyenin 1753,57 tutarındaki kısmı müşâreke ortaklık finansmanı yöntemiyle kullandırılan fonlardan oluşmaktadır. Banka, 31 aralık 2022 tarihi itibarıyla bu kapsamda finansal durum tablosunda taşıdığı bu sabit müşâreke finansman kredilerini Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: müşâreke finansmanı “FFMS 4” madde 2/3/1’e uygun olarak tarihi maliyeti üzerinden muhasebeleştirmiştir.					

Tablo 11 Ziraat Katılım Bankası 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

Daha önce de belirtildiği üzere tüketici kredileri Murabaha işlemi olarak bilinmektedir. Ziraat Katılım Bankası Müşaraka işlemlerini Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: Müşareke Finansmanı “FFMS 4” madde 2/3/1’e uygun olarak tarihi maliyeti üzerinden muhasebeleştirmektedir. Bu durumda 2018-2022 yılları arasında gerçekleşen faizsiz finans ürünlerinin hesaplamaları aşağıda yer almaktadır.

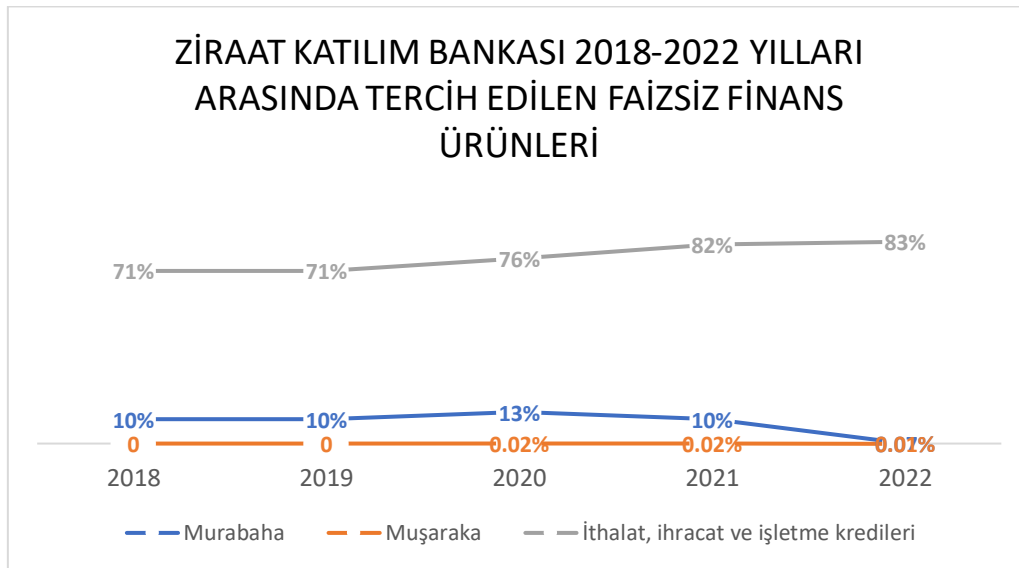
2018 yılında Murabaha işlemi %10 oranında ve ithalat, ihracat ve işletme kredileri %71 oranında gerçekleşmiştir. Bankanın sözleşme koşullarında değişiklik yaptığı kredi ve diğer alacağı bulunmamaktadır.

2019 yılında Murabaha işlemi %10 ile ithalat, ihracat ve işletme kredileri %71 ile bir önceki yıl ile aynı oranda gerçekleşmiştir.

2020 yılında %13 oranında gerçekleşen Murabaha yöntemi önceki senelere oranla artış göstermiştir. Müşaraka uygulaması da %0,02 oranında gerçekleşmiştir. İthalat, ihracat ve işletme kredileri %76 oranında hesaplanmıştır.

2021 yılında Murabaha işlemi %10 oranında gerçekleşmiştir. Müşaraka uygulaması ise %0,02 oranında hesaplanmıştır. İthalat, ihracat ve işletme kredileri ise %82 oranında gerçekleşerek son üç yılın en yüksek oranını görmüştür.

2022 yılında %0,07 oranında gerçekleşerek incelenen yıllar arasında en düşük oranı gerçekleşmiştir. Müşaraka işlemi de %0,005 oranında gerçekleşmiştir. İthalat, ihracat ve işletme kredileri %83 oranında hesaplanarak diğer yıllara göre artış göstermiştir.

Grafik 12 Ziraat Katılım Bankası 2018-2022 Yılları Arasında Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

3. Türkiye Finans Katılım Bankası

Türkiye’de faaliyete geçen üçüncü katılım bankası olan Türkiye Finans Katılım Bankası’nın finansal raporları incelendiğinde yukarıda açıklanan Vakıf Katılım Bankası ve Ziraat Katılım Bankası’nda olduğu gibi incelenen faizsiz finans ürününü FFMS’ye göre değil UFRS’yi dikkate alarak düzenlemektedir.

4. Albaraka Türk Katılım Bankası

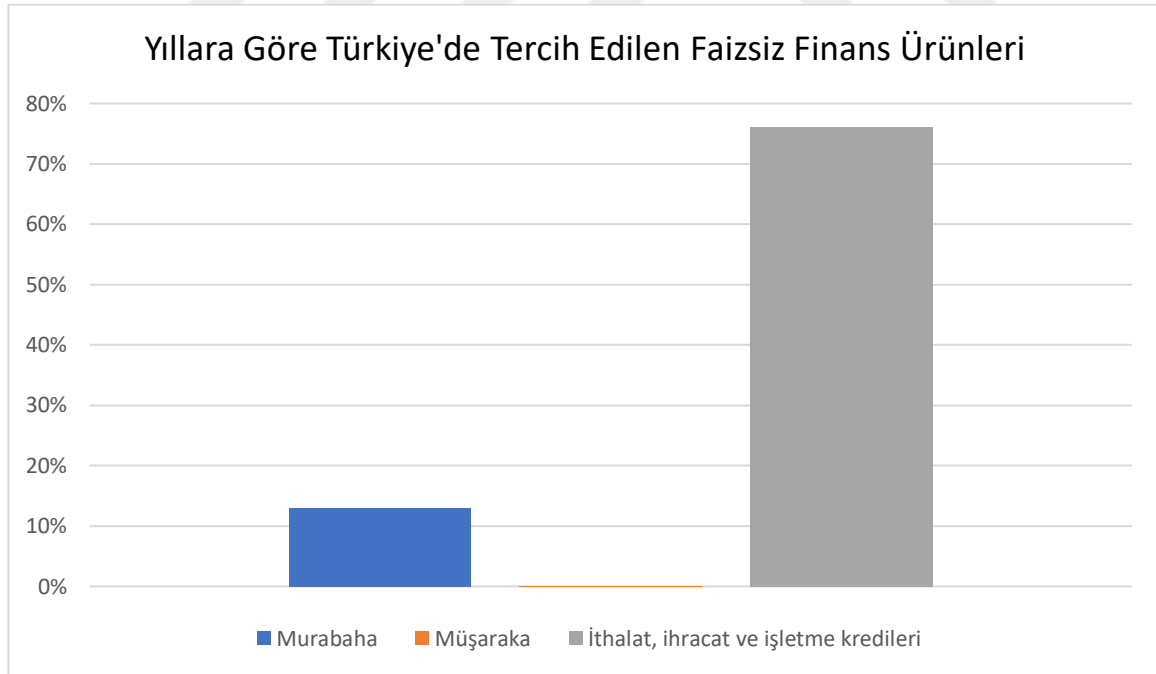
Türkiye’de faaliyete geçen ilk katılım bankası olan Albaraka Türk Katılım Bankası’nın finansal raporları incelendiğinde yukarıda açıklanan Vakıf Katılım Bankası ve Ziraat Katılım Bankası’nda olduğu gibi incelenen faizsiz finans ürünlerini FFMS’ye göre değil UFRS’yi dikkate alarak düzenlenmektedir.

5. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuveyt Türk Katılım Bankası’nın finansal raporları incelendiğinde yukarıda açıklanan faizsiz finans ürünlerini FFMS’ye göre değil UFRS’yi dikkate alarak düzenlemektedir.

6. Emlak Katılım Bankası

Emlak Katılım Bankası’nın finansal raporları incelendiğinde yukarıda açıklanan faizsiz finans ürünlerini FFMS’ye göre değil UFRS’yi dikkate alarak düzenlemektedir.

Grafik 13 Yıllara Göre Türkiye'de Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

Bahreyn’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Bahreyn’de faaliyet gösteren katılım bankaları incelenirken finansal raporlarda Bahreyn Dinarı ile hazırlanmış tablolar Mayıs 2023 güncel kuru üzerinden Amerikan Doları’na çevrilerek yeniden hazırlanmıştır. Amerikan Doları olarak hazırlanmış finansal tablolar değiştirilmeden eklenmiştir.

1.GFH Bank

• GFH Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

Finansal Varlıklar	2022	2021	2020	2019	2018
Murabaha	982.170	995.324	971.164	1.008.580	948.188
Yatırım Vekalati	239	239	239	13.280	13.281
Mudaraba	17.336	2.576	2.690	2.776	2.782
İcare	499.865	384.312	345.342	-	-
Muşaraka	-	-	276	277	9.393
İstisna	-	-	3.565	4.597	5.448
Finansal Kiralama	-	-	-	350.976	294.788
(Değer Düşüklüğü Karşılığı)	(64.372)	(71.449)	(56.010)	(107.709)	(64.933)
Toplam	1.435.238	1.311.002	1.267.266	1.272.777	1.208.947

Tablo 12 GFH Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

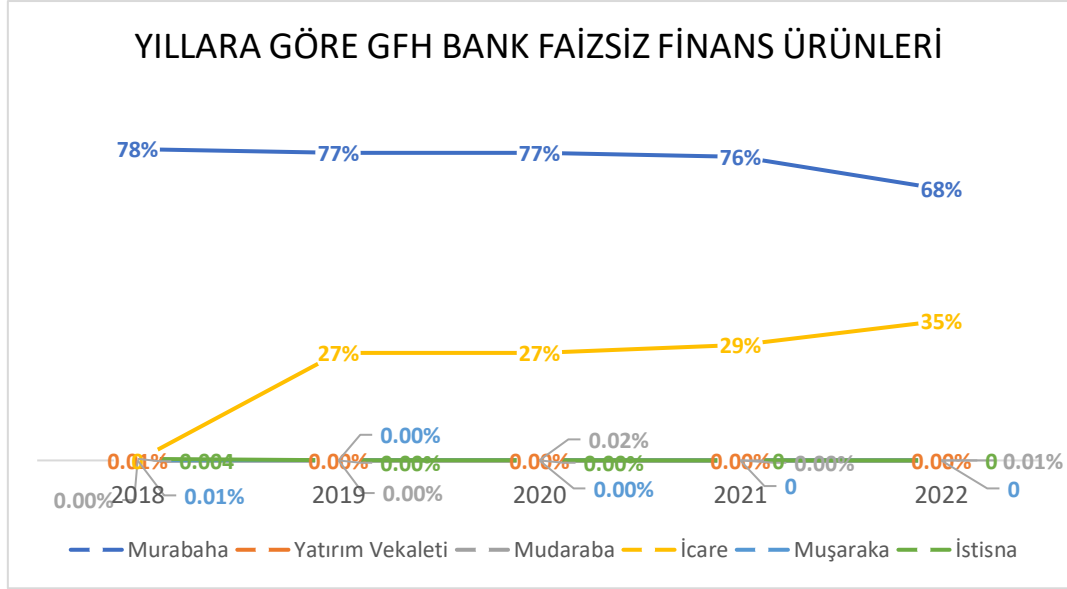
2018 yılı finansal verilerine bakıldığında Murabaha işleminin diğer ülkelerde ve bankalarda olduğu gibi en çok tercih edilen faizsiz finans ürünü olduğu görülmekte ve %78 oranında gerçekleştiği görülmektedir. Yatırım Vekaleti uygulamasına bakıldığında %0,01 oranında, Mudaraba işlemi %0,002 oranında, Muşaraka yöntemi %0,008 oranında, İstisna işlemi %0,004 oranında gerçekleşmiş ve 2018 yılında İcare yöntemi kullanılmamıştır.

2019 yılı incelendiğinde Murabaha bir önceki yıla oranla artış gözlemlenmiş ve %79 olarak gerçekleşmiştir. Yatırım Vekaleti ve Mudaraba uygulaması oranı bir önceki yıl ile aynı oranda gerçekleşmiştir. Muşaraka ise 2018 yılına göre ciddi bir azalış göstererek %0,0002 oranında hesaplanmıştır. İstisna ise önceki yıl ile aynı oranda gerçekleşmiştir. 2018 yılında olduğu gibi bu yılda da İcare işlemi gerçekleşmemiştir.

2020 yılı faizsiz finans ürünlerine bakıldığında, Murabaha önceki yıllara oranla azalarak %77 gerçekleşmiştir. Yatırım Vekaleti işlemine bakıldığında %0,0001 oranında, Mudaraba uygulaması ise %0,002 oranında, İcare yöntemi %27 oranıyla gerçekleşmiştir. Muşaraka uygulaması %0,0002 oranı ve son olarak İstisna %0,003 oranında hesaplanmıştır.

2021 yılı Murabaha %76 ile diğer yıllara göre en düşük oranıyla karşımıza çıkmaktadır. Yatırım Vekaleti ise bir önceki yıl ile aynı oranda %0,0001 gerçekleşmiştir. Mudaraba işlemi %0,002, İcare uygulaması da %29 oranında gerçekleşerek bir önceki yıla göre artmıştır. 2021 yılında Muşaraka ve İstisna uygulamaları gerçekleşmemiştir.

Son olarak 2022 yılı faizsiz finans verileri incelendiğinde, Murabaha araştırmaya konu olan yıllar dahilinde en düşük oranla %68 gerçekleşmiştir. Yatırım Vekaleti işlemi 2020 ve 2021 yıllarında olduğu gibi %0,0001 oranında hesaplanmıştır. Mudaraba uygulaması %0,01 oranında gerçekleşerek artış göstermiştir. İcare işlemi tüm yıllar arasında en fazla gerçekleşerek %35 oranında hesaplanmıştır. 2022 yılında İstisna ve Muşaraka işlemleri gerçekleşmemiştir.

Grafik 14 GFH Bank 2018-2022 Yılları Arasında Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

2.CITI Islamic Investment Bank

- CITI Islamic Investment Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

Finansal Varlıklar	2022	2021	2020	2019	2018
Banka Bakiyesi	15.833	1.558	1.462	501	632
Murabaha	-	13.003	12.998	13.622	13.530
Diğer Varlıklar	740	783	591	560	462
Toplam	16.573	15.344	15.051	14.683	14.624

Tablo 13 CITI Islamic Investment Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

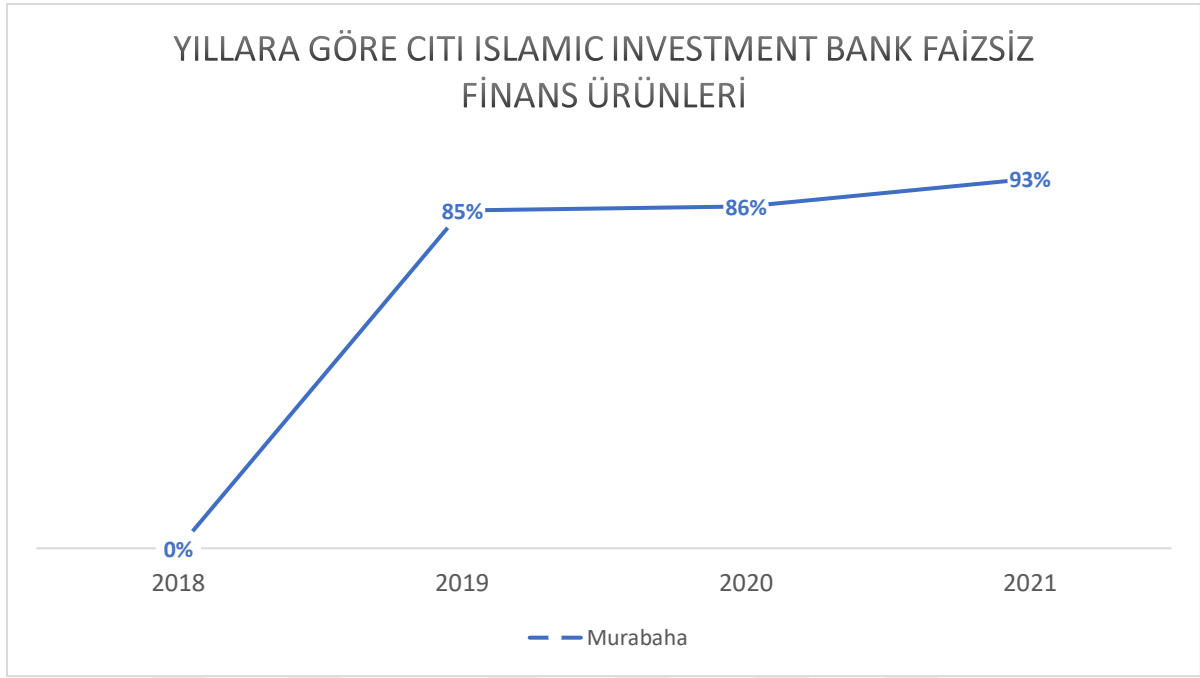
2018 yılında Murabaha %93

2019 yılında Murabaha %93

2020 yılında Murabaha %86

2021 yılında Murabaha %85 oranlarında hesaplanmıştır.

2022 yılında ise Murabaha işlemi gerçekleşmemiştir.

Grafik 15 CITI Islamic Bank 2018-2022 Yılları Arasında Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

3.İthmaar Bank

Ithmaar Bank, 2003 yılında faaliyete başlamıştır. Öncelikle İsviçre’de bulunan Faisal Finans’ın %49 hissesini ve Pakistan’daki Faysal Bank Limited’in %28 hissesini satın alarak büyüme yolunda adımlarını atmıştır. 2006 yılında ise Shamil Bank Bahreyn’in 410 milyon ABD Doları tutarında olan %60’lık hissesini satın alarak tüm faaliyetlerinin Faizsiz Finans ve Bankacılık hizmetlerini gerçekleştirecek şekilde düzenlemiştir.

Ithmaar Bank, finansal işlemlerini uluslararası ifade ile AAOIFI kurallarınca yapmaktadır. AAOIFI Türkiye’de çeviri olarak kullanılmakta ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları olarak isimlendirilmektedir. Ithmaar Bank’ın yıl sonu finansal raporları incelendiğinde, FFMS 1, “İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşların Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama” Standardını esas alındığı belirtilmektedir. FFMS 1 standardı, katılım bankalarının uyması gereken ortak kural ve prensiplerin belirlenmesi aynı zamanda ortak finansal bilgilerin karşılanması açısından kullanılmaktadır.

Ithmaar Bank bünyesinde gerçekleştirdiği bütün faizsiz finans ürünlerinde Faizsiz Finans Muhasebe Standartları’na göre işlem yapmaktadır. (Ithmaar Bank, 2022)

Aşağıda Ithmaar Bank’ın 31 Aralık tarihli finansal raporlarından elde edilmiş mali tabloları yer almaktadır. Öncelikli olarak Bahreyn Dinarı(BHD) şeklinde düzenlenen tablo sonrasında Mayıs 2023 tarihli güncel Amerikan Doları cinsine çevrilerek yorumlanmıştır.

• **Ithmaar Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)**

Finansman	2022	2021	2020	2019	2018
Murabaha	1.534.752,32	3.370.056,21	3.574.404,22	3.972.488,48	4.467.192,81
Muşaraka	1.521.381,50	1.425.968,51	929.643,23	635.251,79	495.704,49
Sukuk Ve Yatırım Menkul Kıymetleri	2.163.050,75	2.369.417,65	2.003.566,61	1.389.349,98	1.528.547,09
İştiraklere Yatırım	8.500,02	6.515,62	-	-	-
Finansal Kiralama	806,49	391.881,69	385.594,22	392.857,97	410.831,64
Diğer	179.145,08	169.347,77	127.216,43	147.354,90	209.807,76
Gayrimenkul Yatırımı	12.712,89	6.544,80	6.144,21	6.361,75	8.911,23
Sabit Kıymetler	158.499,90	147.721,01	59.091,59	58.988,12	47.227,64
Maddi Olmayan Varlıklar	22.730,39	7.011,72	67.923,22	89.075,11	114.909,44
Toplam Varlıklar	5.601.579,35	7.947.513,17	7.153.583,73	6.691.728,10	7.283.132,10

Tablo 14 Ithmaar Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu (USD Cinsinden)

Ithmaar Bank faizsiz finans ürünlerine bakıldığında 2018 yılında Murabaha %61, Muşaraka %0,07 ve Sukuk Ve Yatırım Menkul Kıymetleri işlemi %21 oranında gerçekleşmiştir.

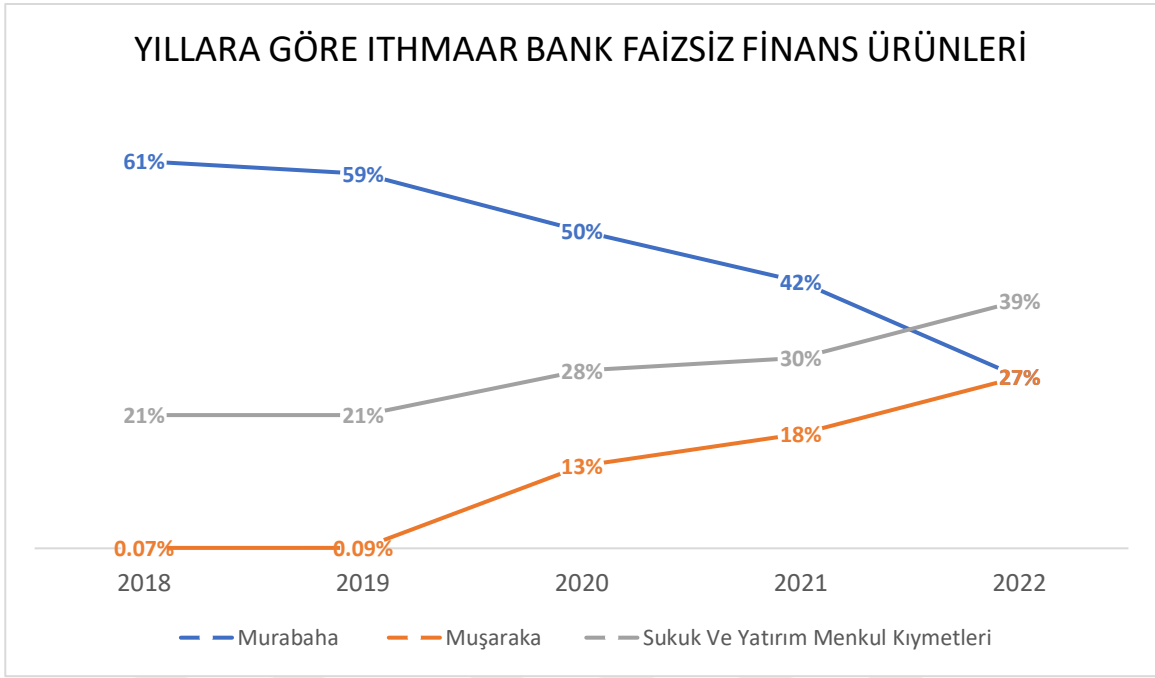
2019 yılında Murabaha bir önceki yıla göre azalma göstererek %59, Muşaraka %0,09 ve Sukuk Ve Yatırım Menkul Kıymetleri %21 oranında hesaplanmıştır.

2020 Murabaha işlemi önceki iki yıla göre düşerek %50, Muşaraka %13 önceki yıllara nazaran artış göstermiştir. Sukuk Ve Yatırım Menkul Kıymetleri de %28 oranıyla 2020 yılında yüksek gerçekleşmiştir.

2021 Murabaha %42 oranıyla incelenen yıllar arasında en düşük oranıyla gerçekleşmiştir. Muşaraka yöntemi ise artma eğilimi göstererek %18, Sukuk Ve Yatırım Menkul Kıymetleri %30 oranıyla 4 yılın en yüksek oranıyla karşımıza çıkmaktadır.

Son olarak 2022 yılında Murabaha %27 ile son 5 yılın en düşük oranını görmüştür. Muşaraka işlemi %27 ile Sukuk Ve Yatırım Menkul Kıymetleri %39 oranıyla en yüksek oran ile gerçekleşmiştir.

Aşağıdaki grafikte Ithmaar Bank finansal raporlarına göre 2018-2022 yılları arasında en çok tercih edilen faizsiz finans ürünlerinin grafiği yer almaktadır.

Grafik 16 CITI Islamic Bank 2018-2022 Yılları Arasında Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

4.Venture Capital Bank

Venture Capital Bank 2005 yılında faaliyetine başlamıştır. Banka, 500 milyon ABD Doları kayıtlı sermayesi ve 190 milyon ABD Doları ödenmiş sermayesi ile Bahreyn Merkez Bankası'ndan aldığı İslami bankacılık lisansı ile faaliyet göstermektedir. (Venture Capital Bank, 2023)

Venture Capital Bank, faizsiz finans ürünlerinde Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'nı dikkate alarak hazırladığını belirtmektedir. Finansal işlemlerini uluslararası ifade ile AAOIFI kurallarınca yapmaktadır. AAOIFI Türkiye'de çeviri olarak kullanılmakta ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları olarak isimlendirilmektedir. Bankanın yıl sonu finansal raporları incelendiğinde, FFMS 1, "İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşların Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama" Standardını esas alındığı belirtilmektedir. FFMS 1 standardı, katılım bankalarının uyması gereken ortak kural ve prensiplerin belirlenmesi aynı zamanda ortak finansal bilgilerin karşılanması açısından kullanılmaktadır.

Venture Capital Bank bünyesinde gerçekleştirdiği bütün faizsiz finans ürünlerinde Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'na göre işlem yapmaktadır.

Aşağıda Venture Capital Bank'ın 31 Aralık tarihli finansal raporlarından elde edilmiş mali tabloları yer almaktadır.

• **Venture Capital Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu (USD Cinsinden)**

Finansal Varlıklar	2022	2021	2020	2019	2018
Banka Bakiyeleri	1.099	2.863	849	5.030	8.648
Yatırımlar	25.694	27.682	93.143	111.135	132.328
İştirak Yatırımları	219	219	13.914	22.686	26.669
Murabaha	-	-	87	29.200	35.245
Yatırım Vekaleti	6.670	6.670	6.670	10.672	5.632
Alacaklar	2.246	2.246	2.020	2.381	5.839
Proje Şirketlerine Finansman	2.290	2.290	2.599	5.293	4.614
Diğer Varlıklar	4.087	3.358	4.653	25.353	30.218
Finansal Kiralama	3.746	3.090	3.251	-	-
Mülk ve Ekipman	4.403	4.469	4.785	7.398	7.647
Toplam	50.454	52.887	131.971	219.148	256.840

Tablo 15 Venture Capital Bank 2018-2022 Yılları Arası Finansal Tablosu (USD Cinsinden)

Venture Capital Bank 2018-2022 yılları arasında Murabaha, Yatırım Vekaleti ve Proje Şirketlerine Yatırım alanlarında faizsiz finans ürünlerin kullanmıştır. Bu durumda hesaplamalar sonucunda,

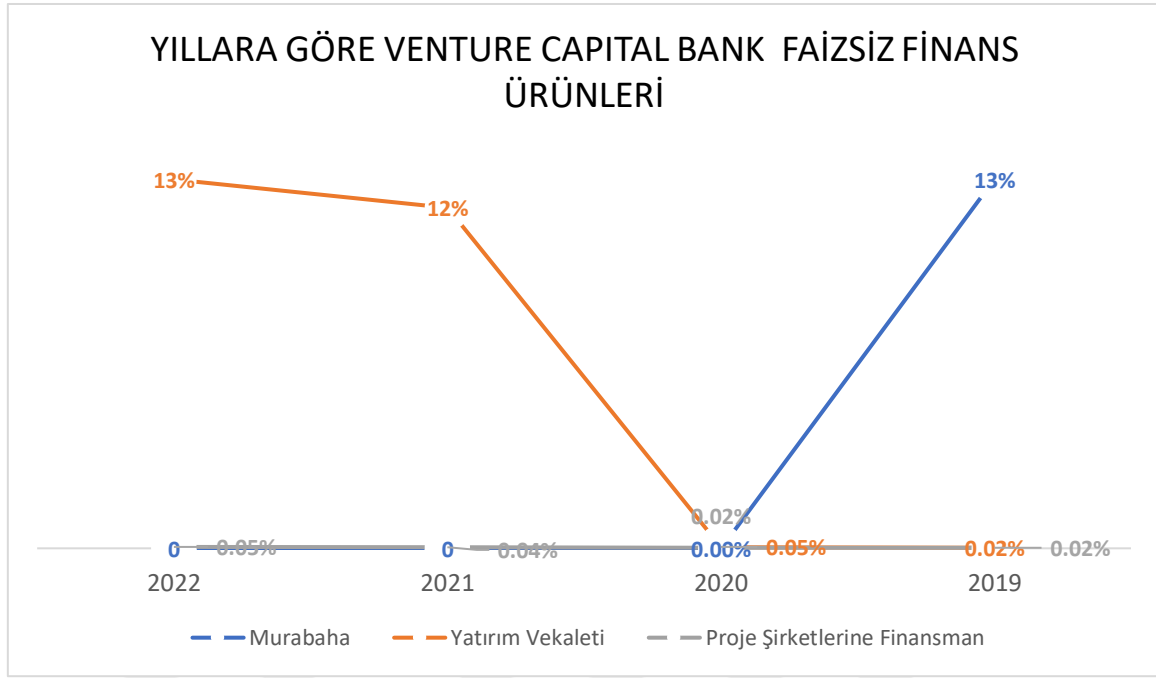
2018 yılında Murabaha %14, Yatırım Vekaleti %0,02, Proje Şirketlerine Yatırımlar ise %0,02 oranlarında gerçekleşmiştir.

2019 yılında Murabaha işleminde bir düşüş gerçekleşmiş ve %13 oranı ortaya çıkmıştır. Yatırım vekaleti %0,05 ve Proje Şirketlerine Yatırımlar %0,02 oranları hesaplanmıştır.

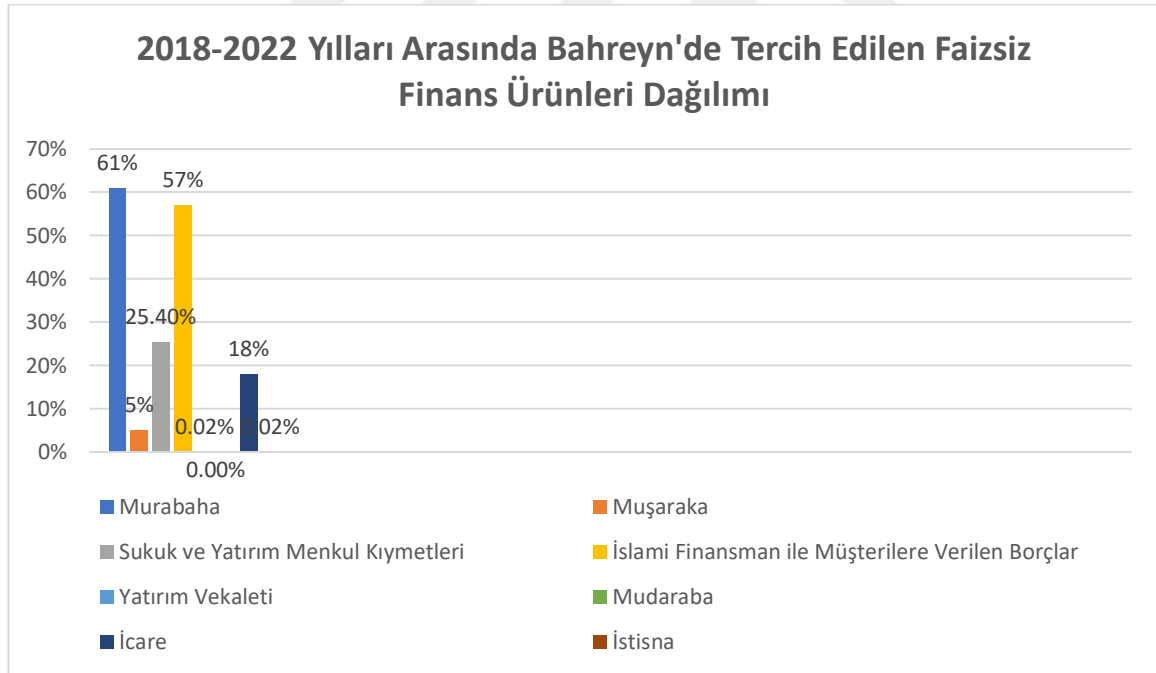
2020 yılında Murabaha sert bir düşüşle %0,0006 oranında gerçekleşmiştir. Yatırım Vekaleti %0,05 ve proje şirketlerine yatırımlar %0,02 oranlarını görmüştür.

2021 yılında Murabaha işlemi gerçekleşmemiş, Yatırım Vekaleti %12, Proje Şirketlerine Yatırımlar %0,04 oranında gerçekleşmiştir.

2022 yılında da bir önceki yılda olduğu gibi Murabaha işlemi gerçekleşmemiştir. Yatırım Vekaleti ise en yüksek oranıyla %13 oranında hesaplanmış ve Proje Şirketlerine Yatırımlar %0,05 oranında gerçekleşmiştir.

Grafik 17 Venture Capital Bank 2018-2022 Yılları Arasında Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri

Grafik 18 2018-2022 Yılları Arasında Bahreyn'de Tercih Edilen Faizsiz Finans Ürünleri Dağılımı

İncelenen bankalar arasında hem Türkiye’de hem de Bahreyn’de faaliyet gösteren bankalarda en çok kullanılan faizsiz finans ürününün Murabaha olduğu görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE FAİZSİZ FİNANS MUHASEBE STANDARTLARININ KATILIM BANKACILIĞI YATIRIM ENSTRÜMANLARI İLE İLİŞKİSİ

Katılım bankacılığının sektördeki payı günümüzdeki yadsınamayacak bir boyuta gelmiştir. Katılım bankalarını konvansiyonel bankalardan ayıran en temel özellik bilindiği üzere faiz sistemidir. Katılım bankalarının faiz sistemi üzerine çalışmıyor olması ve buna bağlı olarak kredi sistemiyle işleyişini sürdürmemesi de tercih edilmesinin sebeplerinden bir tanesidir. Özellikle dini hassasiyet gösteren yatırımcıların tercih ettiği bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en basit örneği katılım bankalarının internet ve mobil bankacılık uygulamalarında herhangi bir işlem ücreti talep etmemelerinden dolayı hassasiyet göstermeyen müşterilerin de katılım bankalarına yöneldiği bilinmektedir.

Katılım bankalarının bu denli artması ve potansiyel yatırımcıların da ilgi göstermesine bağlı olarak bazı standartların da geliştirilmesinin gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır. Faizsiz Finans Muhasebe Standartları katılım bankalarının daha sistemli ve kaliteli işlemler yapabilmesi noktasında önemlidir. Faizsiz Finans Muhasebe Standartları’nın da çıkış noktası Uluslararası Finansal Raporlama Standartları olduğu bilinmekte ve bu standartlardan yola çıkılarak hazırlandığı görülmektedir. Katılım bankalarının da konvansiyonel bankalar da olduğu gibi ile Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayınlanan TMS ve TFRS’lere bağlı olarak işlemlerini yapmak durumundadırlar. Günümüzde faaliyet gösteren 6 katılım bankası da finansal tablolarını bu standartlara bağlı olarak yapmakta ve Türkiye Denetim Standartları kapsamında denetime tabi tutulmaktadır. Bu noktada, katılım bankalarının işleyişi ve finansal tablolarının sistemi konvansiyonel bankalara nazaran farklı olduğundan kendi ilke ve prensiplerine uygun şekilde muhasebeleştirilmesi ve raporlamasının yapılması gerekmektedir.

Bu noktada, araştırmada, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının finansal ürünlerinin Faizsiz Finans Muhasebe Standartları’na uygun şekilde işlem yaptıkları veya yapmadıkları araştırılmıştır. Oluşturulan standartların finansal enstrümanlarla uygunluğuna bakılmıştır. Ortaya çıkacak olan sonuca bağlı olarak yatırımcıların finansal fikirlerin ve yatırım kararlarının da değişeceği düşünülmektedir. Türkiye’de faaliyet gösteren 6 katılım bankasının finansal tabloları ele alınarak FFMS’ye göre tablo hazırlayan ve hazırlamayan bankaların incelemesi gerçekleştirilecektir. Bilgiler Türk Lirası cinsinden Amerikan Doları cinsine çevrilerek (000) olarak hazırlanmıştır.

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarından Vakıf Katılım bankası ile incelemeye başlanmış ve aşağıdaki tabloda finansal tablosu yer almaktadır.

Vakıf Katılım Bankası

Vakıf Katılım Bankası Faizsiz Finans Muhasebe Standartları’nı belirli finansal ürünlerinde kullanan bir katılım bankasıdır. Vakıf Katılım Bankası FFMS’ye göre işlem yapılan faizsiz finans ürünlerinin açıklamasını da aşağıdaki şekilde izah etmektedir.

“Kâr zarar ortaklığı yatırımı projeleri (müşareke ortaklığı finansman yöntemi) bakiyesi krediler hesabı altında takip edilmektedir ve 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla 96.922 TL bakiyeden oluşmaktadır. Grup’un bu kapsamdaki kredileri sabit müşareke finansman kredileridir ve Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: Müşareke Finansmanı “FFMS 4” Madde 2/3/1’e uygun olarak olarak tarihi maliyeti üzerinden muhasebeleştirmiştir.” (Vakıf Katılım Bankası, 2022)

Yukarıda verilen bilgi ışığında Vakıf Katılım Bankası finansal tablosu Amerikan Doları cinsinden yeniden düzenlenerek son halini almıştır.

Nakdi Krediler Cari Dönem	2022
İhracat Krediler	61.183,97
İthalat Krediler	498.204,41
İşletme Kredileri	3.837.806,50
Tüketici Kredileri	355.415,58
Kredi Kartları	11.314,81
Mali Kesime Verilen Krediler	156.246,11
Diğer(*)	823.125,90
Toplam	5.693.028,03

(*) Diğer, taksitli ticari krediler (12.008.558 TL), diğer yatırım kredilerinden (1.729.414 TL), mali kesime verilen krediler hariç yurtdışı krediler (2.258.716 TL), kar zarar ortaklığı yatırımları (96.922 TL), müşteri adına menkul değer alım kredileri (49.713 TL), kıymetli maden kredileri (237.214 TL) ve diğer kredilerden (18.115 TL) oluşmaktadır

Tablo 16 Vakıf Katılım Bankası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

Ziraat Katılım Bankası

Ziraat Katılım Bankası da Vakıf Katılım Bankası’nda olduğu gibi Faizsiz Finans Muhasebe Standartları’nı belirli finansal ürünlerinde kullanan bir katılım bankasıdır.

“31 Aralık 2022 itibarıyla ilgili bakiyenin 1.354,62TL tutarındaki kısmı müşâreke ortaklık finansmanı yöntemiyle kullandırılan fonlardan oluşmaktadır. Banka, 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla bu kapsamda finansal durum tablosunda taşıdığı bu sabit müşâreke finansman kredilerini Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: Müşâreke Finansmanı “FFMS 4” Madde 2/3/1’e uygun olarak tarihi maliyeti üzerinden muhasebeleştirmiştir.” (Ziraat Katılım Bankası, 2022)

Nakdi Krediler Cari Dönem	2022
Krediler	
İhracat Krediler	1.163.731,93
İthalat Krediler	3.273,49
İşletme Kredileri	3.725.739,36
Tüketici Kredileri	433.569,42
Kredi Kartları	4.976,36
Mali Kesime Verilen Krediler	22.591,26
Diğer*	330.985,45
Diğer Alacaklar	-
Kar Payı Gelir Tahakkuk ve Reeskontlar	181.555,03
Toplam	5.866.422,29
(*)31 Aralık 2022 itibarıyla ilgili bakiyenin 1753,57 tutarındaki kısmı müşâreke ortaklık finansmanı yöntemiyle kullandırılan fonlardan oluşmaktadır. Banka, 31 aralık 2022 tarihi itibarıyla bu kapsamda finansal durum tablosunda taşıdığı bu sabit müşâreke finansman kredilerini Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: müşâreke finansmanı “FFMS 4” madde 2/3/1’e uygun olarak tarihi maliyeti üzerinden muhasebeleştirmiştir.	

Tablo 17 Ziraat Katılım Bankası Finansal Tablosu(USD Cinsinden)

SONUÇ

Katılım bankacılığı, faizsiz finans ilke ve prensipleriyle işlemlerini yapan bankacılık modelidir. Faizsiz finans muhasebe standartları katılım bankacılığı finansal faaliyetlerini sürdürülmesi ve raporlanması amacıyla kullanılan standartlardır. Katılım bankalarının kendine has işleyiş sistemlerinin olmasından dolayı finansal işlemlerine uygun muhasebe ve finans politikalarının seçilmesi için de bu standartlar önem arz etmektedir. Aynı zamanda faizsiz finans ürünlerinin tanzim edilmesi ve doğru şekilde muhasebeleştirilmesi için kullanılmaktadır. Muhasebeleştirilmenin doğru ve kurallara uygun şekilde gerçekleşmesi finansal tabloların hazırlanması ve paydaşlara sunulması noktasında rehberlik sağlamaktadır. Bu standartlar, katılım bankalarının faizsiz finans ürünlerini işlerken şeffaflık, güvenilirlik ve uygunluk açısından değerini arttırır. Bu sayede katılım bankacılığının faizsiz finans prensiplerine dayalı finansal faaliyetlerin yürütülmesine de katkı sağlar. Katılım bankacılığını konvansiyonel bankalardan ayıran en temel özelliği faizsiz finans ilkeleri üzerine kurulu bir sistem olmasıdır. Katılım bankacılığı faizden uzak durarak, hem riskin hem de kazancın adaletli şekilde dağıtılmasını amaçlayan bir modeldir. Katılım bankaları, müşterilerine finansal ürünler, krediler ve yatırımlar sunmaktadır. Katılım bankalarının sunduğu bu hizmetler her zaman tamamen faizsiz şekilde olmaktadır.

Çalışmada katılım bankacılığının, faizsiz finans yatırım enstrümanlarının ve bu konulara genel bir bakış açısı kazandıran Faizsiz Finans Muhasebe Standartları geniş şekilde ele alınmış ve araştırmaya konu olan katılım bankalarının da uygulama kısmı incelenmiştir. Aynı zamanda çalışmada Türkiye ve Bahreyn'nin finansal raporları tetkik edilmiş ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Türkiye’de faaliyet gösteren 6 katılım bankasından yalnızca Ziraat Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankası FFMS’ye göre işlem yapıyor olmasından dolayı incelenmiştir.

Vakıf Katılım Bankası Müşarake faaliyetlerini finansal tabloda “krediler” hesabının altında takip ederek Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: Müşareke Finansmanı’na uygun şekilde gerçekleştirmektedir. Bu noktada Vakıf Katılım Bankası’nın, katılım bankacılığı yatırım araçlarından bir tanesinde Faizsiz Finans Muhasebe Standardı’na uygun olarak işlem yaptığı görülmektedir. Vakıf Katılım Bankası’nın 2018-2022 yılları arasında en çok kullandığı kredi çeşidi ihracat, ithalat, işletme, yatırım kredileri işlemleri olarak belirlenmiştir. İkinci en çok tercih edilen faizsiz ürün ise Murabaha sistemi olmuştur. Müşarake uygulaması ise en az tercih edilen faizsiz finans uygulaması olmuştur.

Ziraat Katılım Bankası da Vakıf Katılım Bankası’nda olduğu gibi “kâr-zarar ortaklığı” şeklindeki ortaklık finansmanı fonlamaları için Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4:

Müşâreke Finansmanı” standartları uygulanması veya “Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 4: Müşâreke Finansmanı” standartları uygulanması hükmüne uygun olarak olarak muhasebeleştirilmiştir. Ziraat Katılım Bankası verileri incelendiğinde, en çok tercih edilen uygulamanın Vakıf Katılım Bankası’nda olduğu gibi ihracat, ithalat, işletme, yatırım kredileri işlemleri olmuştur. Akabinde Murabaha işlemi ve en az tercih edilen Muşarake uygulaması olmuştur.

Bahreyn’de bulunan katılım bankalarının tüm finansal işlemlerini FFMS’ye göre yapması gerekmektedir. GFH Bank, CITI Islamic Investment Bank, Ithmaar Bank’a bakıldığında Murabaha uygulamasının en çok tercih edilen işlem olduğu görülmektedir. Venture Capital Bank’a bakıldığında ise diğer bankalardan farklı olduğu görülmektedir. Venture Capital Bank’ta en çok tercih edilen işlem Yatırım Vekaleti olmaktadır. Yani müşteriler katılım bankasına paralarını teslim ederek, banka uzmanların bilgisinden yararlanarak paralarını değerlendirmelerini talep etmektedir.

Bu çalışmada, katılım bankacılığının muhasebe standartları ve finansal raporlama süreçleri incelenmiştir. Katılım bankaları, geleneksel faizli bankalara göre farklı muhasebe uygulamaları benimsediklerinden dolayı kar-zarar hesaplamaları ve finansal tablo düzenlemeleri, faizsiz finansın temel prensiplerine uygun olarak belirlenir. Bu nedenle, katılım bankacılığı ile ilgili muhasebe standartlarının geliştirilmesi ve uygulanması önemlidir. Ayrıca, katılım bankalarının finansal raporlama süreçlerinin şeffaf ve anlaşılır olması, yatırımcıların ve paydaşların güvenini sağlar. Standartlaştırılmış finansal raporlama, sektörün büyümesine ve uluslararası alanda rekabet gücüne katkı sağlar. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının FFMS’ye uymaları zorunlu olmamakla beraber, Bahreyn’de zorunlu olarak bu standartlara uyulması gerektiği bilinmektedir. Bahreyn tüm dünyada olduğu gibi katılım bankalarında faiz kullanmayan bir sisteme sahip olduğundan, finansal raporlama standartlarında da İslami standartlara uyulması gerektiğini vurgulayarak AAOIFI tarafından yayınlanan, Türkiye’de de çeviri şeklinde kullanılan FFMS’ye göre hareket etmektedir.

Sonuç olarak, katılım bankacılığı, faizsiz finans muhasebe standartları ve finansal raporlama süreçleri, İslami finans sisteminin gelişimi ve yaygınlaşması için kritik öneme sahiptir. Katılım bankalarının bu standartlara uygun olarak faaliyet göstermeleri, finansal piyasalarda sürdürülebilir büyümeyi destekler.

Bütün bu bilgiler ışığında bu çalışmada hem akademik hem de uygulama açısından Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’nın faizsiz finans sektöründe uygulanabilirliği ve uyum sağlanabilirliğini anlamaya yardımcı olacaktır. Ayrıca bu çalışmanın, faizsiz finans muhasebe standartlarının geliştirilmesine ve iyileştirilmesine katkıda bulunabileceğini ve

faizsiz finans sektöründeki finansal raporlama standartlarının gelişimini destekleyebileceğini umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Aşan. (2022). *Yeşil Sukuk Çalışma Raporu*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi.
- Aaoifi. (2015). [Http://Aaoifi.Com/](http://Aaoifi.Com/) Adresinden Alındı
- Abdul-Gafoor. (2006). Mudaraba-Based Investment And Finance. *Journal Of Islamic Banking And Finance*, 78-98.
- Abdul-Khaliq. (2014). Comparison Study Of Murabaha And Istisnaa İn Islamic Banking İn Jordan. *Interdisciplinary Journal Of Contemporary Research In Business.*, 603-612.
- Abdul-Rahman. (2014). *The Art Of Riba Free (Rf) Islamic Banking And Finance*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Abdul-Rahman. (2014). *The Art Of Riba Free (Rf) Islamic Banking And Finance.*, New Jersey: John Wiley & Sons.
- Abdulrehman. (2012). 165-175.
- Abubakr. (2020). Pakistan'da Katılım Bankacılığı. *Katılım Finans Dergisi*, 34-37.
- Acar. (2020). Katılım Finans Sektörünün Kaynak Temininde Yeni Yaklaşımlar Ve Bir Model Önerisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Acar. (2020). Katılım Finans Sektörünün Kaynak Temininde Yeni Yaklaşımlar Ve Bir Model Önerisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Accounting And Auditing Organization For Islamic Financial Institutions. (2000). [Https://Aaoifi.Com/?Lang=En](https://Aaoifi.Com/?Lang=En) Adresinden Alındı
- Accounting And Auditing Organization For Islamic Financial Institutions. (2020). *Accounting And Auditing Organization For Islamic Financial Institutions*. Accounting And Auditing Organization For Islamic Financial Institutions: [Https://Aaoifi.Com/](https://Aaoifi.Com/) Adresinden Alındı
- Ainley Vd. (2007). *Islamic Finance İn The Uk: Regulation And Challenges*, Financial Services Authority. London.
- Akın . (1986). *Faizsiz Bankacılık Ve Kalkınma*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Akıncı. (2016). Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. *Geleneksel Bankacılık Ürünleri İle Katılım Bankacılığı Ürünlerinin Avantajları Ve Dezavantajlarının Karşılaştırılması*. .
- Akay. (2006). *Uluslararası Muhasebe Standartları Ve Türkiye'deki Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Akhtar. (2013). Islamic Banking And Ijarah Financing In Pakistan. *Clear International Journal Of Research İn Commerce & Management.*, 109-117.

- Akyüz. (2011). Sabahattin Zaim İslam Ekonomisi Sempozyumu. *Ekonomiye 55 Milyarlık Liralık Kaynak İstihdama 14 Bin Kişilik Destek*. İstanbul.
- Al Rayan. (2021). <https://www.alrayan.com/> Adresinden Alındı
- Al-Ansary. (2016). Economy Between Islam And Contemporary Systems. *Law And Economics Library*, 26-30.
- Albaraka Türk. (2019). (www.albaraka.com) Adresinden Alındı
- Albaraka Türk. (2022).
- Almasnad. (2016). Unclaimed Money İn Saudi Banks. *Submitted To The Faculty Of Indiana University Maurer School Of Law, Bloomington İn Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree: Doctor Of Juridical Science (Sjd)*.
- Al-Zarka. (2012). The Conract Of Istisna And Its Importance İn Investment. First Edition. : *Dar Al- Kalem.*, 19-20.
- Annual Reports Of The Islamic Banks. (2022).
- Ansari, Tabraze. (2018). *Ifrs And The Shari'ah Based Reporting: A Conceptual Study*. Kingdom Of Bahrain: Accounting And Auditing Organization For Islamic Financial Institutions.
- Arzova Vd. (2019). Tarımda Kira Sertifikalarının (Sukuk) Kullanımı, Muhasebeleştirilmesi Ve Hukuki Boyutu. *Muhasebe Ve Finansman Dergisi.*, 1-24.
- Asif Vd. (2014). Impact Of Islamic Investment Trend On Economic Growth-A Case Study Of Pakistan. *Research Journal Of Management Sciences Issn*.
- Atılğan . (1996). *İslam'ın Ekonomik Politikaları*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Atar. (2017). Başlangıcından Günümüze Dünya'da Ve Türkiye'de İslami Bankacılığın Genel Durumu. *Tarih Kültür Ve Sanat Araştırmaları Dergisi*.
- Avcı . (2017). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı Doktora Tezi. *İslam Ülkelerinde Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının Performanslarının Karşılaştırılması Ve Performansları Üzerinde Etkili Olan Finansal Oranların Belirlenmesi*. Niğde.
- Ay, Kartal. (2019). Türkiye'de Faizsiz Finans Kuruluşları Açısından Bir Dönüm Noktası: Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (Ffms) Üzerine Bir İnceleme. *Journal Of International Banking Economy And Management Studies*, 77-102.
- Ayanoğlu, Karapınar. (2013). *Bankaların Yönetimi Ve Denetimi*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Aysan. (2007). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Ve Küresel Uyum.
- Ayub. (2017). *İslami Finansı Anlamak*. Çev. Ed. Suna Akten Çürük Ve Raif Parlakkaya. İstanbul: İktisat Yayınları.

- Ayup. (2007). Ohn Wiley And Sons Pub., England. *Understanding Islamic Finance*.
- Azhgaliyeva. (2020). *Green Islamic Bonds*. Japan: Asian Development Bank Institute.
- Azmi. (2016). *Development Of Islam İc Windows Of Conventional Banks: Global Trends*.
İslamicmarkets: <https://İslamicmarkets.Com/> Adresinden Alındı
- Bank Of England, 2016 Www.Bankofengland.Co.Uk Adresinden Alındı
- Başpınar. (2004). Türkiye’de Ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış. *Maliye Dergisi*.
- Babuşçu, Hazar. (2017). Genel Bankacılık Bilgileri. Bankacılık Akademisi Yayınları.
- Bafra. (2015). *Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmelerinin Temelleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Bahrain Development Bank. (2023). <https://Www.Bdb-Bh.Com/Financials/> Adresinden Alındı
- Bakkal. (2016). Katılım Bankalarında Murabaha Dışı Gelir Kaynaklarının Artırılması. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7-29.
- Bankası, K. T. (2022).
- Bayındır. (2005). *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Bhatti. (2011). Mudaraba, Musharaka, Murabaha - New Terms To Bank On. *Law Institute Victoria*, 1-5.
- Bildirici. (2016). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı. *Geleneksel Bankalar İle Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Basel Iı Kriterleri Açısından Kıyaslanması*. Van.
- Bilen. (2016). Sukuk Ve Muhasebe Uygulamaları. *Finansal Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi*, 249-279.
- Borsa İstanbul . (2011). <http://Borsaistanbul.Com/>. Adresinden Alındı
- Camgöz. (2018). *İslami Sermaye Piyasaları Araştırma-İnceleme*. Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım.
- Cavlak, Hakan, Ataman, Başak. (2017). Büyük Ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (Bobi Frs) İle Tam Set Türkiye Muhasebe Ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (Tms/Tfrs) Karşılaştırılması. *Finans Ekonomi Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Celluci. (2011). The International Accounting Standards Board. *Neimann Business Review*, 14-29.
- Chapra. (2014). *Morality And Justice İn Islamic Economics And Finance*.
- Chartered Institute Of Management Accountants (Cıma). (2008). *Accounting For Islamic Financial Institutions*. London.

- Chong, Liu. (2009). Islamic Banking: Interest-Free Or Interest-Based? *Pacific Basin Finance Journal*, 125-144.
- Coşkun. (2012). Repo Ve Ters Repo Düzenlemeleri: Banker Krizi Sonrası Ortaya Çıkışı Ve Finansal Başarısızlık Dersleri Işığında Politika Önerileri. *Business And Economics Research Journal*, 62.
- Cox Vd. . (2005). *Islamic Asset Management”, Structuring Islamic Finance Transactions*. London: Euromoney Books.
- Çanakçı. (2014). Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans Piyasalarının Gelişimi Ve Sukuk İhraçları. *Türkiye İslam İktisadi Dergisi*, 43-58.
- Çankaya, Aydoğan. (2008). Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Muhasebe Standartlarının Uyum. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Çemberlitaş. (2019). Aaofı Ve Ufrs’ye Göre Teverruk Uygulaması, Muhasebeleştirilmesi Ve Raporlanması. Doktora Tezi. Malatya.
- Çemberlitaş, Oral, Erkuş. (2020). İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe Standartları Ve Uluslararası Muhasebe Standartlarının Karşılaştırmalı Olarak Analizi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Çetin. (2020). Bankacılık Kanunu Ve Aaofı Kurallarına Göre Finansal Raporların Karşılaştırılması Ve Katılım Bankacılığı Mevzuat Önerisi. *Uluslararası Muhasebe Ve Finans Araştırmaları Dergisi*.
- Çetin. (2020). *Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebesi*. İstanbul: Tkbb Yayınları.
- Çidem. (2020, Ocak). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. *Türkiye’de Katılım Bankacılığı: Mevcut Durum, Tartışmalar Ve Öneriler*. Sivas.
- Çiftçi. (2007). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminden Bugüne Yapılan Muhasebe Düzenlemeleri. *1. Uluslararası İşletme Ve Ekonomi Çalıştayı Ve I. Muhasebe Tarihi Günleri*. Giresun.
- Çürük. (2013). İslami Finansın Türkiye’deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*. Konya.
- Döndüren. (2005). *Delilleriyle Ticaret Ve İktisat İlmi*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Darçın. (2007). Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri Ve Sonuçları*.
- Dede. (2017). *Katılım Bankalarında Hazine Ürünleri Ve Sermaye Piyasası Uygulamaları*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- Department Of Statistics Malaysia. (2021). <https://www.dosm.gov.my/> Adresinden Alındı

- Diallo, Ousmane . (2015). Analysis Of The Influence Of Liquidity, Credit And Operational Risk, İn Indonesian Islamic Bank's Financing For The Period 2007-2013. *Gadjah Mada International Journal Of Business.*, 279-294.
- Dikmen. (2019). Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. *Katılım Bankacılığı Ve Türkiye Ekonomisine Etkileri*. Ankara.
- Dubai Islamic Bank. (2022). <https://www.dib.ae> Adresinden Alındı
- Dusuki, Asyraf Wajdi. (2008). Understaning The Objectives Of Islamic Banking: A Survey Of Stakeholders Perspectives. . *International Journal Of Islamic And Middle Eastern Finance And Management*.
- Elitaş, Karakoç,Özdemir. (2011). Muhasebe Meslek Mensuplarının Perspektifinden Türkiye Muhasebe Standartları. *World Of Ifrs*.
- Emirates Islamic. (2022). <https://emiratesislamic.ae> Adresinden Alındı
- Er. (2012). *Katılım Bankacılığı Ve Girişim Sermayesi*. İstanbul: Tkbb Yayınları.
- Erol, Mikail, Aslan, Muhsin. (2017). Uluslararası Muhasebe Ve Denetim Standartlarının Gelişmesi. *Muhasebe Ve Finans Tarihi Araştırmaları Derneği* .
- Erserim, Çiftçi. (2008). Muhasebe Standartların Uluslararası Uyumlaştırma Çalışmaları Ve Türkiye'deki Durumun İncelenmesi. *Uluslararası Sermaye Hareketleri Ve Gelişmekte Olan Piyasalar Sempozyumu*. Balıkesir.
- Eskici. (2007). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,. "Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması Ve Katılım Bankaları'nın Müşteri Özellikleri.
- Ez-Zerka,En-Neccar. (2011). *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka Ve Sigorta*. İz Yayıncılık.
- Güneş. (2015). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tezi İşletme Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. *Katılım Bankalarında Kırmızı Çizgilerin Kamuoyundaki İmajı; Ankara Örneği*. Ankara.
- Gait, Worthington. (2007). A Primer On Islamic Finance: Definitions, Sources, Principles And Methods. *Faculty Of Commerce - Papers*.
- Gedikli, Erdoğan . (2018). Endonezya'da İslami Bankacılık Ve İslami Finans Uygulamaları. *Bilgi Ekonomisi Ve Yönetim Dergisi*, 161-195.
- Global Islamic Finance Report. (2014). Looking For The Perfect Islamic Window.
- Greuning,Iqbal . (2008). Risk Analysis For Islamic Banks. Washington: The World Bank Press.
- Grewal. (2013). İslamic Finance İn The Global Financial System. *Islamic Finance İn Europe*, 25.

- Hamat Zahri, Bahari Zakaria, Sari Mutiara Dwi . (2016). History Of Islamic Bank İn Indonesia: Issues Behind Its Establishment. *International Journal Of Finance And Banking Research*, 178-184.
- Hassan. (2009). Islamic Finance As A Global Alternative. *Islamic Business And Finance*.
- Hassan,Kayed. (2009). The Global Financial Crisis,Risk Management And Social Justice İn Islamic Finance. *Isra International Journal Of Finance*,, 54.
- Hatipoğlu. (2019). *Dünyada Ve Türkiye’de İslami Finans Araştırma Ve İnceleme*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Hayta, Poyraz. (2018). Katılım Bankalarında Fon Yönetimi: Sukuk Uygulaması. *Turkish Studies Economics, Finance And Politics*,, 107-127.
- Hidayat, Al-Bawardi. (2012). Non-Muslims Perceptions Toward Islamic Banking Services İn Saudi Arabia. *Journal Of Us-China Public Administration*, 654-670.
- Hussey. (2011). *Fundamentals Of International Financial Accounting And Reporting*. London: Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Ifsb. (2021). <https://ifsb.org/> Adresinden Alındı
- Imf Managing Director, K. G. (2022). Compound Crises Call For Decisive Action. (M. A. Centre For Global Development President, Röportaj Yapan) Australia : National Australia Bank .
- Insurtech. (2020). <https://www.insurtech.org/> Adresinden Alındı
- International Islamic Financial Market. (2021). *Sukuk Raporu*. Bahreyn: International Islamic Financial Market.
- Iqbal Vd. (2001). Iqbal Vd. *Occasional Papers*, 131.
- Iqbal, Hennie Van. (2008). Risk Analysis For Islamic Banks. World Bank, Amerika Birleşik Devletleri.
- Iqbal, Mirakhor. (2011). *An Introduction To Islamic Finance: Theory And Practice*. Sinapore.
- Iqbal, Molyneux . (2005). *Thirty Years Of Islamic Banking History, Performance And Prospects*. Palgrave Macmillan.
- İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik Ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi . (2018). *İslami Finansal Araçların Çeşitlendirilmesi*.
- Islam, Kozokov. (2009). Stability Of Islamic And Conventional Banks, An Empirical Comparative Analysis. *Master's Thesis, Lund University*.
- İslami Finans Gelişim Göstergesi. (2020).
- Islamic Finance İn Europe. (2013).

- Ismal. (2013). *The Indonesian Islamic Banking: New Perspective On Monetary And Financial Issues*. Singapore.
- Ithmaar Bank. (2022). <https://www.ithmaarbank.com/ithmaar-investor-relations/financial-reports> Adresinden Alındı
- Jialali. (2006). *Lending In Islamic Banks Between Islamic Jurisprudence And Banking Techniques*. Algeria: House Of Khaldouni.
- Küresel Amaçlar. (2022). <https://www.kureselamaclar.org/> Adresinden Alındı
- Kaçmaz, Ahmet. (2009). *Katılım Bankalarının 2005-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişimi. Yüksek Lisans Projesi*.
- Kamu Aydınlatma Platformu. (2021). <https://www.kap.org.tr/tr/bildirim/989953> Adresinden Alındı
- Kamu Aydınlatma Platformu. (2022).
- Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu. (2019). *Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (Tms/Tfrs)*. <https://www.kgk.gov.tr/dynamiccontentdetail/4105/turkiyemuhasebestandartlar%C4%B1> Adresinden Alındı
- Karaca. (2019). *İslami Finans Araçları Ve Bunların Muhasebeleştirilmesi. Yüksek Lisans Tezi*. Denizli.
- Karahan, Hediyeullah, Ersoy Hicabi. (2016). *Faizsiz Finansın Temel Prensipleri İle Türkiye’de Reel Kesimde Kullanılması*.
- Kartal, Ay. (2019). *Türkiye’de Faizsiz Finans Kuruluşları Açısından Bir Dönüm Noktası: Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (Ffms) Üzerine Bir İnceleme. Journal Of International Banking Economy And Management Studies*.
- Kartal, Ay. (2019). *Türkiye’de Faizsiz Finans Kuruluşları Açısından Bir Dönüm Noktası: Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (Ffms) Üzerine Bir İnceleme Dr. M. Journal Of International Banking Economy And Management Studies*.
- Kaya . (2010). *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Finans Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Katılım Bankacılığının Gelişimi Ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması*. İstanbul.
- Kettel. (2011). *Introduction To Islamic Banking And Finance*.
- Kettell. (2011). John Wiley & Sons Ltd, United Kingdom. *Introduction To Islamic Banking And Finance*.
- Kishali. (2001). *Spk Ve Tms Hedeflerindeki Farklılıkları Ve Bunu Finansal Tablolara Yansıtması. Mufad Muhasebe Ve Finansman Dergisi*.

- Klein. (2018). How Sukuk Shapes Firm Performance. *Word Economy*, 699-722.
- Koç, Yüksel. (2002). Muhasebe Standartları Ve Türkiye Uygulaması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*.
- Kocamaz. (2012). Uluslararası Muhasebe Standartlarının Dünyada Ve Türkiye’de Oluşum Ve Gelişim Süreci. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Lök. (2018). Türkiye’de Katılım Bankacılığının Finans Sektöründeki Yeri Ve Ekonomiye Katkıları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 132-150.
- Larson, Chiappetta. (2007). *Fundamental Accounting Principles*. New York: Mcgraw Hill.
- Lee, Ullah. (2011). Customers’ Attitude Toward Islamic Banking İn Pakistan. *International Journal Of Islamic And Middle Eastern Finance And Management*, 1311.
- Lone, Alshehri. (2015). Growth And Potential Of Islamic Banking İn Gcc:The Saudi Arabia Experience. *Journal Of Islamic Banking*, 35-43.
- Mücahitoglu. (2015). Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. *Türkiye’de Katılım Bankalarının Finansal Kiralamadaki Yeri, Diğer Finansal Kiralama Şirketleriyle Karşılaştırılması Ve Sektörde Sukuk Uygulaması Beklentileri*. İstanbul.
- Mashreq Bank. (2023). <https://www.mashreqbank.com/en/uae/about-us/investors/financial-information/reporting/> Adresinden Alındı
- Mc.Millen. (2010). Introduction To Islamic Finance (Part I): Structural Considerations. *The Finance Professional’s Post*.
- Moghul. (2014). Green Sukuk: The Introduction Of Islam ' S Environmental Ethics To Contemporary Islamic Finance. *Academia*.
- Mohieldin. (2012). Realizing The Potential Of Islamic Finance. *Economic Premise Note Series*.
- Muhammad, Chong . (2007). The Contract Of Bay’ Al-Salam And Istisna’ın Islamic Commercial Law: A Comparative Analysis. *Labuan E-Journal Of Muamalat And Society*, 21-28.
- Naqass. (2007). Ijara Sukuk And Its Applications The Central Bank Of Bahrain İn The Kingdom Of Bahrain And The Securities Authority Of Malaysia (First Edition). *Malaysia: Al-Jami’ah Al-Islamiyah Al- ‘Alamiyah*.
- Obaidullah. (2005). Islamic Financial Services. Islamic Economics Research Center.
- Orman. (1987). *Para, Faiz Ve İslam*. İstanbul: İlmi Neşriyat.
- Özdemir, Özulucan . (2010). *Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

- Özgür. (2007). Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar. *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği Ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği*.
- Özkan. (2012). Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması Ve Muhasebe Uygulamaları,. *Yüksek Lisans Tezi*. Niğde.
- Özkan. (2012). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. *Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması Ve Muhasebe Uygulamaları*. Niğde.
- Özsoy. (1987). *Türkiye’de Özel Finans Kurumları Ve İslam Bankacılığı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özsoy. (2012). *Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş*. İstanbul: Kuveyt Türk Yayınları.
- Öztürk. (2011). *Para Banka Kredi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Özulcan, Deran . (2009). Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 85-108.
- Pakistan Bureau Of Statistics. (2022). <https://www.pbs.gov.pk/> Adresinden Alındı
- Parasız. (2011). *Türkiye’de Ve Dünya’da Bankacılık*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Parlakkaya Raif, Çürük, Suna Akten. (2011). Finansal Rasyoların Katılım Bankaları Ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 397-405.
- Pehlivan. (2016). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*,, 296-324.
- Polat. (2015). Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul. *Katılım Bankaları Sigorta Uygulamalarında Tekafülün Yeri Ve Geleceği*.
- Sürücü. (2018). Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. *İslami Finans: Malezya Ve Türkiye Karşılaştırması*. Konya.
- Safari. (2014). *Ukuk Securities New Ways Of Debt Contracting*. Singapore: John Wiley & Sons Singapore Pte. Ltd.
- Schoon. (2016). *Modern İslami Banking Products And Processes In Practice*. United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd.

- Selmi. (2018). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi İktisat Anabilim Dalı Uluslararası İktisat Bilim Dalı. *Katılım Bankacılığı Sistemi Ve Faizin Yeri: Türkiye Örneği*.
- Sermaye Piyasası Kurulu. (2013). <https://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/201041/0> Adresinden Alındı
- Sevilengül. (2005). *Genel Muhasebe*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Shanmugam Vd. . (2009). A Primer On Islamic Finance. *The Research Foundation Of Cfa Institute*.
- Shawish. (2014). The Monetary Policy Between Islamic Jurisprudence And The Traditional Economy. *The International Institute Of Islamic Thought*, 352-353.
- State Of The Global Islamic Economy Report. (2022). *State Of The Global Islamic Economy Report*. Dubai: Dinar Standart.
- (2019). *State Of The Global Islamic Economy Report* . Salaam Gateway.
- Steven, Bragg. (2018). Financial Reporting Definition.
- Sukmana Raditya, Kassim Salina. (2010). Roles Of The Islamic Banks İn The Monetary Transmission Process İn Malaysia. . *International Journal Of Islamic And Middle Eastern Finance And Management*, 7-19.
- Şahin. (2019). Katılım Bankacılığında Türev Ürünler. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Şekerbank. (2021). *Şekerbank Unep Fı Sorumlu Bankacılık Prensipleri Etki Raporu*. İstanbul: Şekerbank.
- Törenek, Yavuz . (2018). Türkiye’de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Nedenleri Üzerine Bir Araştırma.
- Türk. (2020). Faizsiz Bankacılıkta Alternatif Bir Yöntem: Jak Bank Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Türkan Vd. (2019). Yeni Bir İslami Finansman Modeli Olarak Put Modelinin Yerel Kalkınmaya Etkisi. Sivas: 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi.
- Türker. (2010). Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi. *İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık: Dünyadaki Gelişmeler Ve Sermaye Piyasasının Geliştirilmesi Açısından Türkiye İçin Öneriler*. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Finans Ofisi. (2022). *Katılım Finans Strateji Belgesi* . İstanbul .
- Türkiye Finans . (2018). <https://www.turkiyefinans.com.tr/> Adresinden Alındı
- Türkiye Finans. (2019). <https://www.turkiyefinans.com.tr/> Adresinden Alındı
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2021). <https://tkbb.org.tr/Veri/İstatistikler>.

- Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2022). *Katılım Bankalarının Sukuk İhraç Hacimleri*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği Katılım Bankacılığı Sözlüğü. (2011). *Tkbb. Katılım Bankacılığı Sözlüğü*. [Http://Www.Tkbb.Org.Tr/Index.Php?Option=Com_Glossary&Func=View&Itemid=409&Catid=53&Term=Sukuk](http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_glossary&func=view&itemid=409&catid=53&term=sukuk) Adresinden Alındı
- Tabash, Dhankar. (2014). Islamic Banking And Economic Growth: An Empirical Evidence From Qatar. *Journal Of Applied Economics And Business*, 51-67.
- Tabung. (2021). [Https://Www.Tabunghaji.Gov.My/](https://www.tabunghaji.gov.my/) Adresinden Alındı
- The Central Bank Of Iran. (2021). [Https://Www.Cbi.İr](https://www.cbi.ir) Adresinden Alındı
- The Islamic Financial Services Board (Ifsb). (2021). [Https://İfsb.Org/Background.Php](https://ifsb.org/background.php) Adresinden Alındı
- Tkbb. (2008). *Katılım Bankaları, Topladığı Fonların Tamamını Reel Sektöre Akıtıyor*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği:.
- Tkbb. (2020). *Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu* .
- Tkbb, Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2021). [Https://Tkbb.Org.Tr](https://tkbb.org.tr) Adresinden Alındı
- Tlemsani. (2010). Co-Evolution And Reconcilability Of Islam And The West: The Context Of Global Banking. *Education, Business And Society”, Contemporary Middle Eastern Issues*.
- Tok. (2009). *İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları Ve Türkiye Açısından Değerlendirme*. Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü.
- Toprak Vd. (2020). İslami Finansta Pencere Modeli. *Katılım Finans*, 52-55.
- Ttkb, Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2018). Ttkb: [Https://Tkbb.Org.Tr](https://tkbb.org.tr) Adresinden Alındı
- Tunç. (2010). *Katılım Bankacılığı: Felsefesi. Teorisi Ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Turan. (2015). Bey’ Bi’l-Vefâ Ve Bey’u’l-İne İle Mukayeseli Olarak Günümüz Repo İşlemlerinin Fıkhî Boyutu. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 117-146.
- Uçar . (1989). *Türkiye’de-Dünya’da Faizsiz Bankacılık Ve Hesap Sistemleri*. İstanbul: Faisal Eğitim Ve Yardımlaşma Vakfı.
- Uddin. (2005). Global Harmanization Of Accounting Standards. *The Cost And Management*.
- Uluslararası İslami Finans Piyasası. (2016). *İfım Sukuk Raporu: Küresel Sukuk Piyasasında Dair Kapsamlı Bir Çalışma*. Bahreyn.
- United Nation Population Division. (2021). [Https://Population.Un.Org/](https://population.un.org/) Adresinden Alındı

- United Nations . (2015). *Sustainable Development Goals*.
- Ustaoğlu. (2014). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. *Türkiye’ De Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri Ve Önemi*. Aydın.
- Vakıf Katılım Bankası. (2022).
- Venture Capital Bank. (2023). <https://www.vc-bank.com/corporate-profile> Adresinden Alındı
- Visser. (2009). *Islamic Finance Principles And Practice*. Edward Elgar Publishing Limited, 58-59.
- Wahab . (2019). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam İktisadı Ve Finansı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. *Faizsiz Bankacılıkta Pencere Modelinin Etkinliği: Etiyopya Örneği*. İstanbul.
- Warde. (2004). *Global Politics, Islamic Finance And Islamist Politics Before And After 11 September 2001*.
- Wasti, Hodgins . (2013). Whether To Prohibit Islamic Windows. *Islamic Finance News*, 20-21.
- We Are Pay. (2021). <https://www.wearepay.uk/> Adresinden Alındı
- Weygandt, Kieso, Kimmel. (2002). *Principles Of Financial Accounting*. New York: John Wiley And Sons, Inc.
- World Bank . (2020). *Pioneering The Green Sukuk: Three Years On*. World Bank.
- World Population Review. (2022). <https://worldpopulationreview.com/> Adresinden Alındı
- Wouters. (2007). “*Katılım Bankacılığı Gerçek Bir İhtiyaç*”, *Dünyada Ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık*,. İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği.
- Yılmaz. (2014). <http://islamekonomisi.org/musareke> Adresinden Alındı
- Yılmaz. (2018). Katılım Bankacılığı Krizlere Karşı Neden Dayanıklıdır? *Katılım Finansı Dergisi*, 46-49.
- Yanpar. (2015). *İslami Finans İlkeler, Araçlar Ve Kurumlar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Yanyapar, Atila. (2015). *İslami Finans* . İstanbul : Scala Yayıncılık .
- Yazıcı, M. (2003). Muhasebe Standardının Tanımı. *Mufad Muhasebe Ve Finansman Dergisi*, 30.
- Yazdan Vd. (2012). Analysis Of Islamic Bank's Financing And Economic Growth: Case Study Iran And Indonesia. *Journal Of Economic Cooperation & Development*.
- Yeşil Sukuk Çalışma Raporu. (2022). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi.
- Yip, Tsang. (2015). <https://www.bloombergindustry.com/> Adresinden Alındı

- Yusoff. (2016). The Contract Of Bay-Al-Salam And Bay-Al-Istisna In Islamic Commercial Law: A Comparative Analysis”. *Faculty Of Business, Economics & Accountancy Universiti Malaysia Sabah.*, 1-8.
- Zülkifli. (2009). Regulatory Framework Of Shari’ah Governance System In Malaysia, Gcc Countries And The Uk.
- Ziraat Katılım Bankası. (2022).

